

Pekka Karjalainen ja Sanna Blomgren

Oikorata vai mutkatie?

Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille

Nuotta-projektin arvioinnin loppuraportti

Julkaisua voi tilata maksutta osoitteesta:
STAKES
Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
FinSoc/Hilkka Nyström
PL 220, 00531 HELSINKI

Puhelin: (09) 39671 ja 3967 2313
Faksi: (09) 3967 2278
Sähköposti: hilkka.nystrom@stakes.fi

© Stakes 2004

Tiivistelmä

Pekka Karjalainen & Sanna Blomgren: *Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille.* Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 2/2004. Helsinki 2004. ISBN 951-33-1588-6. ISSN 1458-1833.

Nuoruus on siirtymistä lapsuudesta aikuisuuteen. Se on elämänvaihe, jota nykyään leimaavat ristiriitaisetkin vaateet ja kiihkeä elämänrytmi. Elämäntilanne on muuttunut yhä katkonaisemmaksi ja epävarmuus on lisääntynyt. Erilaiset elämäntilanteiden ongelmat voivat kasaantua jo varhaisnuorilla ja nuoruudesta voi tulla erilaisten ongelmien hallitsema tila. Yksilön kannalta välttämättömiin yhteisöihin kiinnittymisen kitkat saattavat lopulta estää integroitumisen yhteiskuntaan.

On myös havaittu, että vakiintuneilla ohjaus- ja palvelujärjestelmillä ei ole tarpeeksi keinoja vastata sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviin koulutus-, kuntoutus- ja työllistymistarpeisiin. Nämä rakenteelliset esteet voivat johtua työnjaosta, toimintakulttuureista ja arvoista.

Nuotta-projekti (1.9.2000 – 31.12.2003) suunnattiin 17–24-vuotiaille jo ensulaisille nuorille, joiden katsottiin olevan heikosti työhön ja koulutukseen motivoituneita ja siten syrjäytymisuhan alaisia. Projektissa pyrittiin vaikuttamaan nuorten tilanteisiin moniammatillisella työotteella, joka sisälsi yksilökohtaisesti suunniteltuja erityistoimenpiteitä. Projektin toiminta-aikana mukana oli 160 nuorta. Taustavaikuttimena hankkeelle olivat työvoimatoimistossa ja sosiaalitoimessa tehdyt havainnot työttömyydestä, toimeentulotukimenoista, nuorten tilanteesta yleensä sekä tiettyjen ryhmien jäämisestä kokonaan palvelujen ulkopuolelle. Havaittiin myös, että nuorten tilanteisiin ei voida riittävästi vaikuttaa vakiintuneilla palveluilla.

Nuotta-projektissa kehitellyn toimintamallin avulla toimittiin yhtä aikaa sekä uusia työmuotoja kehittäen että olemassa olevia palveluja hyödyntäen. Mallin lähtökohdaksi oli sosiaalityöntekijän ja työvoimaneuvojan muodostama työpari. Molemmat olivat taustaorganisaatioidensa vakituksia työntekijöitä. Projektissa työskenteli lisäksi kolme ohjaajaa nuorten arkielämän tukena.

Kokeiluprojektista saadut kokemukset osoittavat, että nuorten saattaminen koulutukseen tai työmarkkinapolulle edellyttää usein pitkäjänteistä sosiaalista tukemista. Yhteis palvelumalli on osoittautunut toimivaksi kohde-ryhmän kannalta. Sen avulla on voitu pureutua tehokkaasti niiden moniongelmaisten nuorten tilanteisiin, jotka ovat olleet tähän saakka väliinputoajia sektoroituneessa palvelujärjestelmässä tai eivät ole olleet minkään tuen tai etuuden piirissä. Keskeistä on ollut projektin rooli paikallisena palvelujen koordinoijana sekä palveluohjaukseen perustuva toimintatapa.

Nuorten kanssa työskenneltäessä avaintekijöiksi ovat osoittautuneet luottamus, pitkäjänteisyys, monen asian hoitaminen saman työntekijän kautta

sekä projektin mahdollistama ”tila” keskustella asioista aikuisen kanssa. Suurin haaste nuorten tarvitseman tuen ja palvelujen järjestämisessä liittyy ns. yhteispalvelujen koordinointiin. Eri toimijoiden resurssit tulisi yhdistää tapauskohtaisesti tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Paikallisesti kyse on taustaorganisaatioiden toimintakulttuurien kehittämisestä. Valtakunnallisesti avainasemassa on joustavaa yhteistyötä haittaavien esteiden purkaminen ja edellytysten luominen nuorten aktiiviselle koulutus- ja urasuunnittelulle.

Asiasanat: nuoret, syrjäytyminen, sosiaalinen kuntoutus, aktivointi, arviointi

Sammandrag

Pekka Karjalainen & Sanna Blomgren: *Direktspår eller omvägar? Social rehabilitering och arbetslivsstigar för ungdomar. Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille* Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 2/2004. Helsingfors 2004. ISBN 951-33-1588-6. ISSN 1458-1833.

Under ungdomstiden övergår man från barndomen till vuxenlivet. Ungdomen är ett livsskede som nuförtiden präglas av krav som kan vara motstridiga sinsemellan och av en intensiv livsrytm. Levnadsloppet har blivit allt hackigare och osäkerheten har ökat. Redan barn i skolåldern kan ha svårt att klara olika livssituationer och ungdomstiden kan bli ett skede som styrs av olika problem. Ur den enskilda individens synvinkel kan svårigheterna med att passa in i nödvändiga gemenskaper till slut förhindra en integration i samhället.

Man har också observerat att det inte finns tillräckliga möjligheter inom etablerade styr- och servicesystem att uppfylla utbildnings-, rehabiliterings- och sysselsättningsbehoven i samband med social utslagning. Dessa strukturella hinder kan orsakas av arbetsfördelning, verksamhetskultur och värden.

Projektet Nuotta (1.9.2000–31.12.2003) riktade sig till sådana 17–24-åriga ungdomar från Joensuu vars motivation att arbeta och utbilda sig ansågs vara svag och som därför löpte risk att slås ut. I projektet försökte man att påverka de ungas situation genom ett multiprofessionellt arbetssätt, som innefattade individanknutna specialåtgärder. Sammanlagt 160 ungdomar medverkade i projektet. Incitament till projektet var de observationer som gjorts på Arbetskraftsbyrån och inom socialväsendet när det gäller arbetslöshet, utgifter för utkomststöd och ungdomars situation i allmänhet samt att vissa grupper helt faller utanför servicenätet. Man märkte också att det inte fanns tillräckliga möjligheter att hjälpa ungdomarna genom den etablerade servicen.

Genom den verksamhetsmodell som utarbetades i projektet Nuotta utvecklade man nya arbetsmetoder samtidigt som man utnyttjade den befintliga servicen. Utgångspunkten för modellen var arbetsparet socialarbetare och Arbetskraftskonsulent. Båda två var fastanställda i sina respektive organisationer. I projektet fungerade dessutom tre handledare som stöd för ungdomarna i vardagsfrågor.

Erfarenheterna av pilotprojektet visar att ungdomar ofta behöver få ett långsiktigt socialt stöd för att de ska börja utbilda sig eller bege sig ut i arbetslivet. Samservicemodellen har visat sig fungera väl ur målgruppens perspektiv. Den har på ett effektivt sätt gått på djupet med de mångfasetterade problemen som de ungdomar har som hittills har varit förlorarna i det sektorinriktade servicesystemet eller som inte har omfattats av någon stödform eller

förmån. Det centrala var projektets roll som lokal servicesamordnare och ett verksamhets sätt som bygger på servicestyrning.

I arbetet med ungdomarna var nyckelorden förtroende, långsiktighet, uträttande av många ärenden via samma arbetstagare och möjlighet att genom projektet diskutera olika frågor med en vuxen. Den största utmaningen i samband med att ge det stöd och den service som ungdomarna behöver är att samordna den så kallade samservicen. Olika aktörers resurser bör kopplas samman på ett mer ändamålsenligt sätt i de enskilda fallen. Lokalt är det fråga om att utveckla verksamhetskulturen i organisationerna bakom verksamheten. Nyckelfrågorna är att röja undan hinder som försvårar ett flexibelt nationellt samarbete och att skapa förutsättningar för aktiv planering av ungdomars utbildning och arbetskarriär.

Nyckelord: ungdomar, utslagning, social rehabilitering, aktivering, utvärdering

Abstract

Pekka Karjalainen & Sanna Blomgren: *Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille* (A direct or roundabout route? Social rehabilitation and pathways to the labour market for young people.) National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES), FinSoc Arviointiraportteja 2/2004. Helsinki 2004. ISBN 951-33-1588-6. ISSN 1458-1833.

During our youth, we move from childhood to adulthood. Nowadays this phase of life is characterized by significant demands, which might be contradictory, and an intensive rhythm of life. The course of life has become more and more disconnected and the levels of uncertainty have increased. Even in early youth, problems might accumulate and the period of youth can develop into a state dominated by different kinds of difficulties. The frictions that occur when integrating into communities—necessary from the point of view of the individual—can in the end, prevent proper integration into the wider society.

It has been observed that the established control and service systems with the social welfare system do not have sufficient means to fulfil the needs of education, rehabilitation and employment in connection with social exclusion. These constitute structural obstacles, which can be caused by the organizational culture, allocations of responsibilities, and values.

The Nuotta (= seine net) project (from 1 September 2000 to 31 December 2003) was focused on young people aged 17–24 from the City of Joensuu who were seen to be poorly motivated to embark either on work or training and therefore at risk of exclusion. The project employed a multiprofessional approach to influence these young people's life situations, including individually tailored special interventions. Over its existence, the project involved 160 young people. Among the reasons for initiating the project were observations by local employment and social authorities concerning unemployment, income support expenditure, young people's situation in general, and the total exclusion of certain groups from service provision. It was also realised that the established service forms were not adequate in dealing with young people's life situations.

The operational model created in the Nuotta project both helped develop new ways of working and made use of existing services. The model was based on a team comprising a social worker and a careers counsellor. Both of them were permanent employees in their respective organisations. In addition to these, up to three other counsellors were available to help the young people cope with everyday life.

The pilot project shows that getting young people into training or onto a pathway to the labour market often calls for sustained social support. The integrated services model has proved effective for this target group. It has been able to address the situations of those young people in particular who have multiple problems and whom the sector-based service system has not reached or who have not been covered by any support or benefit. The project has played a central role as a local service co-ordinator, having service counselling as its main operating principle.

Trust and sustained work have proved to be of key importance in working with young people, and that one and the same employee can help in several different matters. Furthermore, it was important that the project created a 'space' for discussing matters with adults. The biggest challenge in organising the support and services needed by the young people was presented by the provision of integrated services. The resources of different actors should be combined in the most effective way on a case-by-case basis. At the local level, this means developing the operational cultures of the different organisations involved. Nationally, it is important to remove any barriers to smoothly running co-operation and to create conditions necessary to provide active planning for training and careers counselling for young people.

Key words: young people, social exclusion, social rehabilitation, activation, evaluation

Sisällys

TEKIJÖIDEN ALKUSANAT	13
1 JOHDANNOKSI.....	15
2 NUOTTA-PROJEKTIN LÄHTÖKOHDAT.....	17
2.1 PROJEKTIN TAUSTA	17
2.2 TAVOITTEET	18
2.3 TOIMINTAMALLIN LÄHTÖKOHTA	20
2.4 PROJEKTIN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	21
3 ARVIOINTITUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUSTAPA.....	27
3.1 ARVIOINNIN PROSESSI	27
3.2 REALISTISEN ARVIOINNIN MALLI.....	29
3.3 TUTKIMUSKYSYMYKSET, ARVIOINTIMENETELMÄT JA AINEISTOT.....	31
4 NUORET, TAVOITTEIDEN ASETTAMINEN JA PROJEKTITYÖSKENTELY 33	
4.1 MILLAISIA NUORIA OLI NUOTASSA?.....	33
4.2 NUORTEN TAVOITTEET JA NIIDEN SAAVUTTAMINEN.....	39
5 NUOTAN MEKANISMIT, TULOKSET JA VAIKUTTAVUUS	51
5.1 NUOTAN TOIMINTAMALLIIN SISÄLTÄVÄT MEKANISMIT.....	51
5.2 MITEN NUOTAN TOIMINTAMALLI TOIMI ERILAISTEN NUORTEN KOHDALLA?.....	53
5.3 PROJEKTIN KESTO JA PÄÄTTYMISEN SYYT	63
5.4 NUORTEN ONGELMIEN KASAUTUMINEN JA PROJEKTIN KESKEYTTÄMINEN	66
5.5 NUOTTA-PROJEKTIN VAIKUTTAVUUS PITKÄLLÄ AIKAVÄLILLÄ.....	68
6 PROSESSEISTA KOHTI VERKOSTOMALLIA	71
6.1 PROJEKTIKAUSI TYÖNTEKIJÖIDEN SILMIN.....	71
6.2 NUORTEN KOKEMUKSIA JA KOETTUJA VAIKUTUKSIA	72
6.3 VERKOSTOISTA PALVELUMALLIKSI	79
7 VÄLIJOHTOPÄÄTÖS NUOTAN MALLISTA	85
7.1 YLEISTAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN	85
7.2 TOIMINTAMALLI.....	88
7.3 TULOKSELLISUUS JA VAIKUTTAVUUS.....	90
7.4 MUUTOSVOIMAT JA MUUT MEKANISMIT.....	93
8 NUORTEN TUKEMINEN JA PALVELUJÄRJESTELMÄ	99
8.1 NUORUUDESTA AIKUISUUTEEN JA ONGELMAPUHEESTA OSALLISUUTEEN.....	99
8.2 MONIAMMATILLISUUTTA JA YHTEISPALVELUA	101
8.3 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN HAASTE	103
8.4 NUORTEN PALVELUJEN HYVÄT KÄYTÄNNÖT	105
8.5 ARVIOINTITUTKIMUKSEN (L)OPETUS.....	107
LÄHTEET	109
LIITTEET	113

TAULUKOT

Taulukko 1. Nuotta-projektin tavoitteet	18
Taulukko 2. Toimeentulotuen saajien päätösmäärät ja summat	25
Taulukko 3. Arviointiasetelma	32
Taulukko 4. Nuotta-projektin nuoret	34
Taulukko 5. Työvoima- ja sosiaalitoimen asiakkuudet miehillä ja naisilla projektin alkaessa	35
Taulukko 6. Ammatillisen oppilaitoksen keskeyttämiskerrat miehillä ja naisilla	36
Taulukko 7. Lastensuojelun toimenpiteet miehillä ja naisilla	36
Taulukko 8. Päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautuminen sukupuolen ja ikäluokan mukaan (%)	38
Taulukko 9. Nuorten tavoitearviot	40
Taulukko 10. Nuorten kanssa projektissa käytetyt menetelmät	48
Taulukko 11. Nuoren tilanteen selvittämisessä käytetyt yhteistyötahot	50
Taulukko 12. Nuotta-projektin päättäneet ja keskeyttäneet sukupuolen ja iän mukaan	64
Taulukko 13. Projektin päättymisen syyt miehillä ja naisilla	65
Taulukko 14. Nuorten todettujen elämänhallinnan ongelmien yhteys projektin päättämiseen ja keskeyttämiseen	66
Taulukko 15. Projektin keskeytymisen syy	67
Taulukko 16. Projektin päättäneiden ja keskeyttäneiden tilanne 6 kuukauden kuluttua projektin lopettamisesta	69
Taulukko 17. Projektin päättäneiden ja keskeyttäneiden nuorten tilanne 6 kuukauden kuluttua projektin lopettamisesta päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen mukaan	69
Taulukko 18. Projektityöntekijöiden itsearviointin tuloksi	71
Taulukko 19. Nuotta-projektin yleistavoitteiden arviointi	85
Taulukko 20. Työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä olleet nuoret	91
Taulukko 21. Nuotan käynnistämät mekanismit nuoren taustan mukaan	94
Taulukko 22. Nuotan käynnistämät mekanismit päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen mukaan	95

KUVIOT

Kuvio 1. Joensuun väestörakenne iän ja sukupuolen mukaan 2001 (lähde: Tilastokeskus)	22
Kuvio 2. Työttömien ja lomautettujen osuus (%) työvoimasta Joensuussa (lähde: Pohjois-Karjalan TE-keskus / työvoimatilastot)	23
Kuvio 3. Alle 25-vuotiaat työttömät keskimäärin vuosittain Joensuussa 1992–2003 (lähde: Pohjois-Karjalan TE-keskus)	23
Kuvio 4. Alle 25-vuotiaiden työttömien osuus (%) kaikista työttömistä Joensuussa 1992–2003 (lähde: Pohjois-Karjalan TE-keskus)	24
Kuvio 5. Realistisen arvioinnin kehä (soveltaen, Kazi 2003, 29)	29
Kuvio 6. Generatiivinen kausaalisuus (Pawson & Tilley 1997, ks. Paasio 2003, 30)	30
Kuvio 7. Nuorten todettuja taustaongelmia projektin alkaessa (%)	35
Kuvio 8. Päihdeongelmien, rikoshistorian ja maksuhäiriöiden kasautuminen	37
Kuvio 9. Päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautuminen työvoima- ja sosiaalitoimen asiakkuuden mukaan (%)	39
Kuvio 10. Nuorten asettamat tavoitteet (%)	41
Kuvio 11. Asetetut tavoitteet päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikos-historian kasautumisen mukaan (%)	43
Kuvio 12. Koulutukseen ja työelämään liittyvien tavoitteiden toteutuminen nuorten ja työntekijöiden arvioiden mukaan, keskiarvot	44

Kuvio 13. Elämänhallinnan kohentamiseen liittyvien tavoitteiden toteutuminen nuorten ja työntekijöiden arvioiden mukaan, keskiarvot	44
Kuvio 14. Työelämään ja koulutukseen liittyvien tavoitteiden saavuttamisen esteet. Nuorten ja työntekijöiden arviot (%)	46
Kuvio 15. Elämänhallinnan kohentamiseen tähtäävien tavoitteiden saavuttamisen esteet. Nuorten ja työntekijöiden arviot (%)	47
Kuvio 16. Tavoitteiden saavuttaminen päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian suhteen, nuorten arvioiden keskiarvot	59
Kuvio 17. Nuotta-projektin kesto miehillä ja naisilla (%)	64
Kuvio 18. Naisten ja miesten arviot yhteistyön sujumisesta työparin kanssa (%)	73
Kuvio 19. Naisten ja miesten arviot yhteistyön sujumisesta ohjaajien kanssa (%)	74
Kuvio 20. Nuorten arviot projektin työmuodoista oman edistymisen kannalta	75
Kuvio 21. Nuotta-projektin vaikutus nuorten ammatillisiin tulevaisuudensuunnitelmiin ja elämänhallinnan lisääntymiseen	76
Kuvio 22. Naisten ja miesten arviot tulevaisuudensuunnitelmista projektin päättyessä	77
Kuvio 23. Nuotta-projektin verkostokehät	83
Kuvio 24. Nuotta-projektin keskeyttäneet ja päättäneet 6 kk projektin lopettamisesta (%)	92

TEKIJÖIDEN ALKUSANAT

Nuotta-projektin arviointi aloitettiin vuoden 2001 maaliskuussa. Vuoden 2003 alusta arviointi sai lisävahvistusta Sanna Blomgrenin työpanoksen muodossa. Hän on vastannut projektin nuoria koskevien aineistojen analyseista sekä tässä raportissa niihin liittyvistä tekstiosuuksista, kuvioista ja taulukoista.

Raportissa tarkastellaan Nuotta-projektin lähtökohtia, esitellään arvioinnin toteutustapa sekä arvioidaan hankkeen tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. Tarkastelukulmaa on arviointiprosessin edetessä laajennettu projektia laajemmalle jatkoasteisiin sekä palvelujärjestelmään. Nuotta-projektin toimintamalli ja mukana olleiden nuorten taustoja on esitelty tarkemmin Tarja Tikan tekemässä itsearviointiraportissa.

Arviointityö on ollut hyvässä mielessä pitkä ja dialoginen prosessi. Matkan varrella nousi alati uusia kysymyksiä tiedon keruusta, analyysistä, palvelujen paikallisesta järjestämisestä sekä valtakunnallisista palvelumalleista - unohtamatta nuorten elämän koko kirjoa. Ehkäpä juuri tästä innovatiivisesta hengestä johtuen nuottalaiset jaksoivat istua ja pohtia arvioijan kanssa aina, kun siihen tarvetta oli, sekä lähettää aineistoja käyttöömmä lähes kellosepän tarkkuudella. Tästä kiitos Tarja Tikalle, Jaana Huoviselle, Teija Makkoselle sekä Timo Hartikaiselle ja Timo Kettuselle.

Nuotta-projektin ohjausryhmä on Erkki Asikaisen johdolla ollut aktiivinen ja kiinnostunut uudenlaisen palvelumallin kehkeytymisestä. Johtoryhmään kuuluivat Mauri Temisevä, Jouni Erola, Kerttu Martikainen sekä Jarmo Valtonen, jotka edustivat Joensuun kaupunkia ja Joensuun seudun työvoimatoimistoa. Hanna Veijonmaalle Joensuun seudun työvoimatoimistosta kiitos aineistojen päivittämisestä loppumetreillä.

Nuoret ovat olleet motivoituneita henkilökohtaisten tavoitteiden laatimiseen ja itsearviointiin sekä antamaan palautetta arvioijille projektikokemuksista. Positiivista on ollut myös joensuulaisten nuorten kanssa toimivien tahojen aktiivinen osallistuminen Nuotta-projektin järjestämässä kahdessa kehittämisseminaarissa 20.11.2001 ja 19.11.2003.

Olemme iloisia arviointitehtävän resursoinnista. Stakesia on kiittäminen siitä, että Nuotassa kehitetty palvelumalli on noteerattu myös valtakunnallisesti ja että arviointitutkimusta on vahvistettu myös omilla resursseilla. Kokemusten pohjalta voi todeta, että kolme vuotta voi olla lyhyt tai pitkä aika, mutta sopiva aika uudenlaisen palvelumallin kehittämiseen.

Helsingissä 30.6.2004

Pekka Karjalainen

Sanna Blomgren

1 JOHDANNOKSI

Nuoret ovat olleet huolen ja huomion kohteena vuosikymmeniä. Kun 1980-luvulla tehtiin aikalaisdiagnooseja nuorten ja yhteiskunnan välisistä suhteista ja niihin liittyvistä pulmista sosiaalivaltiokritiikin siivittämänä, painotettiin 1990-luvulla yksilöllistymistä ja nuorten omaa vastuuta (Paju & Vehviläinen 2001, 38). Tulkinnat syrjäytymisen syistä ja ratkaisuehdotuksista kietoutuivat usein yhteen. Laman jälkeen tulkinnat ovat monipuolistuneet, kuten myös arvot ja tutkimusmenetelmät. Uudelle vuosituhannele tultaessa on painotettu yhä enemmän nuorten integrointia, aktivointia ja elämänhallinnan kohentamista (ks. esim. Silvennoinen 2001, 116–121; Suikkanen ym. 2004, 15–18).

Syrjäytymisen ongelmaan on haettu ratkaisua sosiaalisen vastuun laajentamisen kautta. Uutta on se, että tätä vastuuta vaaditaan 2000-luvulla nuorelta hyvin paljon myös itseltään. Mukana pysymisen pakko on muutosvauhdissa pysymistä. Omaan itseään pitäisi osata kehittää ja osaamista päivittää vastaamaan tietoyhteiskunnan tarpeita. Nuorilta vaaditaan myös oman elämän ja yksilöllisen elämänpolitiikan hallintaa. Kärjistäen voidaan sanoa, että 2000-luvun nuorilla on vanhempiinsa verrattuna myös huomattavasti enemmän mahdollisuuksia saada elämänhallintansa ja yhteiskuntasuhteensa sekaisin. (Paju & Vehviläinen 2001, 65.)

Palvelujärjestelmän ja erityisesti sosiaalityön ja työhallinnon palvelujen kehittämisen kannalta kyse on todellisesta haasteesta. Kohde- ja asiakasryhmänä nuoret ovat jääneet sosiaalityön marginaaliin. Sosiaalityössä huomioidaan lapset ja varhaisnuoret lastensuojelun kautta ja toisaalta perheet usein vain vanhempien näkökulmasta. Kriittisesti voidaan kysyä, miten sosiaalityötä on kyetty kehittämään suhteessa yhteiskunnan ja palvelutarpeiden muutokseen. Onko siitä tullut etuuskien ylläpitoa ja pahoinvoinnin puskurointia, vai onko kyetty aidosti vastamaan sosiaalisen syrjäytymisen haasteisiin? Toinen keskeinen kysymys on, miten sosiaalityö voi kehittyä toimimaan nykyistä joustavammin ja tarkoituksenmukaisemmin uudenaikaisissa ympäristöissä ja erilaisilla palvelujen rajapinnoilla. Nuoriin liittyvissä haasteissa kyse on sosiaalisesti relevanttien ja vaikuttavien työorientaatioiden kehittämisestä ja testaamisesta. Laajemmin palvelujärjestelmän osalta tarvitaan puolestaan yhteistoimintamallien ja palvelukokonaisuuksien kehittämistä ennakkoluulottomasti.

Joensuussa toimineessa Nuotta-projektissa (1.9.2000 – 31.12.2003) nuorille etsittiin erilaisia osallisuuteen perustuvia ratkaisuja kokonaisvaltaisesti. Projekti oli siinä mielessä tärkeä, että siinä etsittiin vastauksia moneen nuoriin ja palvelujärjestelmään liittyvään kysymykseen. Esimerkiksi opetusministeriön nuorisoyksikön tavoiteasettelussa ovat esillä nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen, uusien työllistämismahdollisuuksien paikantaminen sekä kansalaisuuden ja osallisuuden tukeminen. Nuotta-projektia voidaan arvioida myös suhteessa vuonna 1995 voimaan tulleeseen nuorisotyölakiin. Siinä

kuntien tehtäviksi luetaan nuorten elinolojen parantaminen ja tukeminen. Lain hengen mukaisesti kuntien pitäisi kiinnittää huomiota vaikeimmassa asemassa olevien nuoren työllistämiseen ja palveluihin (ks. Virtanen 1998, 92). Kuntien nuorisotyössä on siirrytty vähitellen suppeasta toimialakäsityksestä laaja-alaisen hyvinvoinnin edistämiseen. Kun 1990-luvulla nuorisotyön keskeiset muutokset liittyivät hallintoon ja toimintaympäristöön, ovat 2000-luvun alun avainsanoiksi tulleet elinolot, poikkihallinnollisuus ja laaja-alaisesti ymmärretty nuorisopolitiikka (Silvennoinen 2001, 111).

Tuorempi liittymäkohta on syyskuussa 2001 voimaan tullut laki kuntouttavasta työtoiminnasta (ks. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001). Laki perustuu Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän valmistelulle (Aktiivinen sosiaalipolitiikka 1999). Aktiivisen sosiaalipolitiikan kokonaisuuteen kuuluvat työvoimapalvelujen tehostaminen sekä työvoimaviranomaisten ja kuntien sosiaalitoimen välisen yhteistyön parantaminen. Laki velvoittaa kunnat järjestämään kuntouttavan työtoiminnan palvelut niille nuorille, jotka ovat velvollisia osallistumaan toimintaan (ks. Ala-Kauhaluoma ym. 2004). Nuotta-projekti on myös sosiaali- ja terveysministeriön sekä työministeriön asettaman Työ- ja sosiaalihallinnon yhteistyöryhmän esittämien johtopäätösten mukainen (Työ- ja sosiaalihallinnon yhteistyöryhmän muistio 1999). Työryhmä painotti viranomaisten aktiivisempia toimenpiteitä vaikeasti työllistettävien osalta sekä uudenlaisten yhteistyökäytäntöjen luomista.

Valtakunnallisissa yhteispalvelupistekokeiluissa ja tulevaisissa työvoiman palvelukeskuksissa painottuvat moniammatillinen työote, integroidut palvelut ja tehostettu kohderyhmäpohjainen lähestymistapa (ks. Yhteinen palvelu kehitty... 2003). Ylipäätään nuorille suunnatut projektit on jo pitkään nähty velvoitetäytymisen jälkeisen ajan työvoimapolitiittisina mahdollisuuksina sekä paikallisen koulutus-, sosiaali- ja työllisyyspolitiikan kehittämisen potentiaalina (Aaltojärvi 1995, 109).

Käsillä olevassa tutkimusraportin tavoite on kahtalainen. Ensinnäkin Nuotta-projektissa kehitettyä toimintamallia tarkastellaan realistisen arvioinnin kehyksessä, jolloin kiinnostuksen kohteena on kysymys, millaisin työmenetelmin voidaan vaikuttaa erilaisen taustan omaavien nuorten tilanteisiin. Tarkastelussa huomioidaan nuorten ja palvelumallin toimintakontekstit sekä pyritään jäljittämään niitä mekanismeja, jotka edesauttavat tai estävät tavoitteiden saavuttamista. Tässä mielessä arviointitutkimus on ollut menetelmällinen pilotti. Toisaalta tarkastelukulmaa laajennetaan tapauksena ollutta projektia laajemmalle arvioinnin jatkohaasteisiin sekä palvelujärjestelmään. Nuotta-projektin mallia peilataan tutkimuskirjallisuuteen ja muihin vastaavaan tyyppisiin arviointeihin sen arvioimiseksi, onko syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseen löydettävissä hyviä käytäntöjä.

2 NUOTTA-PROJEKTIN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Projektin tausta

Nuotta-projekti suunnattiin pääosin 17–24-vuotiaille joensuulaisille nuorille, joiden katsottiin olevan heikosti työhön ja koulutukseen motivoituneita ja siten syrjäytymisuhan alaisia. Projektissa pyrittiin vaikuttamaan nuorten tilanteisiin moniammatillisella työotteella, joka sisältää yksilökohtaisesti suunniteltuja erityistoimenpiteitä. Projektissa oli mukana sen toiminta-aikana 160 nuorta.

Hankkeen taustavaikuttimena olivat työvoimatoimistossa ja sosiaalitoimessa tehdyt havainnot työttömyydestä, toimeentulotukimenoista, nuorten tilanteesta yleensä sekä tiettyjen ryhmien jäämisestä kokonaan palvelujen ulkopuolelle. Vaikka työttömyys on ollut Joensuussa laskusuunnassa, on nuorten työttömyys pyrkinyt lisääntymään (ks. luku 2.4). Projektin suunnitteluvaiheessa lokakuussa 1999 Joensuussa oli alle 20-vuotiaita työttömiä työnhakijoita 157 ja alle 25-vuotiaita 704. Toimeentulotukiasiakkaina Joensuussa oli tuolloin noin 150 nuorta, joilla ei ollut (asumistukea lukuun ottamatta) minkäänlaisia tuloja. Joensuun oppimiskeskuksen opiskelijoista keskeytti opintonsa lukuvuonna 1998–1999 8 prosenttia eli 165 oppilasta (Tikka 2003, 5). Havaittiin myös, että nuorten tilanteisiin ei voida riittävästi vaikuttaa vallitsevan palvelurakenteen puitteissa.

Alusta alkaen tavoitteena oli luoda sellainen toimintamalli, jonka avulla voidaan toimia yhtä aikaa sekä vallitsevia palveluja hyödyntäen että tämän sektoroituneen palvelujärjestelmän synnyttämällä katvealueilla. Näitä alueita on havaittu olevan sosiaalityön ja työhallinnon välillä sekä laajemmin koulujärjestelmässä ja peruspalveluissa (ml. terveystalvelut). Projektin toimintasuunnitelmassa nähtiin riskinä, että osa nuorista jää vuosikausiksi tai pysyvästi työmarkkinoiden tai muun aktiivisen toiminnan ulkopuolelle puutteellisen koulutuksen ja ammattitaidon sekä elämänhallinnan ongelmien vuoksi. Tavoitteeksi asetettiin siten moniammatillisen, nuoren tilanteeseen kokonaisvaltaisesti pureutuvan työotteen ja erityistoimenpiteiden kehittäminen.

Projekti aloitti toimintansa 1.9.2000, jolloin projektipäällikkö ja työvoimaohjaaja aloittivat työnsä. Käynnistysvaihe kesti kaksi kuukautta. Marraskuun alussa 2000 projektin kolme ohjaajaa aloittivat työnsä ja samalla ensimmäiset nuoret tulivat projektiin. Projekti päättyi vuoden 2003 lopussa. Hankkeen rahoituksesta vastasivat Euroopan sosiaalirahasto (ESR) sekä Joensuun kaupunki. Projektin hallinnoijana oli Joensuun kaupunki ja suunnittelusta vastasivat yhdessä Joensuun kaupungin peruspalveluvirasto ja Joensuun työvoimatoimisto. Projekti hyväksyttiin rahoitettavaksi Euroopan sosiaalirahaston tavoite 1-ohjelman toimintalinjan 2 (osaamisen vahvistaminen

ja työvoiman valmiuksien parantaminen) toimenpidekokonaisuudesta 2.3. (työmarkkinoiden toimivuuden ja työllisyyden edistäminen).

2.2 Tavoitteet

Projektisuunnitelmassa hankkeen tavoitteet jaettiin tuotannollisiin (määrällisiin) ja sosiaalityöpainotteisiin (laadullisiin) tavoitteisiin, joilla seurattiin nuorten elämänhallinnan kehittymistä. Tuotannollisten tavoitteiden saavuttamista seurattiin määrällisillä indikaattoreilla, joita olivat esimerkiksi nuorten määrä, projektissa olemisen aika, nuorten työmarkkina-asema projektiin tullessa, mistä nuori ohjautui projektiin, oliko hän työvoimatoimiston tai sosiaalitoimen asiakas, työvoimapolitiittisiin tukimuotoihin hakeutuminen ja työmarkkina-asema projektijakson päättyessä. Nämä mittarit olivat projektissa jo valmiiksi rakennettuna excel-pohjaisen matriisin muotoon ulkopuolisen arvioinnin alkaessa.

Arviointiprosessin alkaessa maaliskuussa 2001 kehiteltiin arvioijan ja projektin yhteistyönä edellisten lisäksi myös laadulliset mittarit ja arviointitiedon keruutavat. Näillä seurattiin nuorten elämänhallinnan muutoksia ja projektin vaikuttavuutta yksilötasolla (yhdessä määrällisten indikaattorien kanssa). Laadullista arviointia käytettiin myös hankkeen ohjaus- ja kehittämistyökaluna. Samalla projektin tavoitteita terävöitettiin ja jaettiin kahteen tasoon. Yleistavoitteet palvelivat koko hankkeen seuranta- ja ohjaamista, kun taas nuorten henkilökohtaisten tavoitteiden toteutumisen kautta seurattiin nuorten edistymistä ja integroitiin heitä tiiviimmin projektiin. Nuorten tavoitteet jaotettiin vielä kahteen kategoriaan, jotka ovat koulutus- ja työmarkkinavalmiuksien parantaminen sekä elämänhallintaa tukevat tavoitteet.

Taulukko 1. Nuotta-projektin tavoitteet

Projektin yleistavoitteet
<ul style="list-style-type: none">• Nuorten vastuunoton lisääminen omasta elämästään ja heidän elämänsä parantaminen• Pelkän toimeentulotuen varassa elävien nuorten määrän vähentäminen pysyvästi Joensuussa• Paikallisista tarpeista johdetun moniammatillisen yhteistyömallin kehittäminen, jossa ovat mukana viranomaiset ja nuorten kanssa toimivat muut tahot• Työhallinnon ja sosiaalitoimen yhteisen työparimallin kehittäminen ja sitä kautta toteutuva hallinnonrajat ylittävä työkäytäntö nuorten asiakkaiden osalta

Nuorten työelämään ja koulutukseen liittyvät henkilökohtaiset tavoitteet:

- Ammatinvalinnan selkiyttäminen ja koulutukseen tai työelämään joltavan polun löytäminen
- Ammatillisten valmiuksien parantaminen (esim. työharjoittelu projektin aikana)
- Koulutuspaikan löytyminen
- Työllistyminen

Nuorten elämänhallinnan kohentamiseen liittyvät henkilökohtaiset tavoitteet:

- Itsetunnon kohoaminen ja omien voimavarojen löytäminen
- Sosiaalisten valmiuksien lisääntyminen
- Päihteiden käytön vähentäminen
- Rikoskierteiden katkaiseminen
- Raha-asioiden hallinta
- Parempi arjenhallinta (mielekäs tekeminen, säännöllinen rytmi)
- Aktivoituminen oman tulevaisuuden suunnitteluun
- Oman harrastuksen löytyminen

Vaikka tavoitteet oli määritelty tarkasti arvioinnin pohjaksi, ei työskentely nuorten kanssa käytännössä ole suinkaan ollut ennalta määriteltyjen tavoitteiden systemaattista tavoittelua. Seikkaa valottaa lainaus projektin itsearviointiraportista (Tikka 2004, 6).

Nuotta-projektiin tulevat nuoret tapaavat (lukuun ottamatta välilliseen kohderyhmään kuuluvia oppilaitoksissa opiskelevia nuoria) ensin työvoimaneuvoja-sosiaalityöntekijä-työparin. Työpari kartoittaa ensimmäisillä tapaamiskerroilla nuoren tilanteen kokonaisvaltaisesti sekä luo yhdessä hänen kanssaan ”etenemislinjan” ja tavoitteet. Projektin kuluessa on sana ”henkilökohtainen suunnitelma” muuttunut ”etenemislinjaksi”. ”Suuret linjat” määritellään, mutta muuten nuoren kanssa on edettävä pikkuhiljaa, pienin askelin ja oltava valmis määrittämään jatkuvasti suuntaa uudelleen. Moni nuori elää pitkälti ”tässä päivässä”. Pienet, lyhyen aikavälin tavoitteet ja onnistuminen niissä luovat uskoa omiin voimavaroihin ja tulevaisuuteen. Monen kohdalla joudutaan ottamaan takapakkia, kun askeleet työelämän suuntaan eivät onnistukaan. Usein taustalla on mielenterveys- ja päihdeongelmia.

2.3 Toimintamallin lähtökohta

Hankkeen lähtökohtana oli huoli nuorten työttömyydestä ja elämänhallinnan pulmista. Eri viranomaisten keinot vastata nuorten palvelutarpeisiin oli niin ikään todettu puutteellisiksi. Erityisesti tiedostettiin, että yksin työskentelemällä mikään sektoritoimija ei pysty tuottamaan relevantteja palveluja kohderyhmän kannalta.

Nuotta-projektissa ratkaisua lähdettiin hakemaan työvoimaneuvojan ja sosiaalityöntekijän muodostaman työparityöskentelyn avulla. Heidän kauttaan olivat käytettävissä sosiaalitoimen ja työhallinnon normaalistikin käytämät palvelut ja työmenetelmät. Molemmat työntekijät olivat hallinnonalansa vakituisia työntekijöitä. Projektissa ei kuitenkaan myönnetty toimeentulotukea tai tehty työhallinnon päätöksiä, vaan ne tehtiin emoorganisaatioissa (Nuotta-projektin projektisuunnitelma 2000.).

Hankkeen tavoitteena oli kehittää erityinen työmalli, joka keskittyy työskentelemään palvelujärjestelmän niillä rajapinnoilla, joilla havaittiin vajaita nuorten palvelutarpeisiin vastaamisessa. Keskeinen ajatus työmallissa oli asiakasohjautuvuuden periaatteen toteuttaminen. Työparin lisäksi projektissa työskenteli kolme ohjaajaa nuorten arkielämän tukena. Heillä oli omat vastualueensa, kuten työelämäyhteistyö, oppilaitosyhteistyö sekä tukihenkilötoiminta. Projektin aloittaessa toimintansa malli oli jo melko pitkälle suunniteltu, joten työskentely painottui toimintaprosessien kehittämiseen ja testaamiseen käytännössä.

Oleellinen ja uudennainen piirre projektissa oli, että nuori sai olla mukana niin kauan kuin tarvetta oli. Näin vältettiin mukanaoloajan rajaaminen kuudeksi kuukaudeksi, joka on todettu usein liian lyhyeksi jaksoksi työpaja-toiminnassa ja muissa työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä. Nuoria voitiin ohjata tehokkaammin esimerkiksi päihdekuntoutukseen ja järjestää sellainen tukirakenne, joka tukee kuntoutusta arkielämässä. Nuoria voitiin ohjata tarvittaessa myös harrastusten pariin. Tavoitteena oli kaiken kaikkiaan nuorten kokonaisvaltainen tukeminen.

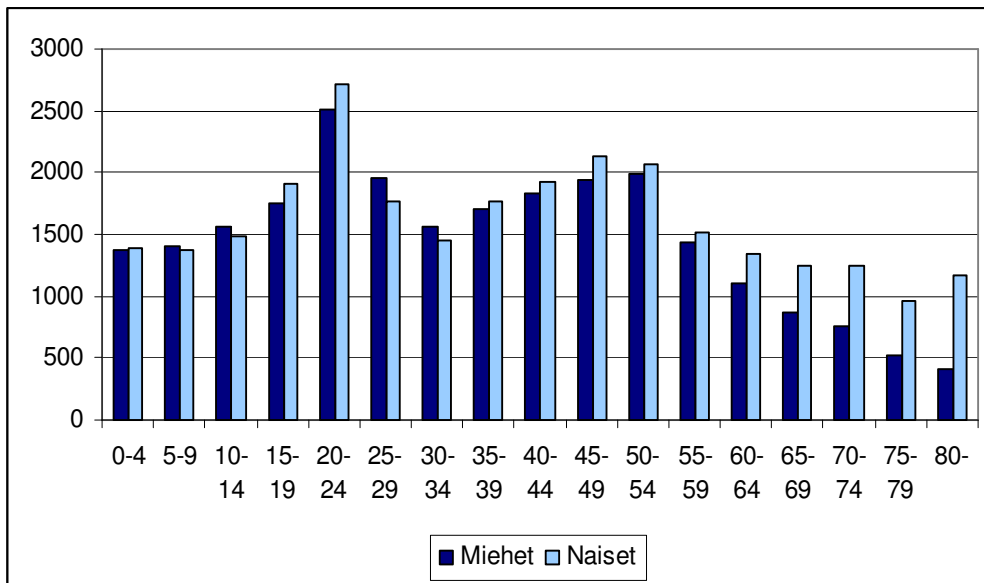
Prosessi eteni nuorten osalta seuraavasti. Nuoret tulivat projektiin pääosin työvoimatoimiston, sosiaalitoimiston tai jonkun muun yhteistyökumppanin ohjaamana. Myös nuoret itse hakeutuivat projektiin, toisinaan vanhempiensa tukemana. Tulleessaan projektiin nuori tapasi sosiaalityöntekijätyövoimaneuvoja -työparin. Ensimmäisillä tapaamiskerroilla nuoren elämäntilannetta käytiin läpi kokonaisvaltaisesti ja tehtiin suunnitelma, jossa sovittiin yhdessä ne henkilökohtaiset tavoitteet (ks. edellä), joihin pyritään ja joita arvioidaan. Tässä vaiheessa sovittiin työnjaosta myös projektin työntekijöiden kesken. Nuorelle nimettiin yksi ohjaaja, ja sen lisäksi työvoimaneuvoja-sosiaalityöntekijä työpari toimi taustalla. Näin projektissa oli olemassa kolme työntekijää, jotka tunsivat nuoren ja hänen tilanteensa. Ratkaisulla oli merkitystä myös projektin sisäisen työnohjauksen kannalta. Yksi

osa Nuotta-projektin mallia oli se, että nuori oli mukana niin kauan, että jokin pysyväksi katsottu ratkaisu löytyi. Näin vältetään sellainen toimenpidekeskeisyys, jossa nuori on mukana interventiossa määrääjän tai hänelle vain tarjotaan jotain mahdollisuutta ilman tukirakennetta.

Nuotta-projektin niin sanottuna välillisenä kohderyhmänä olivat Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän, Joensuun oppimiskeskuksen, Itä-Suomen työkoulun sekä Joensuun ammatti-instituutin (joensuulaiset) opiskelijat, joilla oli riskinä opintojen keskeytyminen. Tavoitteena oli, että he jatkoivat opintojaan, mutta projektin kautta tuettiin heidän opintojensa edellytyksiä. Yhteistyökumppaneina koulun puolelta olivat pääosin kuraattorit sekä jossain määrin myös opinto-ohjaajat. Nuotta-projektin ohjaaja toimi myös muutoin yhdyshenkilönä oppilaitoksiin päin (koulutuksen jo keskeyttäneiden nuorten ohjaaminen projektiin). Projektin kuluessa järjestettiin yhteisiä neuvotteluja yhteistyön kehittämiseksi, ja ohjaaja osallistui myös oppilashuoltoryhmän kokouksiin.

2.4 Projektin toimintaympäristö

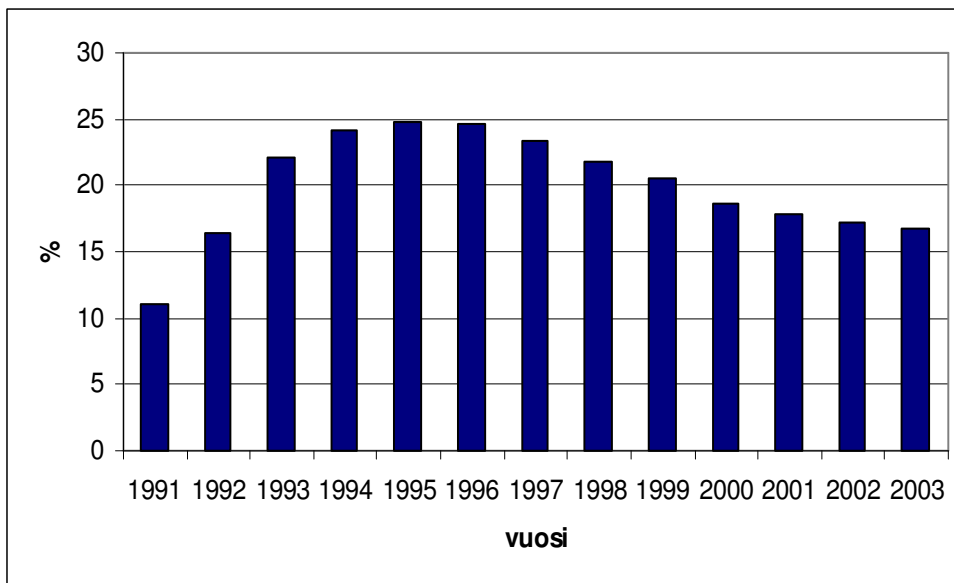
Toimintaympäristöä tarkastelemalla voidaan hahmottaa, millaisissa paikallisissa olosuhteissa, palvelukokonaisuudessa ja yhteiskunnassa hanke toimii. Nuorten elinolot, sosiaaliset suhteet ja toimintamahdollisuudet nekin vaikuttavat siihen, miten ja millaisia prosesseja projektissa voidaan käynnistää ja miten ne etenevät. Nuorille tarjottujen mahdollisuuksien ja toimien tulisi olla relevantteja heidän sosiaalisen maailmansa kannalta. Niiden tulee olla tarkoituksenmukaisia myös suhteessa muihin palveluihin ja viranomaisten toimintakulttuureihin. Toimintaympäristöllä on merkitystä sekä yksittäisten nuorten osalta että moniammatillisten ja saumattomien palveluketjujen rakentamisen kannalta (vrt. projektin yleistavoitteet). Seuraavassa tarkastellaan taustaksi Joensuun väestörakennetta sekä työttömyyttä kuvaavia lukuja.

Kuvio 1. Joensuun väestörakenne iän ja sukupuolen mukaan 2001 (lähde: Tilastokeskus)

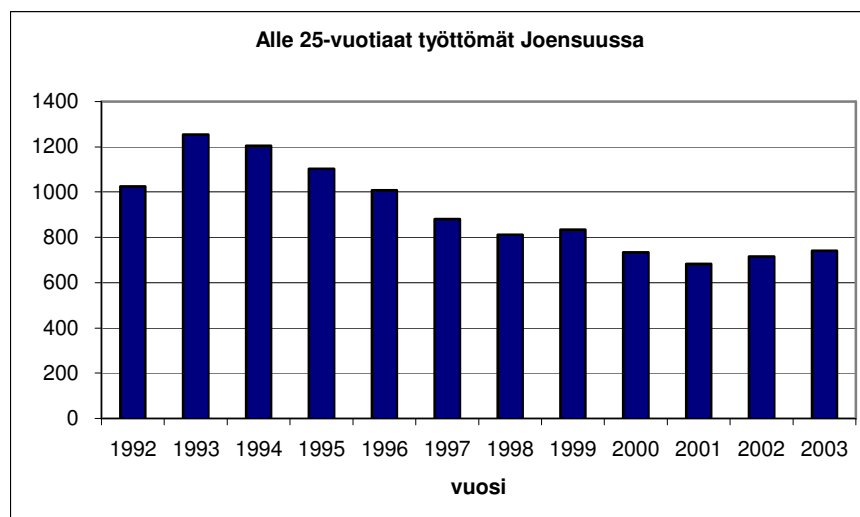
Joensuussa oli asukkaita vuoden 2001 lopussa 52 140. Väestörakenteessa painottuu selvästi 20–24-vuotiaiden nuorten osuus. Huomattava on myös lasten ja varhaisnuorten sekä 40–54-vuotiaiden suuri osuus. Sen sijaan väestörakenteessa on notkahdus 30–39-vuotiaiden kohdalla. Palvelujen järjestämisen ja työllisyyden kannalta ikärakenteella on merkitystä. Yhtäältä tarvitaan päivähoito- ja koulutuspalveluja ja toisaalta vanhempien ikäluokkien hoivapalveluja tulevaisuutta ajatellen. 17–24-vuotiaat eli Nuotta-projektin kohderyhmä on se suuri joukko, joka on siirtymässä koulutus- ja työmarkkinoille. Toisaalta on huomattava, että Joensuu on koulu- ja yliopistokaupunki, jossa asuu paljon nuoria, mutta jotka lähtevät valmistuttuaan muualle.

Työttömyys on säilynyt Joensuussa korkeana pitkään laman jälkeen. Lamavuosina työttömien osuus työvoimasta oli pahimmillaan vuonna 1995 olleen 25 prosenttia. Lisäksi alueittaiset erot eri kaupunginosien välillä ovat olleet suuria. Työttömien osuus on painunut vasta vuonna 2000 20 prosentin alapuolelle eli lamaa edeltänyt tilanne on vielä kaukana. (Kuvio 2.)

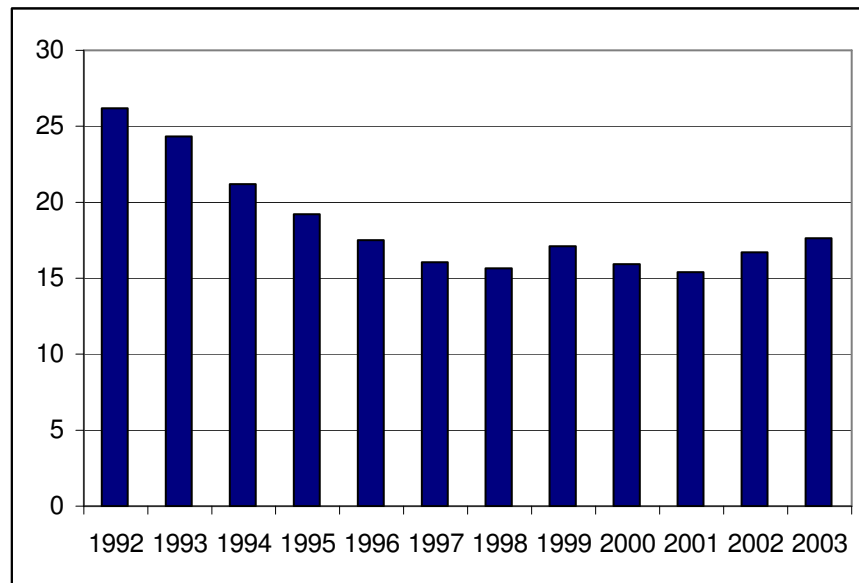

Kuvio 2. Työttömien ja lomautettujen osuus (%) työvoimasta Joensuussa (lähde: Pohjois-Karjalan TE-keskus / työvoimatilastot)

Nuorten alle 25-vuotiaiden työttömien osuus on sen sijaan laskenut nopeammin. Heidän osalta työttömien määrä nousi nopeasti huippuunsa 1993 laskeakseen sitten tasaisesti. Lamaa edeltänyt taso alitettiin vuonna 2001. Alle 25-vuotiaiden työttömien osuus kaikista työttömistä on Joensuussa ollut viime vuosina jonkin verran matalampi kuin maassa keskimäärin. (Ks. kuviot 3. ja 4.)

Kuvio 3. Alle 25-vuotiaat työttömät keskimäärin vuosittain Joensuussa 1992–2003 (lähde: Pohjois-Karjalan TE-keskus)

Kuvio 4. Alle 25-vuotiaiden työttömien osuus (%) kaikista työttömistä Joensuussa 1992–2003 (lähde: Pohjois-Karjalan TE-keskus)

Tilastojen valossa näyttääkin siltä, että nuorten työttömyys on hyvin suhdanneherkkää. Vaikka nuorten työttömyys on alentunut samaa tahtia talouden kohentumisen kanssa, on huomattava että koko maassa 20–24-vuotiaiden ikäryhmittäinen työttömyysaste on edelleen korkein (Pohjois-Karjalan TE-keskus / työvoimatilastot). Tarkasteltaessa pitemmän ajan trendiä tärkein huomio on, että työttömien määrän vähennyttä ovat jäljelle jääneet hyvin vaikeasti työllistettävät nuoret.

Nuotta-projektin suunnitelman (2000) mukaan kaupungin sosiaalitoimen asiakkuudessa oli projektin suunnitteluvaiheessa kuukausittain noin 150 sellaista alle 25-vuotiasta nuorta, jotka olivat jääneet kokonaan normaalien työvoimatoimiston palvelujen ja siksi myös etuuksien ulkopuolelle. Heidän ainoa tulonsa oli toimeentulotuki. Ongelmia näkyi myös oppilaitoksissa. Koulutuskuntayhtymän oppilaitoksissa keskeyttämisprosentti oli 13 lukuvuonna 1998–99 ja Joensuun oppimiskeskuksen opiskelijoista keskeytti puolestaan 8 prosenttia. (Projektisuunnitelma 2000). Luvut ovat vuonna 2002 tehdyn tarkistuksen jälkeen noin 10 prosenttia, johon sisältyvät oppilaitosta vaihtavat sekä työllistyvät nuoret. Nämä luvut vastaavat koko maan keskimääräistä toisen asteen ammatillisen koulutuksen keskeyttämisprosenttia, joka oli 13 prosenttia lukuvuonna 2000–2001 (Oppilaitostilastot 2003, 69).

Projektin yhtenä tavoitteena on ollut alle 25-vuotiaiden pelkän toimeentulotuen varassa elävien määrän vähentäminen Joensuussa. Kaikki alle 25-vuotiaat toimeentulotuen saajat ja summat päätöstä kohden ovat kuitenkin

jonkin verran nousseet vuodesta 2001 vuoteen 2003. Kesäkuun osalta on kuitenkin huomioitava työttömänä olevien opiskelijoiden osuus.

Taulukko 2. Toimeentulotuen saajien päätösmäärät ja summat

Vuosi 2001			Vuosi 2002			Vuosi 2003		
kk	päätös- ten lkm	€ / päätös	kk	päätös- ten lkm	€ / päätös	kk	päätös- ten lkm	€ / päätös
tammikuu	491	230	tammikuu	534	234	tammikuu	504	245
maaliskuu	430	259	maaliskuu	459	288	maaliskuu	486	275
kesäkuu	729	365	kesäkuu	684	374	kesäkuu	728	390
syyskuu	449	239	syyskuu	455	275	syyskuu	455	321

3 ARVIOINTITUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUSTAPA

Arviointi on tullut yhä keskeisemmäksi tekijäksi sosiaalipalvelujen kehittämisessä ja hallinnossa Suomessakin. Taustalla ovat 1980-luvun sosiaalihuollon vaikuttavuuden arvioinnit, 1990-luvun laadun arvioinnit sekä myöhemmin EU-hankkeiden mukanaan tuomat arviointivelvoitteet. Evert Vedung (2003) puhuu arvioinnista aikamme megatrendinä. Kaikkea julkista toimintaa arvioidaan, ja tällä "arviointiaallolla" on monia erilaisia muotoja. Perinteinen tavoitearviointi on saanut rinnalleen vaikuttavuusevaluaation menetelmiä. Näiden kanssa rinnakkain tehdään laadun arviointia, kustannusvaikuttavuustutkimusta ja verkostoarviointia. Toimijoiden tekemää itsearviointia voidaan yhdistää ulkopuolisten asiantuntijoiden tekemään arviointitutkimukseen. Lisäksi on vielä mainittava arviointi määrällisenä koeasetelmiin perustuvana tutkimuksena tai toisaalta laadullisena osallisten ja tutkijoiden dialogiin perustuvana tapaustutkimuksena. (mt., 29.)

Arviointi voi olla sekä sisäistä että ulkoista, se voi kohdentua yksittäiseen projektiin, prosessiin, laajempaan toimenpideohjelmaan tai organisaatioihin. Se voi olla myös meta-arviointia, jossa vedetään yhteen useiden hankkeiden ja arviointien tuloksia ohjelmateorioita varten.

Arviointi voidaan määritellä esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Arviointi on jonkin kohteen arvon, merkityksen tai ansion määrittämistä. Arvioinnin ydin on, että arvioinnin kohdetta tarkastellaan suhteessa tiettyyn arviointiperusteeseen eli kriteeriin ja tästä näkökulmasta esitetään arvioivia päätelmiä. Arviointitehtävän laajuudesta ja luonteesta riippuu, millainen käsitteistö tehtävässä tarvitaan.” (Arviointi sosiaalipalveluissa 2001, 5.)

3.1 Arvioinnin prosessi

Nuotta-projektin alkuvaihetta kartoittaneessa ex ante -raportissa (toukokuu 2001) kiinnitettiin huomiota nuorten paikalliseen toimintaympäristöön ja elämään sekä nuorten palveluihin. Toiseksi hahmoteltiin Nuotta-projektin toimintamallin sisältöä sekä arvioitiin sen vahvuuksia ja heikkouksia. Kolmanneksi haastateltiin projektin toimeenpanosta vastaavia paikallisia viranhaltijoita (Joensuun kaupunki, TE-keskus ja työvoimatoimisto), jotta saataisiin selville, millaisia odotuksia Nuotta-projektin kaltaiselle hankkeelle on ja ovatko odotukset realistisia suhteessa hankkeen tavoitteisiin ja resursseihin. Neljänneksi hankkeen tavoitteet täsmennettiin ja luotiin määrälliset ja laadulliset indikaattorit jatkuvan seurannan mahdollistamiseksi.

Joulukuussa 2002 ilmestyneessä väliraportissa (Karjalainen 2002) projektia tarkasteltiin sekä tuotosarvioinnin (summatiivinen arviointi) että kehittävän arvioinnin (formatiivinen arviointi) näkökulmista (ks. esim. Torres

ym. 1996, 45-48; Owen 1999, 41-49). Tuotosarvioinnissa käytetään perinteisesti toimeenpanon, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden ulottuvuuksia. Projektin kehittämistyötä on tehty puolestaan prosessin kuluessa kertyneiden erilaisten aineistojen ja keskustelujen avulla. Osa arviointiaineistosta on työstetty ryhmäarviointiprosessina, jolloin työskentely on vaatinut toiminnan dokumentoinnin suunnittelua yhdessä osallisten kanssa. Oppimisprosessin tuloksia on dokumentoitu myös Nuotan itsearviointiraporttiin (Tikka 2003) sekä kahteen Nuotassa työharjoittelussa olleen opiskelijan raportteihin (Lehkonen 2001; Pehkonen 2002).

Projektin kahden viimeisen toimintavuoden aikana painotettiin realistisen arvioinnin mallia, joka palveli sekä tuotos- että prosessiarviointia. Käsillä olevan arviointitutkimusraportin ja samalla koko tutkimusprosessin tavoite on ollut seuraavanlainen. Ensinnäkin tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Nuotta-projektin toimintamallin keskeiset piirteet. Keskiössä oli kysymys, millaisin työmenetelmin voidaan vaikuttaa erilaisen taustan omaavien nuorten tilanteisiin. Tarkastelussa huomioitiin nuorten ja palvelumallin toimintakontekstit sekä pyrittiin jäljittämään niitä mekanismeja, jotka edesauttavat tai estävät tavoitteiden saavuttamista. Tässä mielessä arviointitutkimus on ollut menetelmällinen pilotti. Toisaalta tarkastelukulmaa laajennetaan arviointiraportin loppupuolella vertaamalla tapauksena ollutta projektia muihin vastaaviin hankkeisiin sen arvioimiseksi, onko syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseen löydettävissä hyviä käytäntöjä. Tähän liittyy kysymys, miten syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseksi tarkoitettuja palveluja pitäisi koordinoita, jotta niillä olisi myös vaikuttavuutta kohde-ryhmässä (vrt. Suikkanen ym. 2004, 23).

Arviointitutkijoiden positio on ollut lähtökohtaisesti ulkoisen arvioijan, joskin rooliin on kuulunut ohjausta ja konsultointia liittyen projektin tuottamaan itsearvioinnin aineistoon. Arviointitehtävä on edellyttänyt osallisilta (myös nuorilta) panosta ja usein myös arviointiin liittyen tehtävien ratkaisemista. Tässä mielessä arvioijan rooli on osittain ollut sen mukainen, mitä empowerment-arvioinnissa pidetään tärkeänä (Fetterman 1996, 9-18). Myös arvioinnin prosessi on noudatellut empowerment-arvioinnin kaavaa (Fetterman 2001, 24-33). Aluksi määriteltiin osallisten eli projektityöntekijöiden kanssa yleisellä tasolla arvioinnin päämäärä ja fokus (mission). Toiseksi arvioinnille määriteltiin konkreettiset tavoitteet ja arvioitiin, mikä projektissa on keskeisintä ja mihin arvioinnin katse suunnataan (taking stock / baseline). Kolmanneksi tarkennettiin arviointisuunnitelma ja sovittiin projektin seurannasta sekä siitä, että myös arvioinnin prosessia voidaan muuttaa tarpeen vaatiessa (plans for the future / blueprint for action / monitoring change over time).

Arviointiprosessin yksi kriteeri on sen hyödynnettävyys käytännössä. Michael Q. Patton (1997) on käsitellyt tämäntyyppistä arviointinäkökulmaa laajasti teoksessaan *Utilization-Focused Evaluation*. Arviointi toimii suhteessa projektin oppimiseen ja kehittymiseen, jolloin se on luonteeltaan ”ke-

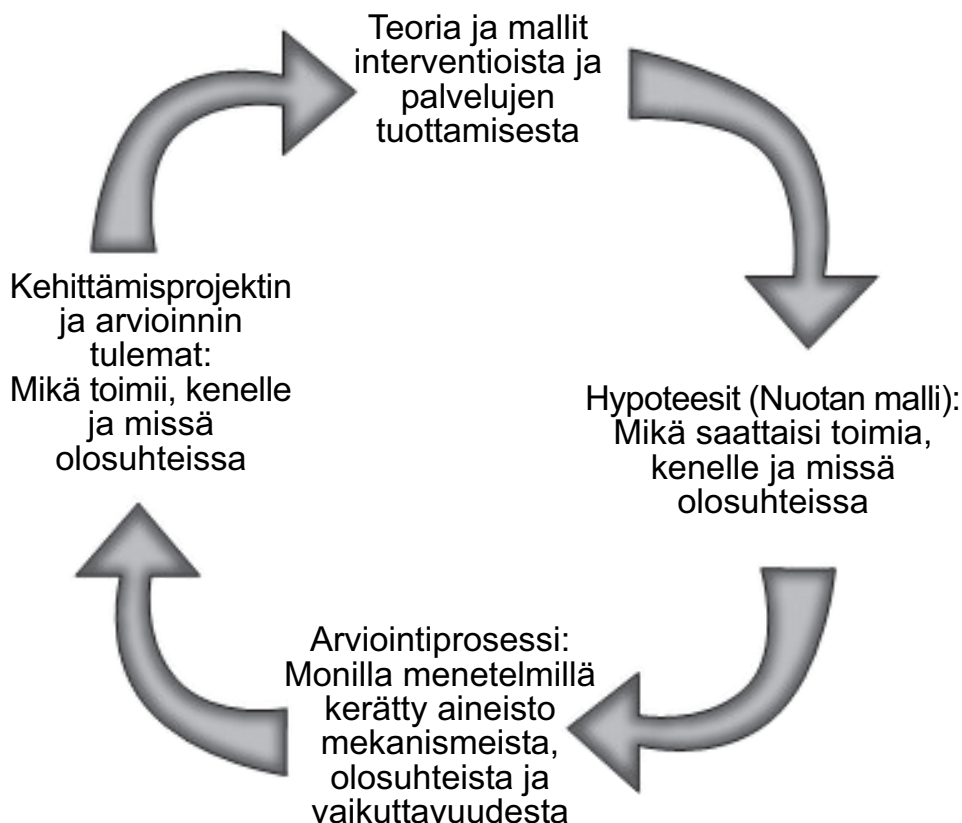
hityksellistä”. Tähän liittyen voidaan puhua myös kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta.

3.2 Realistisen arvioinnin malli

Realistisen arvioinnin juuret ovat löydettävissä tieteellisestä realismista (ks. Pawson & Tilley 1997). Toisaalta realistisen arvioinnin menetelmiä on kehitetty yksilökohtaisen arvioinnin (single case designs) pohjalta (ks. esim. Rostila & Mäntysaari 1997). Varsinkin Pawsonin ja Tilley'n (1997) teoksen *Realistic Evaluation* myötä erilaisia käytännön sovelluksia ja pohdintoja alkoi syntyä esimerkiksi niin, että realistinen tieteenfilosofia yhdistettiin yksilökohtaisen arvioinnin menetelmiin (esim. Rostila & Kazi 2001; Kazi 2003).

Tieteenfilosofiana realismi pyrkii välttämään ääriempirismin kapealaisuuden ja toisaalta konstruktivismiin usein liitetyn idealismin (Kazi 2003, ks. Paasio 2003, 29).

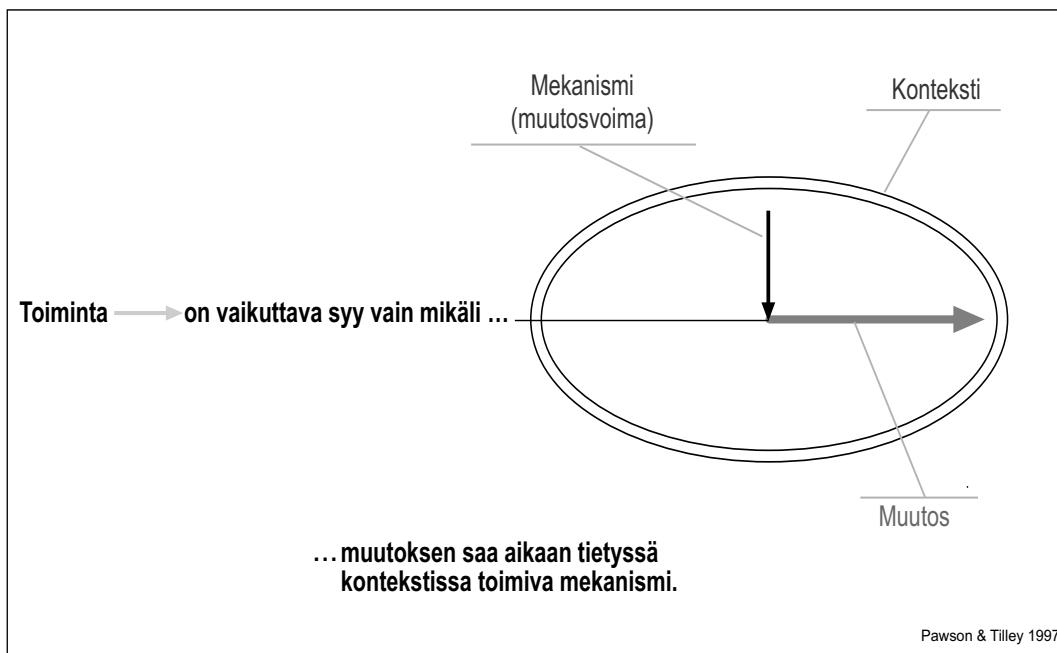
Nuotta-projektin työmenetelmien ja työmallin vaikuttavuuden arviointi sovitettiin realistisen arvioinnin malliin (Kuvio 5.).

Kuvio 5. Realistisen arvioinnin kehä (soveltaen, Kazi 2003, 29)

Arvioinnilla haettiin selitysvoimaa realistisen arvioinnin peruskysymykseen: millainen työtapa vaikuttaa, kenen kohdalla ja millaisissa olosuhteissa (Pawson & Tilley 1997). Projektin lähtökohtana puolestaan oli kysymys, millaisilla työ- ja menettelytavoilla voidaan parhaiten vastata syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilanteisiin, kumppaneiden odotuksiin sekä saavuttaa hankkeen monitasoiset tavoitteet.

Realistinen arviointi on tuonut erityisesti ammatillisten käytäntöjen arviointiin kokonaan uuden juonteen. Vaikuttavuusarvioinnissa on perinteisesti pyritty selvittämään koeasetelman avulla, vaikuttaako joku interventio vai ei. Koeasetelmassa vaikutuksen kausaalisuhde on saatu todennettua kontrolloimalla toimintaympäristössä eli kontekstissa vaikuttavia tekijöitä (eli lähinnä sitä, että eristetään interventio muista mahdollisesti vaikuttavista tekijöistä). Ei kuitenkaan ole pystytty selvittämään, miksi jokin interventio vaikuttaa. Erityisesti yhteiskunnassa vaikuttavia tekijöitä on siten ollut melko mahdotonta ottaa kokonaisvaltaisesti haltuun.

Kuvio 6. Generatiivinen kausaalisuus (Pawson & Tilley 1997, ks. Paasio 2003, 30)

Realistisessa arvioinnissa ollaan kiinnostuneita generatiivisista kausaalisuhdeista, jotka tietyissä tilanteissa joko mahdollistavat tai ehkäisevät tiettyjä asioita. Näin arviointitutkimuksen tehtävä ei ole kontrolloida olosuhteissa vaikuttavia tekijöitä, vaan mahdollistaa niiden toiminta ja selvittää, missä olosuhteissa erilaiset muutosvoimat (eli mekanismit) toimivat ja millaisia tu-

loksia ne tuottavat. (Pawson & Tilley 1997, ks. Paasio 2003, 29–31; Kazi 2003, 24–28.) (Ks. Kuvio 6)

Yhteiskunnassa on lukuisia määrä mekanismeja, jotka yhtäältä integroivat yksilöitä ja toisaalta voivat sisältää syrjäyttäviä elementtejä. Realistisen arvioinnin kaavaa noudattaen Nuotta-projektin arvioinnissa pyrittiin selvittämään olosuhde-mekanismi-tulos -yhdistelmien vaikutuksia. On huomattava, että projektin toiminnot ja interventiot eivät itsessään tuota tuloksia, vaan vasta mekanismien välityksellä. Mekanismit voidaan ajatella myös toimenpiteiden aikaansaamana vastakaikuna osallisissa tai muutosvoimana. Muutosmekanismien esittäminen tarjoaa kiinnikkeen siihen, mihin työssä kannattaa keskittyä. Arvioinnissa on huomioitava myös ennakoimattomat mekanismit, prosessit ja seuraukset eli ne projektin arjessa tapahtuvat erilaiset asiat, jotka kenties toimivat eri tavoin kuin ennalta ajateltiin. Myös toimintamuodot voivat olla erilaisia kuin ennalta suunniteltiin. (Robson 2001, 115–116.) Toiminnot ja mekanismit voivat noudattaa myös "sumeaa logiikkaa" eli joko–tai -vaihtoehtojen sijaan on sekä–että -vaihtoehtoja.

Nuotta-projektin arvioinnissa kerättiin systemaattisesti aineistoa nuorista, heidän taustoistaan ja olosuhteistaan sekä tavoitteiden saavuttamisesta. Arvioinnissa seulottiin esiin myös hankkeen sosiaalityöntekijä-työvoimaneuvoja -työparin ja kolmen ohjaajan käyttämät työmenetelmät, jotka purettiin osiin analyysin mahdollistamiseksi sekä saatettiin samalla tietoisesti kehittää kohteeksi. Mekanismeiksi puretut menetelmät toimivat arvioinnissa hypoteeseina siitä, mitkä työtavat ja -menetelmät tukevat tai ehkäisevät nuorten henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamista (vrt. Rostila 2001, 29). Projektin tavoitteenahan oli työparimallin kehittäminen yhdistäen sosiaalityöntekijän ja työvoimaneuvojan osaamista sekä sellaisen laajemman yhteistyömallin kehittäminen, jolla nuorten kysymyksiin voidaan Joensuussa paneutua entistä vaikuttavammin¹.

3.3 Tutkimuskysymykset, arviointimenetelmät ja aineistot

Arviointiasetelma on esitetty seuraavassa taulukokkomuodossa Jalavan ja Virtasen (1998, 192–193) mallia mukaillen. Arvioitavia ulottuvuuksia ovat projektin ja toimintamallin toimeenpano, merkitys, tuloksellisuus sekä vaikeus.

¹ Tähän liittyen järjestettiin 20.11.2001 kehittämisseminaari, johon osallistui 48 nuorten kanssa työtä tekevää toimijaa. Seminaaria varten tehtiin kysely kullekin nuorten kanssa toimivalle taholle (ks. liite 1.). Vastaava seminaari järjestettiin myös 19.11.2003.

Taulukko 3. Arviointiasetelma

	<i>Suunnittelu & Toimeenpano</i>	<i>Merkitys & kokemukset</i>	<i>Tuloksellisuus</i>	<i>Vaikuttavuus</i>
1. Tutkimus-Kysymykset	<ul style="list-style-type: none"> Miten hanke on saanut alkunsa ja miten strategiset tavoitteet ovat muotoutuneet? Miten työparimalli on toiminut? Miten paikallinen moniammatillinen kumppanuus toteutunut? Miten projektin luoma verkosto on kohdannut laajemmin joensuulaisen toimintaympäristön? 	<ul style="list-style-type: none"> Miten nuoret, ohjaajat ja kumppanit ovat kokeneet projektin toiminnan? Miten kumppanit ovat kokeneet Nuotta-projektin toiminnan ja millaisena lisäarvona se nähdään? Miten työparimalli on koettu toteuttajien ja toisaalta kumppanien näkökulmista? 	<ul style="list-style-type: none"> Miten projekti on onnistunut tavoittamaan kohderyhmänsä? Mitä toimintaa kuvaavat tunnusluvut kertovat tuloksellisuudesta? Miten toimintamallilla voidaan tukea syrjäytymisvaarassa olevia nuoria? 	<ul style="list-style-type: none"> Millaisia muutoksia on saavutettu nuoren elämänsuunnitteluun ja -hallintaan? Miten ja millä tavoin nuoret ovat sijoittuneet koulutukseen tai työmarkkinoille projektin jälkeen? Millaisia taloudellisia vaikutuksia toimintamallilla on mahdollista saavuttaa?
2. Indikaattorit & tarkasteluulottuvuudet	<ul style="list-style-type: none"> toimeenpanon ja toimintaprosessien kuvaus yhteistyön kohteet, intensiteetti ja aloitteiden suunta sekä verkostojen luonne, rakenteet, kehitysvaiheet ja toimija-koostumukset 	<ul style="list-style-type: none"> kokemusten jakautuminen eri ulottuvuuksiin (vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet, uhat) aineistosta nousevat ulottuvuudet 	<ul style="list-style-type: none"> projektin aloittaneiden, keskeyttäneiden ja päättäneiden lukumäärät keskeyttämisen syiden arviointi yleistavoitteiden toteutuminen toimintamallin integroituminen palvelujärjestelmään 	<ul style="list-style-type: none"> nuorten henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamisaste nuorten työmarkkina-asema projektin jälkeen hankkeen panosten ja tuotosten arviointi
3. Aineistot	<ul style="list-style-type: none"> asiakirjat toimijoiden ja virkamiesten haastattelut (n=19) verkostoselvitys projektin itsearviointiraportti kehittämisseminaarien tuotokset kumppaneille lähetetty kysely (n=22) 	<ul style="list-style-type: none"> ryhmäarviointien tuotokset arviointimatriiseina teemahaastatteluaineisto (n=19) puhelinhaastattelut nuorten osallistujapalautteet (n=79) havainnointi ja kenttätöypäiväkirja 	<ul style="list-style-type: none"> projektin tuottamat ja projektin käytössä olleet rekisteriaineistot itsearvioinnin lomakkeet ja ryhmäarviointien tuottama aineisto 	<ul style="list-style-type: none"> henkilökohtaisten tavoitteiden arviointiaineisto tilastot ja rekisterit teemahaastatteluaineisto (n=19)

4 NUORET, TAVOITTEIDEN ASETTAMINEN JA PROJEKTITYÖSKENTELY

4.1 Millaisia nuoria oli Nuotassa?

Projektille asetettujen tavoitteiden mukaisesti projektissa oli sen toiminta-aikana mukana 160 joensuulaista nuorta. Projektin aloittaneista nuorista 57 prosenttia (91 nuorta) oli miehiä ja 43 prosenttia (69 nuorta) naisia. Nuoret jakautuivat melko tasaisesti eri ikäryhmiin niin, että 15–18 -vuotiaita oli 36 % projektin aloittaneista nuorista, 19–21-vuotiaita oli 37 % ja 22–24-vuotiaita oli 28 % projektin aloittaneista nuorista.

Naiset ja miehet jakautuivat suunnilleen yhtä tasaisesti eri ikäryhmiin, joskin miesten joukossa painottui jonkin verran naisia enemmän nuorin ikäryhmä, kun taas naisia oli suhteellisesti miehiä enemmän yli 21-vuotiaiden ikäryhmässä. Nuoret asuivat useimmiten yksin, ja melko moni asui vanhempiensa tai äitinsä kanssa. Nuorista 9 prosenttia eli avoliitossa tai avioliitossa joko lasten kanssa tai ilman lapsia ja 6 prosenttia oli asunnottomia. Joka kymmenes naisista eli yksin oman lapsen tai omien lastensa kanssa ja kaikkiaan Nuotta-projektin nuorista 6 prosentilla oli lapsia. Maahanmuuttaja- tai paluumuuttajataustaisia oli Nuotta-projektin nuorista yhdeksän. (Taulukko 4)

Nuotta-projektin aloittaneista nuorista vain 13 prosentilla oli ammattikoulutus ja suurin osa oli keskeyttänyt ammattikoulutuksen jossain elämänsä vaiheessa. Nuorista 11 prosenttia (17 nuorta) oli projektin aikana parhaillaan opiskelijana, jolloin projektityöskentely painottui heidän kohdallaan opiskelun tukemiseen. Näiden niin kutsuttujen projektin välillisten nuorten kanssa työskentely tapahtui pääasiassa Nuotan ohjaajan ja oppilaitoksen yhteistyönä eikä työpari yleensä osallistunut työskentelyyn. Seitsemän näistä 17 nuoresta keskeytti opintonsa Nuotta-projektin aikana, jolloin heidän tukemisen sa jatkui Nuotan muiden menetelmien turvin. Nuorista 3 prosentilla oli vielä peruskoulu kesken ja osalla oli lukiokin jäänyt kesken. Työmarkkina-asemaltaan 45 prosenttia projektin nuorista oli työttömiä työnhakijoita. Huomionarvoista on, että 26 prosenttia nuorista oli työttömiä, jotka eivät olleet ilmoittautuneet työvoimatoimistossa työnhakijoiksi. 14 prosenttia nuorista (22 nuorta) oli työmarkkina-asemaltaan opiskelijoita, mutta näistä yksi oli edelleen peruskoulussa ja neljä oli ehtinyt keskeyttää ammattikoulun projektin aloittaessaan. (Taulukko 4)

Taulukko 4. Nuotta-projektin nuoret

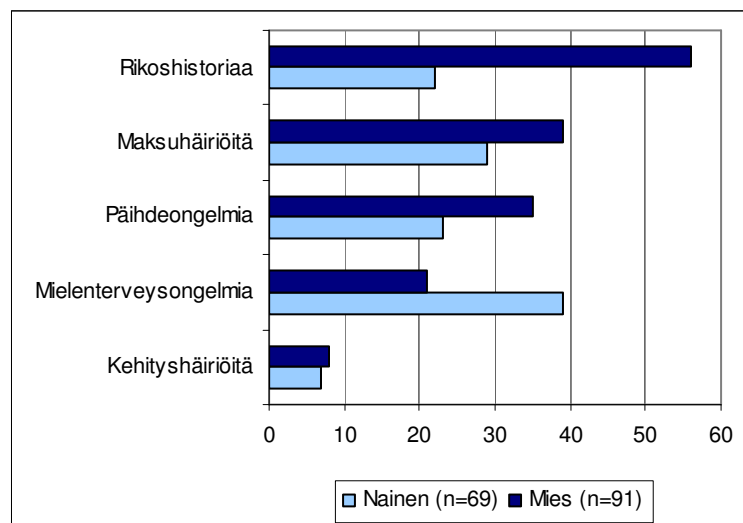
	Mies % (n=91)	Nainen % (n=69)	Kaikki %
Ikäluokka			
15-18 vuotta	39	32	36
19-21 vuotta	36	38	37
22-24 vuotta	25	30	28
Asumismuoto			
Yksin	39	45	41
Vanhempien kanssa	26	12	20
Äidin kanssa	15	12	14
Asunnoton	8	4	6
Avoliitossa	6	6	6
Yksin lapsen/lasten kanssa	0	10	4
Isän kanssa	4	0	3
Sisaren kanssa	0	4	2
Avioliitossa	0	3	1
Avoliitossa, lapsi/ lapsia	0	1	1
Avioliitossa, lapsi/ lapsia	1	0	1
Tukiasunnossa	1	0	1
Muu	0	3	1
Ammattikoulutus			
Keskeyttänyt ammatillisen koulutuksen	64	55	60
On ammattikoulutus	12	13	13
Opiskelija ammatillisessa oppilaitoksessa	11	9	10
Ei ole hakenut ammatilliseen koulutukseen	6	9	7
Peruskoulu kesken	2	3	3
Lukio kesken ja keskeyttänyt ammatillisen koulutuksen	0	4	2
Ylioppilas, keskeyttänyt ammatikoulutuksen	0	3	1
Keskeyttänyt lukion	2	0	1
Ylioppilas	1	1	1
On hakenut ammatilliseen koulutukseen	1	1	1
Opiskelija ammatillisessa oppilaitoksessa, lukio kesken	1	0	1
Lukio kesken	0	1	1
Maahan- tai paluumuuttaja			
Ei	93	96	94
Kyllä	7	4	6
Työmarkkina-asema			
Työtön työnhakija	43	48	45
Työtön, ei työnhakija	25	26	26
Opiskelija	15	12	14
Työvoimapolitiisessa toimenpiteessä	2	12	6
Sairaslomalla/ kuntoutustuella	3	1	3
Ei työmarkkinoiden käytettävissä	1	0	1
Siviilipalveluksessa	1	0	1
Ei tietoa	9	1	6

Projektiin tullessaan suurin osa nuorista oli jo työvoima- tai sosiaalitoimen tai molempien asiakkaana. Vain 16 prosenttia nuorista ei ollut kummankaan viranomaisen asiakkaana ja yli puolet nuorista eli jopa 56 prosenttia oli näiden viranomaisten yhteisasiakas. (Taulukko 5) Nuoret usein myös tulivat projektiin sosiaalityöntekijän tai työvoimaneuvojan tai viranomaisten yhdessä ohjaamana. Suurin osa opiskelevista nuorista oli aloittanut projektin oppilaitoksensa aloitteesta. Jotkut puolestaan hakeutuivat projektiin oma-aloitteisesti tai esimerkiksi äitinsä lähettämänä.

Taulukko 5. Työvoima- ja sosiaalitoimen asiakkuudet miehillä ja naisilla projektin alkaessa

Työvoima- ja sosiaalitoimen asiakkuus	Mies % (n=91)	Nainen % (n=69)	Kaikki %
Ei kummankaan asiakas	17	15	16
Sosiaalitoimen asiakas	21	9	16
Työvoimatoimen asiakas	7	20	13
Sosiaali- ja työvoimatoimen asiakas	56	57	56
Yhteensä	100	100	100

Nuotta-projektin työntekijät kokosivat kaikista projektin aloittaneista nuorista niin sanotun ongelmataulukon, johon merkittiin kunkin nuoren osalta, oliko hänellä päihde- tai mielenterveysongelmia, maksuhäiriöitä, rikoshistoriaa tai kehityshäiriöitä. Lisäksi taulukkoon merkittiin, oliko nuori keskeyttänyt ammattikoulun, miten monta kertaa sekä oliko hän ollut lastensuojelun toimenpiteiden piirissä. Monella Nuotta-projektissa olleella nuorella oli ainakin yksi elämänhallintaa heikentävä taustaongelma ja monilla ongelmat olivat myös kasautuneet (Kuvio 7).

Kuvio 7. Nuorten todettuja taustaongelmia projektin alkaessa (%)

Noin joka kolmannella projektiin tulleella nuorella oli maksuhäiriöitä, rikoshistoriaa, päihdeongelmia tai mielenterveysongelmia. χ^2 -testin perusteella projektiin tulleilla naisilla oli tilastollisesti merkitsevästi miehiä useammin mielenterveysongelmia ($p=0,012$). Miehillä oli puolestaan selvästi naisia useammin rikoshistoriassaan rikosoikeudellisia seurauksia eli sakkoja tai vankeutta ($\chi^2=24,401$, $p=0,000$). Projektin aloittaneilla miehillä oli myös selvästi naisia enemmän päihdeongelmia ja maksuhäiriöitä, vaikka tämä ero ei olekaan tilastollisesti merkitsevä. Kehityshäiriöitä oli seitsemällä miehellä ja viidellä naisella. Ryhmän pienuuden vuoksi tätä ryhmää koskevissa analyyseissa ja johtopäätöksissä on oltava varovainen.

Keskeytynyt ammattikoulutus oli hyvin monen nuoren taustalla, sillä vain alle neljännes ammattikoulutuksen aloittaneista nuorista ei ollut keskeyttänyt ammatillisia opintojaan kertaakaan ja noin kolmannes oli keskeyttänyt ammatillisen koulutuksen vähintään kaksi kertaa. Myös parhaillaan opiskelevista nuorista puolet oli keskeyttänyt ammattikoulutuksen aikaisemmin vähintään kerran. Taulukossa 6 keskeyttäneissä ovat mukana ne projektin aikana samanaikaisesti ammattikoulutuksessa olleet nuoret, jotka joskus aiemmin olivat keskeyttäneet ammattikoulun.

Taulukko 6. Ammatillisen oppilaitoksen keskeyttämiskerrat miehillä ja naisilla

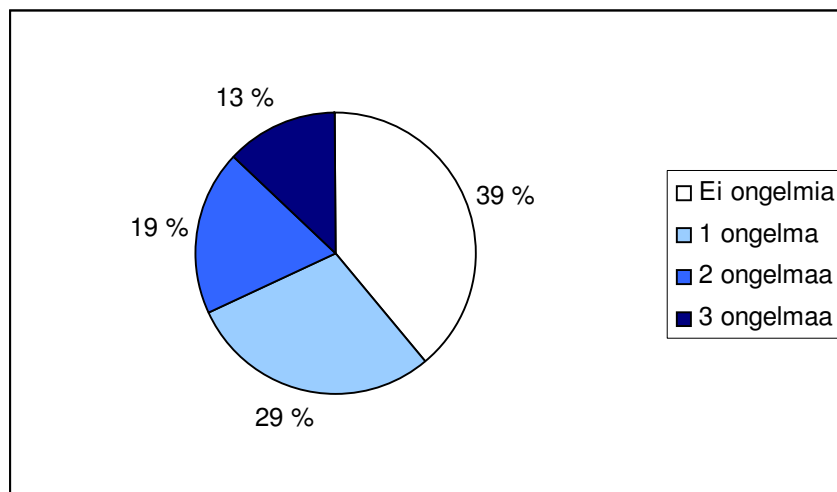
	Mies % (n=82)	Nainen % (n=59)	Kaikki %
Ammattikoulutuksen keskeyttäminen			
Ei ole keskeyttänyt	24	20	23
1 kerran	39	44	41
2 kertaa	20	25	22
3 kertaa	13	5	10
4 kertaa	2	3	3
5 kertaa	1	2	1

Lähes puolet Nuotta-projektissa olleista nuorista on ollut jossain lastensuojelun toimenpiteessä (Taulukko 7). Lastensuojelutaustalla ei näyttänyt olevan yksiselitteistä yhteyttä edellä mainittuihin elämänhallinnan ongelmiin.

Taulukko 7. Lastensuojelun toimenpiteet miehillä ja naisilla

Lastensuojelun toimenpiteitä	Mies % (n=91)	Nainen % (n=69)	Kaikki %
Ei ole ollut	58	59	59
Huostaanotto	13	12	13
Avohuollon tukitoimet	24	22	23
Sijoitus avohuollon tukitoimena	4	7	6

Korrelaatio- ja faktorianalyysin tulosten perusteella päihdeongelmista, rikoshistoriasta ja maksuhäiriöistä rakennettiin summamuuttuja eli yksi yhteinen muuttuja, joka saa arvoja nolasta kolmeen sen mukaan, kuinka moni näistä ongelmista on kasautunut yhdelle nuorelle. Nämä ongelmat korreloivat keskenään tilastollisesti merkitsevästi yhden prosentin merkitsevyytasolla ja faktorianalyysin perusteella ne sopivat samaan faktoriin, vaikka kommunaliteetti eli se, miten paljon faktori selittää muuttujien vaihtelua, ei noussutkaan kovin korkeaksi. Testien avulla oli tarkoitus varmistaa, että muuttujat mittaavat suunnilleen samantyyppistä asiaa. Muut taustamuuttujat eivät korreloineet merkittävästi näiden muuttujien kanssa eivätkä sopineet samaan faktorimalliin eli näyttää siltä, että taustamuuttujista juuri päihdeongelmat, rikoshistoria ja maksuhäiriöt kuvaavat jossain määrin saman ongelmien kasautumisen ilmiön eri puolia. (Kuvio 8)

Kuvio 8. Päihdeongelmien, rikoshistorian ja maksuhäiriöiden kasautuminen

Jatkossa niitä nuoria, joilla oli kaksi näistä ongelmista ja niitä, joilla oli kaikki kolme ongelmaa, tarkastellaan yhtenä ryhmänä, sillä ryhmät eivät näytä poikkeavan toisistaan paljonkaan erilaisten taustamuuttujien tai esimerkiksi projektin keskeyttämisen suhteen. Lisäksi nämä kolme elämänhallinnan ongelmaa jakautuvat suhteellisen tasaisesti niin, että kaikkia esiintyy sekä yksittäisenä ongelmana että kahden ja kolmen ongelman ryppäissä. Eri-laisten ongelmien tai riskitekijöiden kasautumisen vaikutus on analyyseissa tärkeä ottaa huomioon mahdollisuuksien mukaan, sillä tutkimuksissa on osoitettu, että erilaisten riskitekijöiden kasautuminen selittää esimerkiksi lapsen tai nuoren epäsuotuisaa kehitystä huomattavasti enemmän kuin yksittäisten riskitekijöiden esiintyminen (Bee 2000, 430).

Vaikka ammattikoulutuksen keskeyttäminen korreloi jonkin verran näiden elämänhallinnan ongelmien kanssa, ei sitä ole haluttu liittää tähän on-

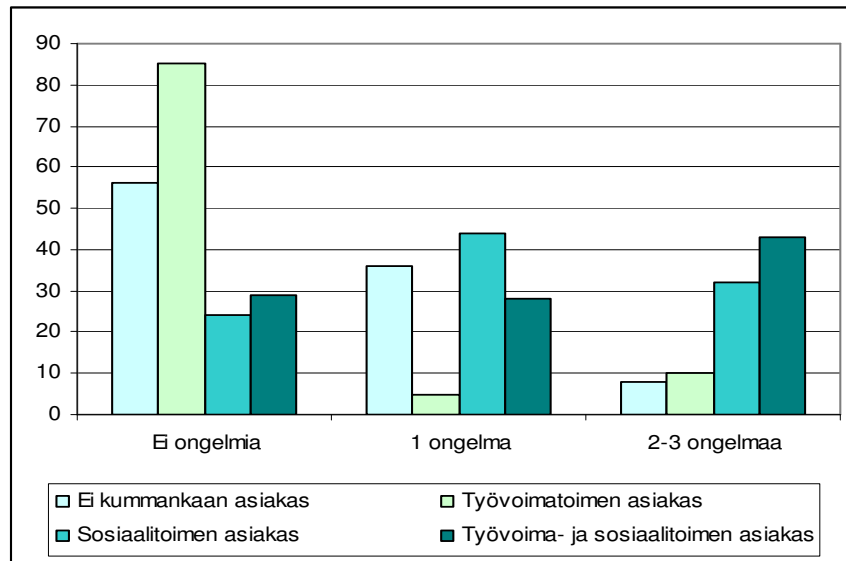
gelmien kasautumista kuvaavaan summamuuttuun, koska sen ei samalla tavalla yksiselitteisesti voi katsoa osoittavan olennaista elämäntilanteen heikkenemistä. Esimerkiksi Katja Komonen (2001) on osoittanut, miten ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen toimii monen nuoren kohdalla olennaisena osana koulutukseen sijoittumisen polkua.

Sukupuolittain tarkasteltuna näitä elämäntilanteen ongelmia näyttää kasautuneen enemmän Nuotta-projektin miehille kuin naisille sekä 22–24-vuotiaille enemmän kuin nuoremmille ikäryhmille. Miehillä ongelmien kasautuminen vanhimmassa ikäryhmässä verrattuna nuorimpaan eli 15–18-vuotiaiden ikäryhmään on korostuneempaa kuin naisilla, vaikka naisillakin tämä ero eri ikäryhmien välillä säilyy. Miehillä myös keskimäinen ikäluokka eli 19–21-vuotiaat poikkeaa selvästi nuorimmasta ikäryhmästä, kun naisilla näiden ryhmien välillä ei oikeastaan ole eroa. (Taulukko 8)

Taulukko 8. Päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautuminen sukupuolen ja ikäluokan mukaan (%)

	Ei ongelmia	1 ongelma	2-3 ongelmaa	Yhteensä
Sukupuoli				
Mies (n=91)	30	31	40	100
Nainen (n=69)	52	26	22	100
Ikäluokka				
15-18-vuotias (n=57)	44	35	21	100
19-21-vuotias (n=59)	34	31	36	100
22-24-vuotias (n=44)	41	18	41	100

Eri viranomaisten erilaisista asiakasryhmistä kertoo se, että pelkästään työvoimatoimiston asiakkaina olleista nuorista 85 prosentilla ei todettu yhtäkään näistä elämäntilanteen ongelmista, kun taas sosiaalitoimen asiakkaista vain neljännes oli ilman päihdeongelmia, maksuhäiriöitä ja rikoshistoriaa (Kuvio 9).

Kuvio 9. Pähdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikshistorian kasautuminen työvoima- ja sosiaalitoimen asiakkuuden mukaan (%)

4.2 Nuorten tavoitteet ja niiden saavuttaminen

Sen jälkeen kun nuoren tilanteesta oli tehty alkukartoitus, sai hän asettaa työntekijöiden avustuksella tavoitteita, jotka kokivat omakohtaisesti tärkeiksi ja edistämisen arvoisiksi omassa elämäntilanteessaan. Nuoret saivat valita tavoitteitaan valmiista tavoitelista, jossa ne oli ryhmitelty koulutukseen ja työelämään sekä elämänhallinnan kohentamiseen liittyviin tavoitteisiin (ks. Taulukko 1), mutta nuoret saattoivat asettaa tavoitteita myös valmiin tavoitelistan ulkopuolelta. Näitä asetettuja tavoitteita yhdessä säännöllisesti arvioimalla ja tarpeen mukaan muuttamalla nuori ja työntekijä seurasivat ja arvioivat nuoren etenemistä projektityöskentelyn aikana. Tavoitteen asettamisen ja sen toteutumisen arvioinnin välissä saattoi olla esimerkiksi kolme kuukautta, puoli vuotta tai jopa kaksi vuotta nuoren asettamista tavoitteista ja tarpeista riippuen. Joidenkin nuorten kohdalla tavoitteita ei tosin päästy miettimään ollenkaan, sillä nuori ehti keskeyttää projektin ennen kuin oli päästy etenemään tavoitteelliseen työskentelyyn asti. Joidenkin nuorten kanssa puolestaan työskenneltiin niin intensiivisesti yhden ongelman selvittämiseksi tai Nuotta-projektia sopivamman palvelun löytämiseksi, ettei kirjallisia tavoitteita ehditty asettaa. Toisaalta kolmen projektissa pitkään olleen nuoren kanssa tehtiin jopa neljä ja yhden nuoren kanssa viisi tavoitearviota. (Taulukko 9)

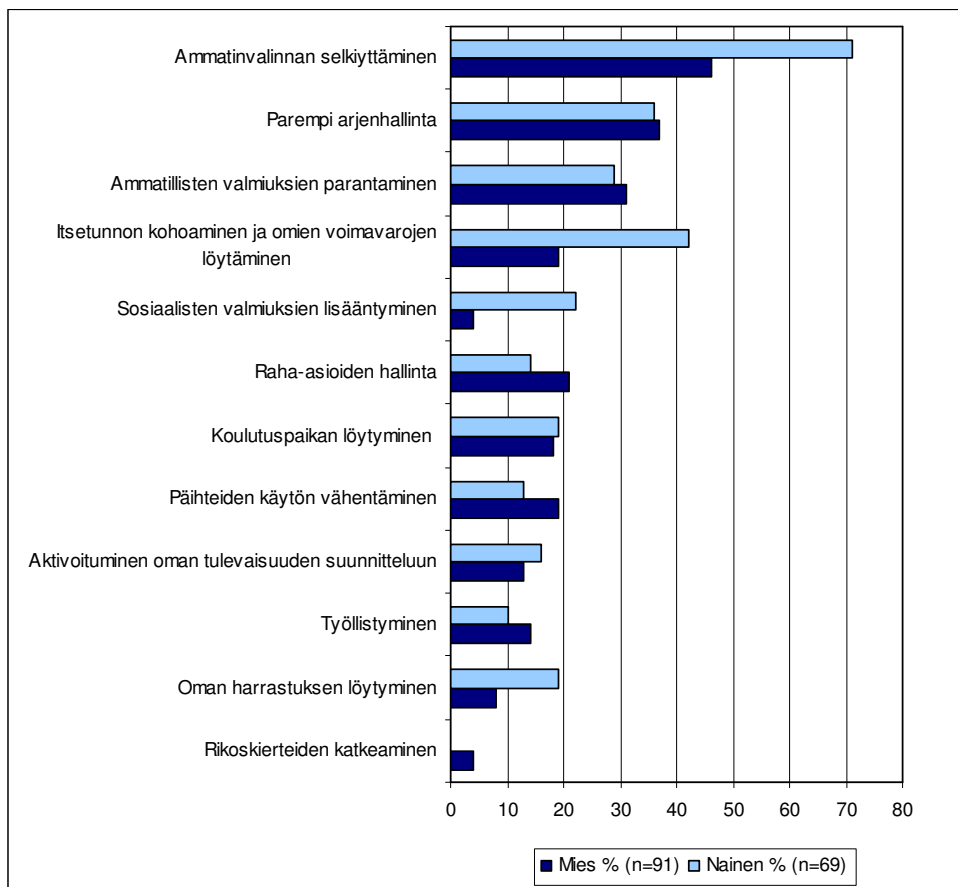
Taulukko 9. Nuorten tavoitearviot

	N	%
Ei tehty tavoitearviota	28	18
1 tavoitearvio	76	48
2 tavoitearviota	33	21
3 tavoitearviota	19	12
4 tavoitearviota	3	2
5 tavoitearviota	1	1
Yhteensä	160	100

Projektin työntekijät olivat suunnitelleet tavoitearviointilomakkeen (ks. Liite 2.) yhdessä tutkijan kanssa. Lomakkeeseen merkittiin asetetun tavoitteen ja sen toteutumisen arvion lisäksi arvio tavoitteen toteutumisen esteistä, tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt menetelmät sekä yhteistyötahot, joiden kanssa tehtiin yhteistyötä tavoitteen saavuttamiseksi. Nuorten tavoitearviot toimivat projektin työntekijöiden työvälineenä, joiden avulla seurattiin ja arvioitiin yksittäisen nuoren etenemistä projektin aikana. Tavoitteiden asettaminen ja niiden saavuttamisen arvioiminen kannusti myös nuoria pohtimaan omaa tilannettaan systemaattisemmin ja asetti projektissa olemiselle konkreettisia työskentelytavoitteita. Koko projektin toiminnan arvioinnissa näitä nuoren ja työntekijän yhdessä tekemiä tavoitearviointeja voidaan käyttää myös projektin toimintamallin toimivuuden ja vaikuttavuuden mittarina. Tässä tavoitteiden toteutumisen arvioita tulkitaan siten, että se, miten ne ovat toteutuneet, kertoo projektin toimintamallin ja käytettyjen menetelmien toimivuudesta ja vaikuttavuudesta asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Aluksi kuvaillaan yleisesti nuorten asettamia tavoitteita, niiden saavuttamista ja projektissa käytettyjä työmenetelmiä ja projektin yhteistyötahoja. Sen jälkeen analysoidaan tarkemmin realistisen arvioinnin lähestymistavan puitteissa, minkälaiset taustatekijät ja työmenetelmät ovat yhteydessä eri tavoitteiden saavuttamiseen ja siten Nuotan toimintamallin vaikuttavuuteen eritaustaisten nuorten kohdalla.

Nuotta-projektissa mukana olleet nuoret asettivat projektissa ollessaan jonkin verran enemmän elämänhallinnan kohentamiseen kuin työelämävalmiuksien parantamiseen liittyviä tavoitteita. Yksittäisistä tavoitteista selvästi eniten asetettiin ammatinvalinnan selkiyttämiseen liittyvää tavoitetta, jonka jossain vaiheessa valitsi tavoitteekseen 91 nuorta eli 57 prosenttia projektin nuorista. Seuraavaksi eniten nuoret valitsivat tavoiteltavakseen arjenhallinnan parantamisen, jonka valitsi tavoiteltavakseen 59 nuorta (37 %), ammatillisten valmiuksien parantamisen tavoitetta, jonka valitsi tavoiteltavakseen 48 nuorta (30 %) sekä itsetunnon kohoamisen ja omien voimavarojen löytämisen tavoitetta, jonka valitsi 46 nuorta (29 %). Naiset valitsivat selvästi miehiä useammin tavoitteekseen ammatinvalinnan selkiyttämisen ja elämänhallinnan tavoitteista itsetunnon kohoamisen ja omien voimavarojen

löytämisen sekä sosiaalisten valmiuksien lisääntymisen. Sen sijaan miehet asettivat jonkin verran naisia useammin tavoitteekseen konkreettisempia elämänhallinnan kohentamiseen liittyviä tavoitteita kuten päihteiden käytön vähentämisen ja raha-asioiden hallinnan. Rikoskierteiden katkaisemisen asetti tavoitteekseen koko projektin aikana vain neljä nuorta miestä, joten tämän tavoitteen toteutumista ei analysoida jatkossa sen tarkemmin määrän pienuuden takia. Se, että rikoskierteiden katkaisemisen asetti tavoitteekseen näin harva nuori, on mielenkiintoista sitä taustaa vasten, että 66 nuorella oli taustallaan ainakin jonkinlaista rikoshistoriaa. (Kuvio 10)

Kuvio 10. Nuorten asettamat tavoitteet (%)

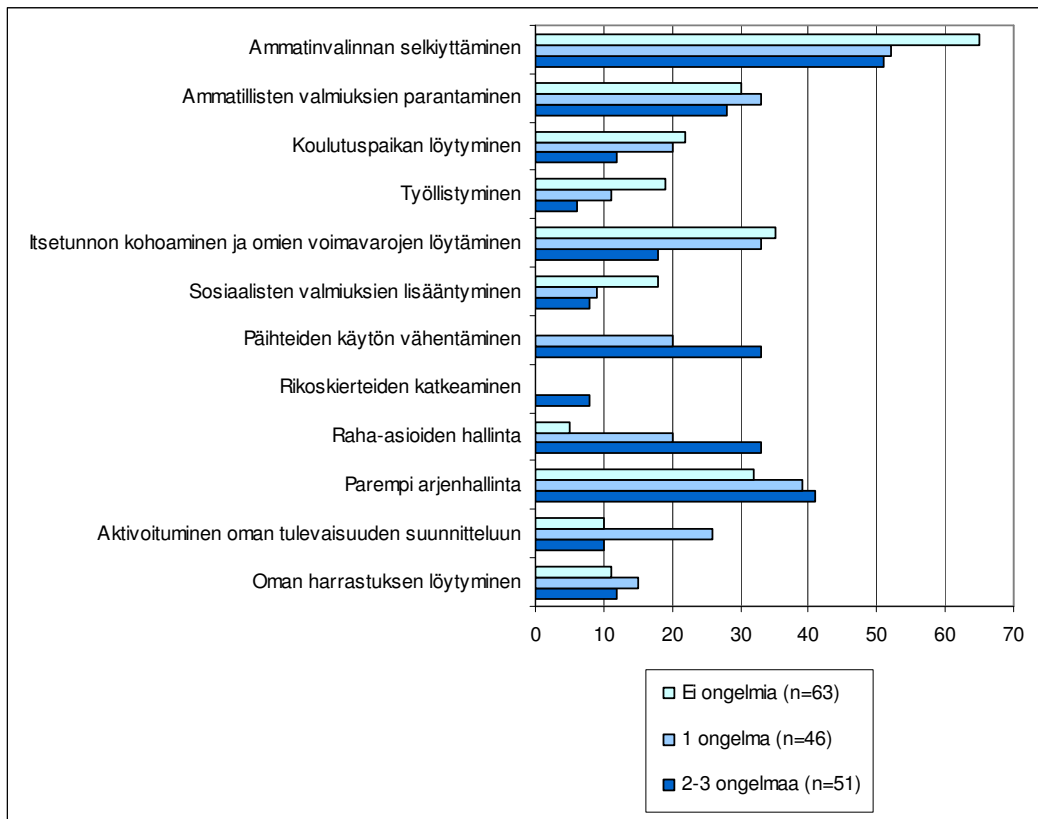
Projektin ns. välillisten eli opiskelevien nuorten asettamat tavoitteet painotuivat hieman eri tavalla kuin projektin muiden nuorten tavoitteet. He tavoittelivat selvästi eniten ammatillisten valmiuksien parantamista sekä itsetunnon kohoamista ja omien voimavarojen löytämistä. Välillisistä nuorista seitsemällä (41 %) oli päihdeongelmia, mikä näkyy tavoitteiden asettamisessa, sillä opiskelevat nuoret tavoittelivat päihteiden käytön vähentämistä suhteessa muita useammin.

Tavoitteiden asettaminen vaihteli jossain määrin myös nuorten muiden taustatekijöiden mukaan. Nuoren iällä ei tosin ollut selvää yhteyttä asetettuihin tavoitteisiin. Vanhimmat eli yli 21-vuotiaat valitsivat nuorempiaan useammin tavoitteeseen aktivoitumisen oman tulevaisuuden suunnitteluun ja paremman arjenhallinnan. Nuorimmat eli alle 19-vuotiaat puolestaan pyrkivät vanhempia harvemmin oman harrastuksen löytämiseen tai sosiaalisten valmiuksiensa lisäämiseen.

Monet lastensuojelutaustaiset nuoret tavoittelivat ammatinvalinnan selkiyttämistä sekä elämänhallinnan kohentamiseen liittyviä tavoitteita kuten parempaa arjenhallintaa, itsetunnon kohoamista ja omien voimavarojen löytämistä, päihteiden käytön vähentämistä sekä raha-asioiden hallintaa. Osittain lastensuojelutaustaisten nuorten muita nuoria suurempi pyrkimys päihteiden käytön vähentämiseen (23 % nuorista) selittyy sillä, että lastensuojelutaustaisilla nuorilla oli suhteellisesti enemmän päihdeongelmia. Tämä ei kuitenkaan selitä koko eroa, vaan sekä lastensuojelutaustaiset nuoret, joilla ei ollut alussa todettua päihdeongelmaa että nuoret, joilla oli ongelmia päihteiden kanssa projektin alkaessa, pyrkivät päihteiden käyttönsä vähentämiseen muita useammin. Lastensuojelutaustaisilla nuorilla oli lisäksi muita nuoria vähemmän maksuhäiriötä, mutta he lähtivät kuitenkin tavoittelemaan raha-asioiden hallintaa (21 % nuorista) muita useammin sekä silloin, kun taustalla oli maksuhäiriötä että myös silloin, kun nuorella ei ollut maksuhäiriötä.

Nuoret, joilla oli erilaisia elämänhallinnan ongelmia, olivat valinneet ammatillisia tavoitteita melko samalla tavalla (Liite 3: Kuvio 1). Kehityshäiriöistä kärsivät tai mielenterveysongelmaiset nuoret valitsivat muita useammin tavoiteltavakseen ammatinvalinnan selkiyttämisen. Elämänhallinnan tavoitteista kyseiset nuoret valitsivat tavoiteltavakseen erityisesti itsetunnon kohoamisen ja omien voimavarojen löytämisen. Mielenterveyden ongelmista kärsivät tavoittelivat muita useammin myös sosiaalisten valmiuksien lisääntymistä. Päihdeongelmaiset nuoret pyrkivät luonnollisesti muita useammin päihteiden käytön vähentämiseen. (Liite 3: Kuvio 2)

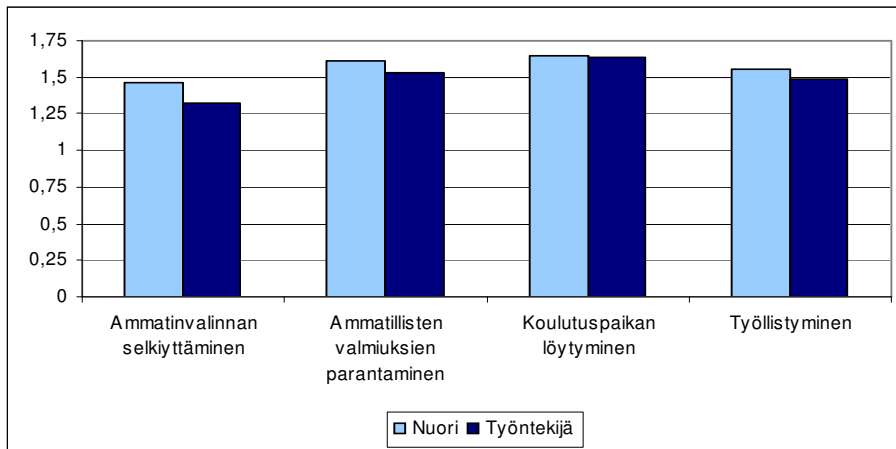
Päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautuminen oli yhteydessä vähäisempään ammatillisten tavoitteiden asettamiseen. Lisäksi nuoret, joilla ei ollut ainuttakaan tai vain yksi näistä ongelmista, valitsivat selvästi useammin tavoiteltavakseen itsetunnon kohoamisen ja omien voimavarojen löytämisen kuin ne, joille ongelmat olivat kasautuneet. Parempi arjenhallinta, päihteiden käytön vähentäminen ja raha-asioiden hallinta olivat tavoitteita, joita nuoret, joilla oli yksi tai useampi näistä kolmesta ongelmasta, erityisesti asettivat. (Kuvio 11)

Kuvio 11. Asetetut tavoitteet päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen mukaan (%)

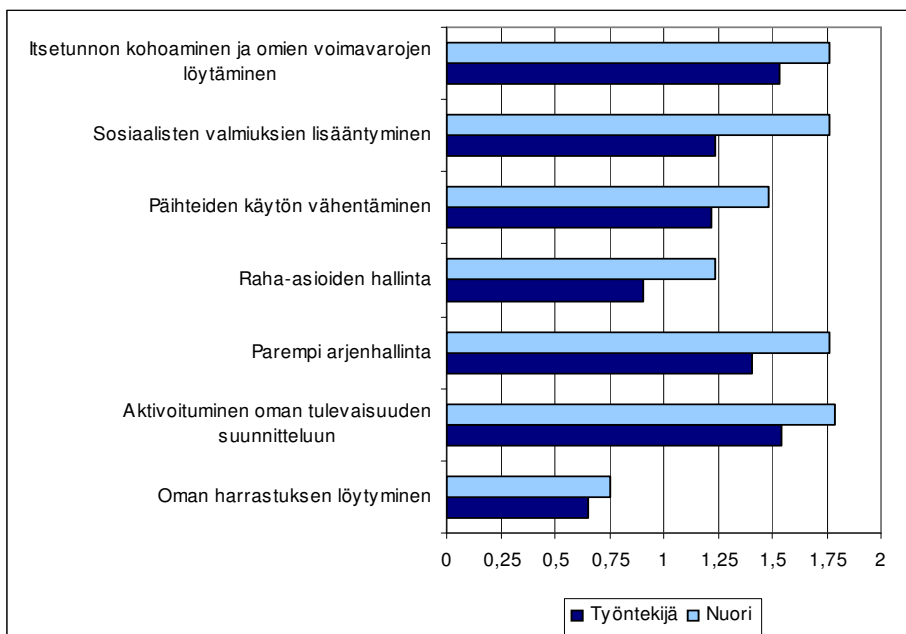
Nuori ja työntekijät arvioivat kunkin asetetun tavoitteen toteutumista asteikolla 0-3, jossa 0= ei tavoitteen suuntaista muutosta, 1= tavoite saavutettu osittain, 2= tulos tavoitteen mukainen ja 3= tulos tavoitetta parempi. Kuvioihin 12 ja 13 on laskettu kunkin tavoitteen osalta kaikkien nuorten ja työntekijöiden arvioiden keskiarvot.

Kuviosta 12 näkyy, että kaikkia koulutukseen ja työelämään liittyviä tavoitteita nuoret ovat saavuttaneet suhteellisen hyvin. Nuorten ja työntekijöiden arviot tavoitteiden toteutumisesta ovat myös hyvin lähellä toisiaan ja ainoastaan ammatinvalinnan selkiyttämisen tavoitteen keskiarvo jää molempien arvioissa alle 1,5:en eli lähemmäksi tavoitteen osittaista kuin täydellistä saavuttamista.

Kuvio 12. Koulutukseen ja työelämään liittyvien tavoitteiden toteutuminen nuorten ja työntekijöiden arvioiden mukaan, keskiarvot

Nuoret arvioivat elämänhallintansa kohentamiseen tähtäävien tavoitteiden toteutumista projektin aikana kaikkiaan jonkin verran positiivisemmin kuin ammatillisten tavoitteidensa toteutumista. Työntekijöiden arviot eivät olleet yhtä positiivisia.

Kuvio 13. Elämänhallinnan kohentamiseen liittyvien tavoitteiden toteutuminen nuorten ja työntekijöiden arvioiden mukaan, keskiarvot

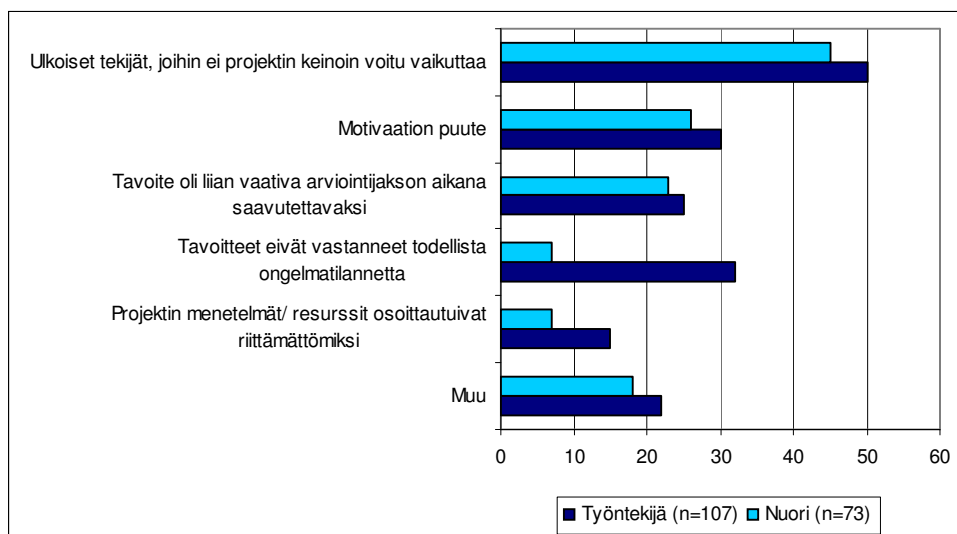
Kuvaavaa on, että nuorten arvioiden keskiarvot olivat kaikkien elämähallinnan tavoitteiden kohdalla selvästi korkeampia kuin työntekijöiden arviot eli näissä arvioissa näyttäisi nuoren subjektiivinen kokemus tavoitteen toteutumisesta olevan tärkeämmässä asemassa kuin ammatillisten tavoitteiden kohdalla. Varsinkin sosiaalisten valmiuksiensa lisääntymistä projektin aikana nuoret arvioivat selvästi työntekijöitä myönteisemmin. Samoin arjenhallinta ja raha-asioiden hallinta olivat nuorten omien arvioiden mukaan parantuneet projektin aikana selvästi enemmän kuin työntekijöiden arvioissa. (Kuvio 13) Nuorten ja työntekijöiden arvioiden ero säilyy sekä naisilla että miehillä näitä erikseen tarkasteltaessa, vaikkakin naisten arviot ovat keskimäärin miesten arvioita parempia kaiken muun paitsi työllistymisen, itsetunnon kohoamisen ja omien voimavarojen löytämisen sekä päihteiden käytön vähentämisen suhteen.

Jotkut nuoret olivat asettaneet saman tavoitteen useampaan kertaan. Joskus tavoite oli arvioitu saavutetun paremmin seuraavassa tavoitearviossa, mutta useimmiten arvio tavoitteen saavuttamisesta oli pysynyt ennallaan seuraavassa tavoitearviossa tai joskus jopa huonontunut. Ammatinvalinnan selkiyttäminen, arjenhallinnan parantuminen ja erityisesti päihteiden käytön vähentäminen olivat tavoitteita, joiden saavuttaminen parani ajan mukana. Sen sijaan itsetunnon kohoaminen ja omien voimavarojen löytäminen sekä sosiaalisten valmiuksien lisääntyminen olivat tavoitteita, joiden paremmalle saavuttamiselle pitkäjänteisellä työskenntelyllä ei näyttänyt olevan merkittävää vaikutusta.

Nuoret ja työntekijät saivat tavoitteiden toteutumista arvioidessaan miettiä myös esteitä, jotka olivat vaikeuttaneet tavoitteiden saavuttamista. Erityyppiset esteet tutkija ja projektin työntekijät olivat määritelleet ennakolta seuraavasti:

- A= Tavoite oli liian vaativa arviointijakson aikana saavutettavaksi.
- B= Tavoitteet eivät vastanneet todellista ongelmatilannetta.
- C= Projektin menetelmät/ resurssit osoittautuivat riittämättömiksi.
- D= Ulkoiset tekijät, joihin ei projektin keinoin voitu vaikuttaa
- E= Motivaation puute
- F= Muu tekijä

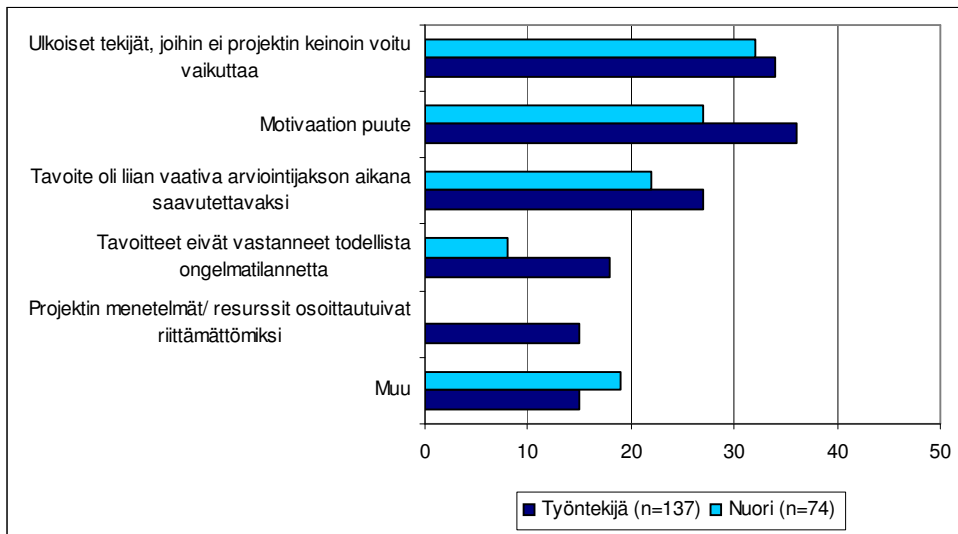
Määritellessään tietyn tavoitteen saavuttamisen estettä nuoret ja työntekijät saattoivat mainita vain yhden edellä mainituista esteistä, mutta useinkaan sitä ei pystytty yksilöimään, vaan joskus kolmen tai jopa viidenkin erilaisen esteen katsottiin vaikuttaneen tavoitteen saavuttamatta jäämiseen. Seuraavassa kuviossa (Kuvio 14) on esitetty nuorten ja työntekijöiden arviot työelämävalmiuksien parantamiseen tähtäävien tavoitteiden saavuttamisen esteistä.

Kuvio 14. Työelämään ja koulutukseen liittyvien tavoitteiden saavuttamisen esteet. Nuorten ja työntekijöiden arviot (%)

Työelämään ja koulutukseen liittyvien tavoitteiden saavuttamisen esteinä sekä nuoret että työntekijät näkivät useimmiten ulkoiset tekijät, joihin ei projektin keinoin voitu vaikuttaa. Myös motivaation puutetta sekä liian vaativaa tavoitetta molemmat pitivät usein ammatillisen tavoitteen saavuttamisen esteenä. Lisäksi työntekijät arvioivat monen nuoren kohdalla, että asetettu ammatillinen tai koulutuksellinen tavoite ei vastannut todellista ongelmatilannetta. Nuoret eivät useinkaan olleet tätä mieltä. Projektin menetelmien ja resurssien riittämättömyyttä ei kovinkaan usein pidetty syynä tavoitteen saavuttamatta jäämiseen.

Elämänhallinnan kohentumiseen tähtäävien tavoitteiden saavuttamisen tärkeimmäksi esteeksi työntekijät näkivät useimmiten nuoren puuttuvan motivaation. Nuoret puolestaan katsoivat useimmiten, että asetetun tavoitteen saavuttamisen esteenä olivat ulkoiset tekijät, joihin ei projektin keinoin voitu vaikuttaa. Molemmat pitivät asetettua elämänhallintaan liittyvää tavoitetta usein myös liian vaativana arviointijakson aikana saavutettavaksi. Sen sijaan työntekijätkään eivät katsoneet elämänhallintaan liittyvien tavoitteiden olevan epäolennaisia nuoren ongelmien kannalta. (Kuvio 15)

Kuvio 15. Elämönhallinnan kohentamiseen tähtäävien tavoitteiden saavuttamisen esteet. Nuorten ja työntekijöiden arviot (%)

Nuotta-projektin toimintamallille oli ominaista, että projektin työntekijöillä oli käytössään lukuisia erilaisia menetelmiä, joiden avulla nuoren tilanteeseen pyrittiin saamaan selkeyttä ja joiden avulla pyrittiin auttamaan nuorten tavoitteiden saavuttamista ja nuoren etenemistä kohti tarkoituksenmukaista jatkopolkua. Projektissa käytetyt menetelmät näkyvät eriteltyinä taulukossa 10.

Lähes kaikkien projektissa olleiden nuorten kohdalla käytettiin neuvontaa ja ohjausta, sillä se oli erottamaton osa koko projektin toimintamallia ja ainoastaan niiden kohdalla, joiden kanssa ei päästy etenemään ollenkaan, ei neuvontaa ja ohjausta käytetty. Samat varaukset koskevat motivointia, jota ei tarvinnut käyttää myöskään sellaisten nuorten kanssa, joilla oli hyvin selkeät tavoitteet ja hyvä motivaatio alusta alkaen. Myös monenlainen asioinnissa avustaminen oli yksi keskeinen osa projektin toimintamallia ja asiakaspalautteiden perusteella nuoret myös pitivät tätä hyvin tärkeänä oman edistymisensä kannalta. Usein asioinnissa avustaminen merkitsi yleistä nuoren asioiden selvittämistä kuten esimerkiksi vuokratien, palkka- ja verotusasioiden sekä ulosottoasioiden selvittämistä tai erilaisten lomakkeiden, hakemusten ja anomusten kirjoittamista yhdessä nuoren kanssa. Tärkeitä projektilla käytössä olleita menetelmiä olivat myös erilaiset työvoimapolitiittiset toimenpiteet kuten työharjoittelu ja -kokeilu ja näihin liittyvä projektin tuki sekä projektin yhteistyö nuorten työnantajien kanssa. Kotikäynti sekä verkostoyhteistyö ovat toimenpiteitä, joita käytettiin erityisesti niiden nuorten kanssa, joilla oli elämönhallinnan ongelmia kuten päihdeongelmia, maksuhäiriöitä ja rikoshistoriaa. (Taulukko 10) Nuotan välillisten nuorten kanssa työskentelyssä korostui Nuotan ohjaajan rooli neuvojana, motivoijana ja

asioinnissa avustajana. Opiskelualaa tai oppilaitosta vaihtaneiden tai opintonsa keskeyttäneiden tilanteen selvittämiseksi tehtiin myös verkostoyhteistyötä ja nuoria ohjattiin mm. työharjoitteluun ja työkokeiluun.

Taulukko 10. Nuorten kanssa projektissa käytetyt menetelmät

Projektissa käytetyt menetelmät	N	%
Neuvonta ja ohjaus	156	98
Motivointi	141	88
Asioinnissa avustaminen (lomakkeiden täyttö, mukana olo)	82	51
Projektin tuki työvoimapolitiittisten toimenpiteiden aikana	67	42
Yhteistyö työnantajien kanssa	62	39
Verkostoyhteistyö	58	36
Työharjoittelu	58	36
AVO-testi, ohjaus AVO-testiin	41	26
Kotikäynti	36	23
Työ- koulutuskokeilu	29	18
Harrastuksessa tukeminen (taloudellinen tuki, mukana olo)	28	18
Yhteistyö nuoren lähiverkoston kanssa	27	17
Ohjaava koulutus	25	16
Tukityöllistäminen	13	8
Päihdekuntoutus (laitoshoito)	12	8
Henkilökohtainen ohjaus kotona (esim. ruoanlaitto)	5	3
Ryhmätoiminnot	4	3
Työkyvyn arviointi	4	3
Työvalmennus	4	3
Tukihenkilö	3	2
Muu*	34	21

* Esimerkiksi puoltolausunto, rahan käytön seuranta, peruskouluaineiden tukiopeus, kuvataideterapia, kuntouttava työtoiminta

Nuotan nais- ja miespuolisten osallistujien jonkin verran erilaisista tarpeista kertoo se, että heidän kanssaan työskenneltäessä käytettiin jossain määrin erityyppisiä menetelmiä. Nuotan naispuoliset osallistujat käyttivät miehiä useammin hyväkseen mahdollisuutta osallistua työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin kuten työharjoitteluun ja työkokeiluun. Projektissa tuettiin myös naisten harrastamista enemmän kuin miesten harrastamista. Miesten kanssa työskenneltäessä turvaututtiin puolestaan naisia useammin verkostotyöskentelyyn, kotikäyntiin ja toimittiin yhteistyössä nuoren lähiverkoston kanssa. Miehiä ohjattiin myös naisia enemmän päihdekuntoutukseen. (Liite 4: Taulukko 1) Tätä käytettyjen menetelmien eroa voi selittää ainakin osittain sillä, että miesten joukossa oli suhteellisesti naisia enemmän päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumista (ks. Taulukko 8), jolloin työskentelyssä painottuivat verkostotyöskentelyn ja päihdekuntoutuksen kaltaiset menetelmät.

Myös iän suhteen tarkasteltuna käytettyjen menetelmien jakautumisella on jonkin verran eroa. Alle 22-vuotiaat ohjattiin vanhempia useammin tekemään ammatinvalinnanohjaustesti (AVO-testi) ja he aloittivat työharjoittelun muita useammin. Nuorimpien eli alle 19-vuotiaiden osallistujien perheiden kanssa tehtiin muita enemmän yhteistyötä. Yli 21-vuotiaat ohjautuivat puolestaan nuorempiaan useammin päihdekuntoutukseen ja tukityöhön sekä ohjaavaan koulutukseen.

Nuorten taustaongelmat olivat yhteydessä siihen, millaisin menetelmin heidän kanssaan työskenneltiin. Ne nuoret, joilla oli taustallaan kehityshäiriöitä, aloittivat usein työ- tai koulutuskokeilun, ja he pääsivät myös muita useammin tukityöhön. Näiden nuorten lähiverkoston kanssa tehtiin myös suhteellisesti enemmän yhteistyötä kuin muiden nuorten perheiden kanssa. (Liite 4: Taulukko 1) Myös useat mielenterveysongelmaiset nuoret aloittivat työkokeilun ja tekivät AVO-testin. Heidän tilanteensa selvittämiseksi tehtiin myös paljon verkostoyhteistyötä sekä tuettiin nuoren harrastamista. (Liite 4: Taulukko 1)

Ammattikoulutuksen tai lukion keskeyttäneet nuoret aloittivat muita useammin työharjoittelun ja heidät ohjattiin muita useammin ohjaavaan koulutukseen sekä tekemään AVO-testi. Keskeyttäneiden nuorten harrastamista myös tuettiin muita enemmän, ja heidän kanssaan työskenneltäessä käytettiin enemmän verkostoyhteistyötä ja kotikäyntejä. Sen sijaan ammattikoulutuksen keskeyttäneet pääsivät muita harvemmin tukityöhön. (Liite 4: Taulukko 2) Ne nuoret, joilla oli maksuhäiriöitä, olivat muita harvemmin työvoimapolitiisissa toimenpiteissä. Sen sijaan heidän harrastamistaan tuettiin muita enemmän. Myös päihdeongelmaiset nuoret tai nuoret, joilla oli rikoshistoriaa, olivat muita harvemmin työvoimapolitiisissa toimenpiteissä. Päihdeongelmaisten nuorten kanssa työskenneltäessä käytettiin muita useammin verkostoyhteistyötä ja kotikäyntejä sekä luonnollisesti päihdekuntoutusta. Myös rikostaustaisten nuorten kanssa työskenneltäessä käytettiin suhteellisesti muita enemmän verkostoyhteistyötä ja kotikäyntejä.

Päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisella on samanlainen yhteys käytettyihin työmenetelmiin kuin näillä ongelmilla on yksinäänkin. Nuoret, joilla oli kaksi tai kaikki kolme näistä elämänhallinnan ongelmista, kävivät muita harvemmin työharjoittelussa tai työkokeilussa. Sen sijaan he pääsivät tukityöhön useammin kuin ne, joilla oli vain yksi näistä ongelmista. Näiden ns. moniongelmaisten kanssa työskenneltäessä käytettiin työmenetelminä usein verkostoyhteistyötä ja kotikäyntejä sekä ohjaavaa koulutusta. (Liite 4: Taulukko 3)

Nuotta-projektin toimintamallille oli myös ominaista jatkuva, monipuolinen ja monimuotoinen yhteistyö eri viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Taulukosta 11 näkyvät Nuotan yhteistyötahot sekä se, miten monen Nuotta-projektin nuoren kohdalla on oltu yhteydessä kyseisen viranomaisen kanssa.

Taulukko 11. Nuoren tilanteen selvittämisessä käytetyt yhteistyötahot

Projektin yhteistyötahot	N	%
Työvoimatoimisto	87	54
Työnantajat	70	44
Peruspalveluviraston sosiaalityö	63	39
Nuoren perhe	32	20
Oppilaitokset	30	19
A-klinikka/ päihdepysäkki	28	18
Honkalampisäätiö	26	16
Mielenterveystoimisto	17	11
Asuntotoimisto	13	8
Päihdehoitopaikat	11	7
Nuorten psykiatrinen hoito	11	7
Seurakunta	7	4
Vuokrataloyhtiöt	6	4
Nuorisoverstas	5	3
Poliisi	2	1
Järjestöt	2	1
Muut projektit	2	1
Kaparakka	2	1
Muu *	35	22

*Muu: esimerkiksi yhteis palvelupiste, kriminaalihoitolaitos, jengityö

5 NUOTAN MEKANISMIT, TULOKSET JA VAIKUTTAVUUS

5.1 Nuotan toimintamalliin sisältyvät mekanismit

Realistisen arvioinnin lähestymistavassa keskeisellä sijalla on ajatus siitä, että tietty toimintamalli tai interventio aikaansaa generoivia eli asiakkaan tilanteessa muutosta tuottavia mekanismeja (Pawson & Tilley 1997, 215–216). Pawsonin ja Tilleyyn mukaan sosiaaliset interventiot tarjoavat syyt ja resurssit, jotka mahdollistavat yksilöiden ja yhteisöjen piilevien kausaali-voimien vapautumisen ja sitä kautta muutoksen tapahtumisen. Arvioinnin keskeinen tehtävä on etsiä näitä intervention käynnistämiä ja vahvistamia mekanismeja sekä arvioida, onko niiden avulla pystytty lieventämään alkuperäisiä ongelmia ja etenemään kohti tavoitteita. Nuotan arvioinnin alkaessa Nuotan työntekijät rakensivat tutkijan ohjauksessa taulukon, joka sisälsi Nuotan toimintamalliin sisältyvät menetelmät, arvion siitä, minkälaisille nuorille mikäkin menetelmä sopi sekä työntekijöiden arvion eri menetelmiin liittyvistä generoivista mekanismeista sekä vaikutuksista, joihin menetelmien käytöllä pyrittiin (ks. Liite 5). Tästä ns. mekanismitaulukosta on analyysia varten poimittu ja jaoteltu toisaalta ne Nuotan ulottuvuudet, joiden voidaan arvioida olevan keskeisiä nuorten tilanteessa piilevien muutosvoimien vapautumiselle ja toisaalta Nuotan toimintamallin käynnistämät tai vahvistamat mahdollistavat mekanismit.

Elämänhallinnan kohentamiseen liittyviin toimenpiteisiin (esim. motiivointi, asiointissa avustaminen), joiden voidaan katsoa olevan Nuotan toimintamallin ydin, työntekijät katsoivat liittyvän seuraavanlaisia muutosta tuottavia eli mahdollistavia mekanismeja käynnistäviä ja vahvistavia tekijöitä:

- Kuuluminen ja kiinnittyminen johonkin
- Aikuisuuden tarpeen tyydyttyminen
- Tuki itsenäistymiseen ja ratkaisujen tekoon
- Tietoisuus siitä, että voi saada apua
- Elämänpiirin laajentuminen
- Käytännön taitojen oppiminen
- Elämän rakenteiden hahmottuminen eli löytyy asioita, joista saa kiinni
- Lisää tietoja, taitoja, valmiuksia hoitaa itsenäisesti asioita
- Mielekkyyden ja positiivisten asioiden lisääntyminen elämässä

Koulutus- ja työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin työntekijät katsoivat liittyvän seuraavanlaisia muutosta tuottavia tekijöitä:

- Työelämän pelisääntöjen oppiminen
- Työssä jaksamisen ja työkyvyn todentuminen
- Työmarkkina-aseman selkiytyminen
- Työkokemuksen karttuminen
- Työmarkkinoille integroituminen
- Onnistumisen kokemukset motivoivat eteenpäin
- Epäonnistumisen kautta todellisten ongelmien tiedostaminen

Viranomaisyhteistyöhön ja vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön työntekijät katsoivat liittyvän seuraavanlaisia muutosvoimien vapautumista edesauttavia tekijöitä:

- Pulmien tarkka paikantaminen ja tilanteen selkeämpi hahmottaminen
- Pelaamisen loppuminen ja asioiden kohtaaminen
- Kokonaisvaltaisen työskentelyn mahdollistuminen
- Auttamisen mahdollisuuksien lisääntyminen
- Tiedon esille tuomisen ja toden puhumisen kautta tukevien prosessien rakentaminen
- Nuoren tilanteen hahmottuminen selkeämmin puolin ja toisin

Nuotan menetelmien ja koko toimintamallin, johon sisältyvät edellä mainitut tekijät, voi katsoa tuottavan seuraavanlaisia nuoren tilanteen muutoksen mahdollistavia vaihtoehtoisia kausaalimekanismeja:

- Muutosmotivaation käynnistyminen
- Selviytymisen välineiden lisääntyminen
- Oppiminen oma-aloitteisuuteen
- Turvallisuudentunteen lisääntyminen
- Luottamuksen lisääntyminen kanssakäymiseen
- Sen ymmärtäminen, että vaihtoehtoja on olemassa
- Sen ymmärtäminen, että muutos lähtee itsestä ja valintoja tekemällä voi edetä
- Vastuullisuuden lisääntyminen
- Subjektiuden löytäminen ja voimaantuminen
- Rohkeuden ja itseluottamuksen lisääntyminen
- Osallisuuden lisääntyminen

Täytyy kuitenkin huomauttaa, että myös osan tavoitteista, joita nuoret asettivat projektia aloittaessaan, voi tulkita mekanismeiksi, jotka projektin toiminta sai käynnistymään tai joita Nuotassa pystyttiin vahvistamaan. Tällaisia mekanismi-tavoitteita ovat ammatinvalinnan selkiyttäminen ja ammatillisten valmiuksien parantaminen, itsetunnon kohoaminen ja omien voimava-

rojen löytäminen, sosiaalisten valmiuksien lisääntyminen sekä aktivoituminen oman tulevaisuuden suunnitteluun. Näiden voidaan selkeän tavoiteltavuutensa lisäksi katsoa toimivan myös mekanismeina, jotka edesauttavat konkreettisempien tavoitteiden saavuttamista kuten koulutuspaikan tai työpaikan löytymistä, päihteiden käytön vähentämistä sekä raha-asioiden hallinnan ja arjenhallinnan parantumista – eli yleensäkin elämäntilanteen selkiytymistä.

5.2 Miten Nuotan toimintamalli toimi erilaisten nuorten kohdalla?

Realistisen arvioinnin näkökulman mukaisesti tässä alaluvussa analysoidaan nuorten erilaisten taustojen yhteyttä nuorten arvioihin asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta. Tämän perusteella tehdään johtopäätöksiä siitä, millaisten nuorten työelämävalmiuksien parantumiseen ja elämänhallinnan kohentamiseen Nuotan kaltaisella toimintamallilla pystytään vaikuttamaan. Nuorten tilanteiden taustalla on sekä pysyvämpiä kontekstitekijöitä että tekijöitä, joita voidaan pitää nuoren tilanteen kohenemista estävinä mekanismeina, kun taas Nuotan toimintamallin katsotaan tuottaneen nuorten tilanteiden parantumista edesauttavia mekanismeja, joita kuvattiin edellisessä alaluvussa.

Nuotan tuottamien mekanismien toimivuutta erilaisen taustan omaavien nuorten kohdalla analysoitiin vertailemalla eritaustaisten nuorten tavoitteiden saavuttamisen keskiarvoja ja käyttämällä monikerroksisia ristiintaulukoita sekä arvioimalla tämän perusteella erityyppisten mekanismien toimivuutta erilaisten nuorten kohdalla. Lopuksi yksittäiset tavoitteet yhdistettiin neljäksi laajemmaksi tavoitteeksi, joiden saavuttamiseen vaikuttavia taustatekijöitä sekä työmenetelmiä etsittiin keskiarvojen vertailun ja logistisen regression avulla, ja tämän perusteella tehtiin päätelmiä eri työmenetelmien käynnistämistä mekanismeista. On kuitenkin huomautettava, että vaikka mekanismeja ja analyysituloksia tässä tulkitaankin vaikuttavuuden näkökulmasta, on pidettävä mielessä, että mekanismien suhde on satunnainen ja muuttuva, eikä mekanismien suhdetta tapahtumien tuottamiseen voi tulkita yksiselitteisesti (Kuusela 2001, 80). Suoranaisia kausaalipäätelmiä Nuotan toimintamallin tuottamista vaikutuksista ei tämän analyysin perusteella myöskään pystytä tekemään tai kausaaliyhteyksiä osoittamaan, sillä nuorten tilanteisiin vaikuttavia muita ulkoisia tekijöitä ei ole voitu ottaa huomioon eikä käytettyjen yksittäisten työmenetelmien yhteyttä saavutettuihin tuloksiin pystytä yksiselitteisesti osoittamaan.

Analyysissa tavoitearvioiden keskiarvot on laskettu nuorten omista arvioista eli työntekijöiden arvioita käyttämällä tulokset olisivat olleet jossain määrin erilaiset. Tässä nuorten omien arvioiden käyttämisestä voidaan perustella sillä, että jokainen nuori on asettanut tavallaan oman kriteeristönsä tavoitteiden saavuttamisen suhteen eli jokaisen nuoren kohdalla projektin onnistuneisuuden arviointi perustuu erilaiseen kriteeristöön siitä, minkälainen

on esimerkiksi vain osittain tai täysin saavutettu tavoite. Jos arviointikriteereinä olisi käytetty työntekijöiden arvioita, tämä tavoitearvioiden taustalla oleva subjektiivinen vaihtelu olisi ainakin osittain hämärtyneet. Nuotan mallia ei analysissa, jossa tutkitaan mekanismien käynnistymistä ja yksittäisten tavoitteiden saavuttamista eritaustaisten nuorten kohdalla, pureta yksittäisiksi menetelmiksi, sillä Nuotan kaltaisessa toimintamallissa yksittäisten menetelmien vaikutuksen erittelemisen toisistaan olisi hyvin vaikeaa. Samantyyppiseen ratkaisuun on päätyneet esimerkiksi Pertti Korteniemi (2003, 14–15) huumeongelmaisten asiakkaiden palveluohjausprojektin arvioinnissaan, jossa arviointikohteena on yksittäisistä interventioista koostuva palvelukokonaisuus, josta olisi lähes mahdotonta erottaa yksittäisten toimintojen merkitystä ja vaikutuksia. Jäljempänä on aineistoa yhdistelemällä pyritty tekemään joitain päätelmiä käytettyjen työmenetelmien toimivuudesta ja käynnistämistä mekanismeista, mutta tällöinkään kausaaliyhteyksiä ei siis pystytä osoittamaan. Nuotan toimintamallin vaikuttavuutta pitkällä aikavälillä arvioidaan jäljempänä vertailemalla projektin loppuun suorittaneiden ja projektin keskeyttäneiden nuorten seurantatietoja.

Kaikkiaan Nuotan nuoret valitsivat tavoiteltavakseen ennen kaikkea ammatinvalinnan selkiyttämisen ja ammatillisten valmiuksien parantamisen sekä elämänhallinnan tavoitteista paremman arjenhallinnan saavuttamisen sekä itsetunnon kohoamisen ja omien voimavarojen löytämisen (ks. Kuvio 10). Näitä kaikkia tavoitteita ja erityisesti kahta elämänhallinnan kohentamiseen liittyvää tavoitetta (keskiarvot 1,8) nuoret kokivat saavuttaneensa suhteellisen hyvin. Tämän voi tulkita merkitsevän sitä, että Nuotassa elämänhallinnan kohenemiseen liittyvät muutostekijät ovat toimineet yleisesti hyvin ja projektissa saatiin käynnistettyä erityisesti yleistä elämänhallinnan kohenemistä edesauttavia mekanismeja, kuten selviytymisen välineiden lisääntymistä ja voimaantumista. Näistä neljästä suosituimmasta tavoitteesta ammatinvalinnan selkiytymistä saavutettiin heikoimmin, vaikka senkin keskiarvo jäi vain vähän alle 1,5:n eli sen saavuttaminen oli keskimäärin lähempänä tavoitteen osittaista kuin täydellistä saavuttamista. Nuotassa ei siis saatu käynnistettyä ammatinvalinnan selkiytymistä edesauttavia mekanismeja aivan yhtä hyvin kuin elämänhallintaa yleisesti kohentavia mekanismeja. Kaikista asetetuista tavoitteista raha-asioiden hallintaa ja erityisesti oman harrastuksen löytymistä ei saavutettu kovin hyvin, mikä voi kertoa ainakin osittain siitä, että muutosmotivaation käynnistymistä ja nuoren subjektiivisuuden löytämistä edesauttavien mekanismien vaikutus sekä Nuotan tuki itsenäistymiseen ja ratkaisujen tekoon ei riittänyt näiden tavoitteiden saavuttamiseen kaikkien kohdalla. (Kuvio 12 ja 13)

Sukupuoli erotteli tavoitteiden saavuttamista

Miehet ja naiset saavuttivat asettamiaan tavoitteita jossain määrin eri tavalla. Naisten tavoitearvioiden perusteella he pystyivät selkiyttämään ammatinva-

lintaansa ja parantamaan ammatillisia valmiuksiaan keskimäärin miehiä paremmin. Myös raha-asioidensa hallintaa sekä arjenhallintaa naiset pystyivät parantamaan miehiä enemmän. Miehet puolestaan arvioivat kohottaneensa itsetuntoaan ja löytäneensä omia voimavarojaan keskimäärin erityisen hyvin, selvästi naisia paremmin. Kaiken kaikkiaan naiset saavuttivat hyvin muita tavoitteita kuin päihteiden käytön vähentäminen, raha-asioiden hallinta ja erityisesti oman harrastuksen löytäminen. Miehet puolestaan saavuttivat keskimäärin huonosti ammatinvalinnan selkiyttämistä, ammatillisten valmiuksien parantamista sekä erityisesti raha-asioiden parempaa hallintaa ja oman harrastuksen löytymistä. Naisten kohdalla Nuotan toimintamallin tuottamat ammatillisen suunnan löytymistä ja ammatillisten valmiuksien parantamista edesauttavat mekanismit siis näyttävät käynnistyneen keskimäärin suhteellisen hyvin. Toisaalta Nuotta ei kaikkien naisten kohdalla näytä pystyneen käynnistämään päihteiden käytön vähentämiseksi ja raha-asioiden hallinnan lisäämiseksi tarvittua muutostmotivaatiota eikä annettu tuki näitä tavoittelevien kohdalla riittänyt tarvittavien ratkaisujen tekoon. Miesten kohdalla puolestaan yleistä elämänhallinnan kohenemistä edesauttavat Nuotan mekanismit toimivat hyvin, mutta ammatillisten ratkaisujen suhteen miehet eivät sen sijaan olleet ehkä valmiita itsenäistymiseen ja ratkaisujen tekoon, mihin Nuotasta tarjottiin tukea, eikä raha-asioiden hallinnan parantamiseen tarvittavaa muutostmotivaatiota ja vastuunottoa saatu kaikkien kohdalla käynnistettyä. (Liite 6: Kuvio 1)

Nuorimpien elämänhallinta parani, vanhimmat löysivät työtä

Ikäluokittain tarkasteltuna Nuotan nuorimmat asiakkaat eli 15–18 -vuotiaat näyttävät saavuttaneen lähes kaikkia tavoitteita vanhempia heikommin ja tavoitteen saavuttamisen keskiarvo jäi usein alle 1,5:n. Ammatinvalinnan selkiyttäminen ja työllistyminen eivät sujuneet näiltä nuorilta odotusten mukaan, ja elämänhallinnan tavoitteista päihteiden käytön vähentäminen, raha-asioiden hallinta, aktivoituminen oman tulevaisuuden suunnitteluun ja erityisesti oman harrastuksen löytäminen olivat tavoitteita, joita alle 19-vuotiaat eivät saavuttaneet kovin hyvin. Yleistä elämänhallinnan parantamista parantavat mekanismit näyttävät sen sijaan toimineen keskimäärin hyvin nuorimpienkin kohdalla, sillä itsetunto oli kohonnut, omat voimavarat löytyneet ja arjenhallinta parantunut keskimäärin hyvin.

Keskimmäinen ikäluokka eli 19–21 -vuotiaat puolestaan saavuttivat asettamiaan tavoitteita keskimäärin hyvin. Erityisesti oman tulevaisuuden suunnitteluun nämä nuoret aktivoituivat oman arvionsa mukaan erityisen hyvin ja he pystyivät myös paremmin kuin nuoremmat tai vanhemmat selkiyttämään ammatinvalintaansa. Tämän ikäluokan nuorista aika monella oli ollut haaveissaan työllistyminen, mutta tätä tavoitetta saavutettiin vain osittain, kuten myös raha-asioiden hallintaa ja oman harrastuksen löytymistä.

Vanhin ikäluokka eli 22–24 -vuotiaat saavuttivat myös keskimäärin suhteellisen hyvin asettamia tavoitteita. Erityisesti tavoiteltu työllistyminen näytti onnistuneen Nuotan vanhimpien asiakkaiden kohdalla hyvin. Ammatinvalintaansa nämä nuoret eivät pystyneet selkiyttämään Nuotassa ollessaan kuin osittain ja raha-asioiden hallinta sekä oman harrastuksen löytyminen onnistuivat keskimäärin vain osittain. Näyttää siltä, että nuorimpien eli 15–18 -vuotiaiden nuorten kohdalla konkreettisen muutosmotivaation käynnistymistä edesauttavat mekanismit eivät toimineet yhtä hyvin kuin vanhempien kohdalla. Vanhempien nuorten kohdalla Nuotan aikaansaamat mekanismit eri tavoitteiden saavuttamiseksi vaikuttavat sen sijaan toimineen suhteellisen hyvin, vaikkakaan vanhimpien eli yli 21-vuotiaiden nuorten kohdalla Nuotan käynnistämät mekanismit elämän rakenteiden hahmottumiseksi sekä tuki itsenäistymiseen ja ratkaisujen tekoon eivät olleet riittäviä ammatinvalinnan selkiyttämiseksi.

Opiskelevien nuorten tilanne koheni hyvin

Nuotan välillisistä eli opiskelevista nuorista yli puolet tavoitteli ammatillisten valmiuksien parantamista sekä itsetunnon kohoamista ja omien voimavarojen löytämistä. Näiden tavoitteiden kuten muidenkin ammatillisten tavoitteiden saavuttamisessa nuoret onnistuivatkin hyvin. Myös päihteiden käytön vähentäminen sujui nuorten arvioiden mukaan keskimäärin hyvin, selvästi paremmin kuin muilla Nuotan nuorilla. Vaikka Nuotan välillisillä nuorilla ei ollut yhtä usein kasautuneita ongelmia kuin muilla nuorilla, ei tämä täysin selitä tavoitteiden parempaa saavuttamista, vaan erot säilyvät otettaessa ongelmien kasautuminen huomioon. Ainoastaan arjenhallintaa ja raha-asioiden hallintaa välilliset nuoret eivät keskimäärin pystyneet parantamaan tavoitellusti. Nuotan toimintamalli ja sen tuottamat mekanismit näyttävät toimineen suhteellisen hyvin välillisten nuorten kohdalla, vaikkakin jonkinlaista konkreettista muutosta ja vastuun ottamista vaativat raha-asioiden hallinta ja arjenhallinta eivät parantuneet odotusten mukaan. (Liite 6: Kuvio 2)

Lastensuojelunuorten yleinen elämänhallinta koheni

Ammatillisista tavoitteista koulutuspaikan löytäminen ja työllistyminen toteutuivat lastensuojelutaustaisten nuorten kohdalla keskimäärin hyvin. Sen sijaan ammatillisten valmiuksien parantaminen ja erityisesti ammatinvalinnan selkiytyminen eivät sujuneet keskimäärin kovin hyvin. Elämänhallinnan tavoitteista erityisesti raha-asioiden hallinnan parantamisessa lastensuojelutaustaisilla nuorilla oli vaikeuksia ja he saavuttivat tätä tavoitetta selvästi heikommin kuin muut nuoret. Ero ei selity lastensuojelutaustaisten nuorten maksuhäiriöillä, sillä sekä ne nuoret, joilla todettiin projektin alkaessa maksuhäiriöitä että ne nuoret, joilla maksuhäiriöitä ei ollut, saavuttivat tavoitetta

selvästi huonommin kuin vastaavat nuoret, joilla ei ollut taustallaan lastensuojelun toimenpiteitä. Nuotan toimintamallin tuottamat muutosmotivaation käynnistämistä, vastuunottoa ja selviytymisen välineiden lisääntymistä edesauttavat mekanismit raha-asioiden hallinnan kohentamiseksi eivät siis olleet riittäviä monien lastensuojelutaustaisten nuorten kohdalla. Päähteiden käytön vähentämiseen, jonka voidaan arvioida vaativan samantyyppisten mekanismien käynnistymistä kuin raha-asioiden hallinnan parantaminen ja jota lastensuojelutaustaiset nuoret tavoittelivat paljon muita nuoria useammin, pystyttiin Nuotan tuottamilla mekanismeilla puolestaan puuttumaan kohtuullisen hyvin. (Liite 6: Kuvio 3)

Ammattikoulutuksen keskeyttäneiden työllistymisessä vaikeuksia, elämänhallinta parani

Useat nuoret, jotka olivat Nuotan aloittaessaan parhaillaan ammattikoulutuksen keskeyttäneitä, valitsivat tavoiteltavakseen ammatinvalinnan selkiyttämisen, ammatillisten valmiuksien parantamisen sekä paremman arjenhallinnan (ks. Liite 3: Kuvio 1 ja Kuvio 2). Ammatillisia tavoitteita nämä nuoret eivät omien arvioidensa mukaan kuitenkaan saavuttaneet ihan odotusten mukaan ja verrattuna parhaillaan opiskeleviin ja valmistuneisiin nuoriin varsinkin työllistyminen oli hankalaa. Elämänhallinnan tavoitteita he saavuttivat suhteellisen hyvin, lukuun ottamatta päähteiden käytön vähentämistä ja raha-asioiden parempaa hallintaa, joiden saavuttamiseen olisi vaadittu todellisen muutosmotivaation käynnistymistä ja vastuun ottamista omasta elämästä. Ongelmien kasautumisen huomioon ottaminen ei muuta kuvaa siitä, että ammattikoulun keskeyttäminen tilanteena on yhteydessä näiden tavoitteiden huonompaan saavuttamiseen eli heidän kohdallaan Nuotan tuottamat mekanismit muutoksen käynnistämiseksi ja vastuun ottamiseksi eivät toimineet toivotulla tavalla. (Liite 6 Kuvio 4)

Kehityshäiriöt eivät estäneet työllistymistä

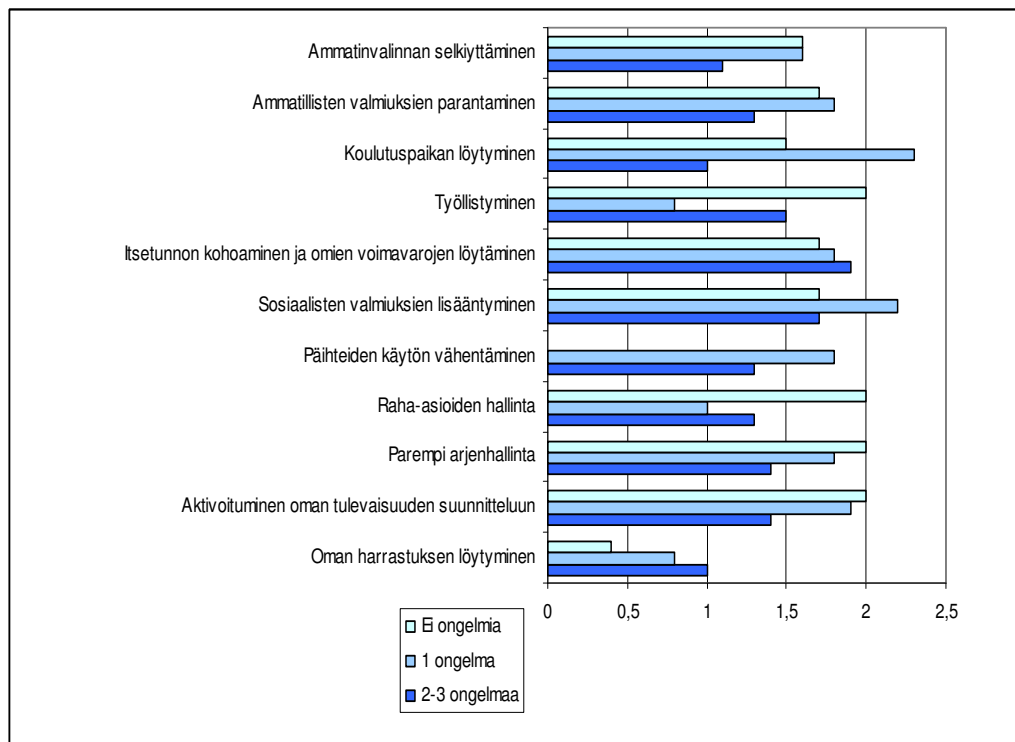
Nuoret, joilla oli kehityshäiriöitä, valitsivat useimmiten tavoiteltavakseen ammatinvalinnan selkiyttämisen ja työllistymisen sekä itsetunnon kohoamisen ja omien voimavarojen löytämisen sekä paremman arjenhallinnan (Liite 6: Kuvio 3 ja 4). Keskimäärin ammatinvalinta ei kehityshäiriöisten nuorten arvion mukaan Nuotan aikana oikein selkiytynyt, mutta työllistyminen onnistui hyvin niiden kohdalla, jotka sitä tavoittelivat (Liite 6: Kuvio 5). Elämänhallinnan kohentumista edesauttavat Nuotan mekanismit näyttävät toimineen kehityshäiriöisten nuorten kohdalla hyvin, sillä he saavuttivat hyvin kaikkia asettamiaan elämänhallinnan kohenemiseen liittyviä tavoitteita paitsi oman harrastuksen löytämistä. (Liite 6 Kuvio 6)

Mielenterveysongelmaisten yleinen elämönhallinta koheni, ammatinvalinta ei selkiytynyt

Useat mielenterveysongelmista kärsivät nuoret pyrkivät selkiyttämään ammatinvalintaansa ja parantamaan ammatillisia valmiuksiaan sekä kohottamaan itsetuntoaan ja löytämään voimavarojaan sekä parantamaan arjenhallintaansa (Liite 3. Kuvio 1. ja 2.). He toivoivat myös muita useammin pystyvänsä lisäämään sosiaalisia valmiuksiaan. Yleisen elämönhallinnan kohe-
nemista edesauttavat Nuotan mekanismit näyttävät toimineen näiden nuorten kohdalla suhteellisen hyvin. Sen sijaan päihdeiden käytön vähentämisessä ja raha-asoiden hallinnassa nuoret eivät omien arvioidensa mukaan edistyneet yhtä hyvin eli Nuotta ei heidän kohdallaan oikein pystynyt käynnistämään mekanismeja, jotka olisivat saaneet aikaan muutosmotivaation käynnistymisen ja selviytymisen välineiden riittävän lisääntymisen ja vastuun ottamisen. Myöskään harrastuksen löytämisessä ei oikein edistytty. (Liite 6: Kuvio 6) Ammatillisista tavoitteista mielenterveysongelmaiset nuoret onnistuivat suhteellisen hyvin vain koulutuspaikan löytämisessä eli ammatinvalinnan selkiyttämistä ja ammatillisten valmiuksien parantamista edesauttavat Nuotan mekanismit eivät heidän kohdallaan toimineet parhaalla mahdollisella tavalla (Liite 6: Kuvio 5).

Itsetunnon ja voimavarojen vahvistumista myös ongelmien kasautuessa

Päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian yhteyttä siihen, miten nuoret ovat saavuttaneet erilaisia tavoitteita, analysoidaan selkeyden vuoksi lähinnä ongelmien kasautumista osoittavan muuttujan avulla, sillä nämä nuoren tilanteessa vaikuttavat "estävät mekanismit" menevät pitkälti ristiin ja päällekkäin keskenään. Ne nuoret, joilla ei ollut ainuttakaan näistä ongelmista, saavuttivat keskimäärin suhteellisen hyvin valitsemiaan ammatillisia ja elämönhallinnan kohentamisen tavoitteita. Erityisen hyvin onnistui työllistyminen, raha-asoiden hallinnan ja arjenhallinnan paraneminen sekä aktivoituminen oman tulevaisuuden suunnitteluun. Nuoret, joilla oli vain yksi näistä ongelmista, saavuttivat työllistymistä lukuun ottamatta varsin hyvin valitsemiaan ammatillisia tavoitteita. Myös elämönhallinnan kohentamiseen liittyvät tavoitteet saavutettiin nuorten arvioiden mukaan keskimäärin hyvin lukuun ottamatta raha-asoiden hallintaa ja oman harrastuksen löytymistä. (Kuvio 16) Erityisesti ne nuoret, joilla oli päihdeongelmia tai maksuhäiriöitä eivät pystyneet parantamaan raha-asioidensa hallintaa tavoitellusti (Liite 6: Kuvio 6). Koska muita elämönhallinnan tavoitteita sekä myös ammatillisia tavoitteita nämä nuoret saavuttivat suhteellisen onnistuneesti, voidaan arvioida, että Nuotan toimintamalliin liittyvät muutosta ja vastuunottoa edesauttavat mekanismit saatiin onnistuneesti käynnistettyä näiden nuorten kohdalla.

Kuvio 16. Tavoitteiden saavuttaminen päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian suhteen, nuorten arvioiden keskiarvot

Ongelmien kasautumisen yhteisvaikutusta Nuotan toimintamallin käynnistämät muutosmekanismit eivät puolestaan näytä täysin poistavan, sillä nuoret, joilla oli kaksi tai kaikki kolme ongelmaa, saavuttivat ainoastaan työllistymisen, itsetunnon kohoamisen ja omien voimavarojen löytämisen sekä sosiaalisten valmiuksien lisääntymisen tavoitteita keskimäärin suhteellisen hyvin. Toisaalta on tärkeä huomata, että juuri tämän ryhmän nuorten arviot itsetunnon kohoamisesta ja omien voimavarojen löytämisestä olivat myönteisemmät kuin nuorilla, joilla oli vain yksi tai ei yhtään ongelmaa. Kun nuorella oli kasautuneesti ongelmia eivät Nuotan mekanismit, jotka edesauttoivat ammatillisten tavoitteiden selkiytymistä ja toteutumista tai konkreettisia elämäntavallisia muutoksia kuten päihteiden käytön vähentämistä, aina olleet riittäviä, mutta selviytymisen välineitä, rohkeutta ja itsevarmuutta saatiin näidenkin nuorten kohdalla selvästi lisättyä auttamalla ja tukemalla nuorta itsenäistymiseen ja ratkaisujen tekoon. (Kuvio 16)

Elämänhallinnan ongelmien puuttuessa mekanismit vahvistuivat hyvin

Nuotan toimintamalli vaikuttaa toimineen erityisen hyvin niiden nuorten kohdalla, joilla ei ollut ainuttakaan edellä analysoiduista nuoren tilannetta heikentävistä mekanismeista eli ei kehityshäiriöitä, mielenterveys- tai päih-

deongelmia, maksuhäiriöitä tai rikoshistoriaa. Näiden nuorten oman arvion mukaan koulutuspaikan löytymistä lukuun ottamatta kaikkia ammatinvalinnan tavoitteita oli saavutettu keskimäärin todella hyvin (Liite 6. Kuvio 5.). Erityisen hyvin Nuotassa onnistuttiin näiden nuorten elämänhallinnan kohentamiseen liittyvien tavoitteiden saavuttamisessa, sillä nuorten arvioiden keskiarvot itsetunnon kohoamisesta, sosiaalisten valmiuksien lisääntymisestä, arjenhallinnan parantumisesta ja oman tulevaisuudensuunnittelun aktivoitumisesta olivat vähintään 2 eli tavoitteet saavutettiin keskimäärin täysin tavoitellusti ja kaksi viimeistä tavoitetta keskimäärin jopa tavoiteltua paremmin. Päähteiden käytön vähentämistä ja raha-asioiden hallintaa yksikään näistä nuorista ei valinnut tavoitteekseen ja oman harrastuksen löytyminen oli vain yhden nuoren tavoitteena. (Liite 6. Kuvio 6.) Tavoitteiden saavuttamisen perusteella voi arvioida, että Nuotan toimintamalli toimi erityisen hyvin sekä ammatillisten suunnitelmien ja valmiuksien selkeyttäjänä että yleisen elämänhallinnan ja aktivoitumisen kohentajana niiden nuorten kohdalla, joilla ei ollut erityisiä elämänhallinnan ongelmia.

Nuoren taustan ja käytettyjen työmenetelmien yhteys tavoitteiden saavuttamiseen

Lopuksi tarkastellaan vielä kootusti nuorten taustojen ja Nuotassa käytettyjen työmenetelmien yhteyttä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Aineiston pienuuden takia kaksitoista alkuperäistä nuorten henkilökohtaista tavoitetta yhdistettiin neljäksi laajemmaksi muuttujaksi, jotta käytettyjen työmenetelmien yhdistäminen saavutettuihin tavoitteisiin olisi mielekästä. Oman harrastuksen löytymisen tavoite jätettiin muuttujien ulkopuolelle, koska se ei näyttänyt sopivan yhteen muiden tavoitteiden kanssa. Nämä neljä laajempaa muuttujaa ovat:

- Yleiset ammatilliset tavoitteet (ammatinvalinnan selkiyttäminen ja ammatillisten valmiuksien parantaminen) (N=86)
- Koulutus- tai työpaikan löytyminen (N=37)
- Yleiset elämänhallinnan kohentamiseen tähtäävät tavoitteet (N=72)
- Erityiset elämänhallinnan ongelmiin kohdentuvat tavoitteet (päähteiden käytön vähentäminen, raha-asioiden hallinta sekä rikoskierteiden katkeaminen) (N=34)

Yhdistämällä taustamuuttujien lisäksi käytetyt työmenetelmät näihin neljään päätavoitteeseen pyritään pääsemään selville siitä, mitkä Nuotassa käytetyt työmenetelmät olivat vaikuttavia eri tavoitteiden saavuttamiseksi ja tämän perusteella tehdään päätelmiä siitä, minkälaisia mekanismeja erilaisin menetelmin Nuotassa saatiin käynnistettyä. Vaikuttavien työmenetelmien löytämiseksi on tässä työvälineenä käytetty keskiarvojen vertailua sekä logistista regressiota, jonka avulla on etsitty kunkin tavoitteen kannalta tärkeimmät

taustamuuttajat ja työmenetelmät. Analyysia varten kunkin tavoitteen saavuttaminen jaettiin kahteen luokkaan, joista toinen sisälsi tavoitearviot, joiden keskiarvoksi tuli yli 1 ja toinen arviot, joiden keskiarvo oli 1 tai alle. Koska muuttajat on rakennettu yhdistelemällä aineistoa, ei yksittäisten työmenetelmien kohdalla voida tehdä suoria päätelmiä niiden vaikutuksesta tavoitteiden saavuttamiseen, vaan tulokset ovat lähinnä suuntaa antavia ja vaativat jatkotutkimusta.

Taustamuuttajien mukaan tarkasteltuna naisten ja miesten välillä ei ollut eroa ammatillisten tavoitteiden saavuttamisessa, kun muut taustamuuttajat otettiin huomioon. Sen sijaan yleisiä elämänhallinnan tavoitteita miehet saavuttivat selvästi naisia paremmin, kun taas naiset saavuttivat jossain määrin miehiä paremmin konkreettisia elämänhallinnan kohenemiseen liittyviä tavoitteita eli päihteiden käytön vähenemistä, raha-asioiden hallintaa ja rikoskierteiden katkeamista. Verrattuna aiemmin tehtyihin analyyseihin sukupuolten ero on siis hieman erilainen, kun muut taustamuuttajat ja tärkeimmät käytetyt työmenetelmät on vakioitu. Myös yksittäisten tavoitteiden yhdistely muuttaa tulosta jossain määrin. Nuotan opiskelevat nuoret saavuttivat erityisiä elämänhallinnan tavoitteita, kuten päihteiden käytön vähentämistä, jossain määrin muita nuoria paremmin.

Elämänhallinnan ongelmien mukaan tarkasteltuna nuoret, joilla oli kehityshäiriöitä sekä mielenterveysongelmaiset nuoret saavuttivat selvästi muita nuoria huonommin yleisiä ammatillisia tavoitteita. Myös nuoret, joiden ongelmat olivat kasautuneet, saavuttivat näitä tavoitteita muita huonommin, vaikka yhteys ei ollutkaan yhtä vahva kuin kehityshäiriöisillä ja mielenterveysongelmaisilla nuorilla. Ongelmien kasautumisella oli yhteys kaikkien neljän päätavoitteen heikkoon saavuttamiseen, ja erityisen huonosti saavutettiin ammatillista tavoitetta koulutus- tai työpaikan löytyminen (ristitulosuhde 0,03, $p=0,075$). Myös ammattikoulun keskeyttämisellä nuoren senhetkisenä taustatilanteena oli itsenäinen yhteys kaikkien neljän tavoitteen heikkoon saavuttamiseen, joskin vahvin oli keskeyttämisen yhteys tavoitteen koulutus- tai työpaikan löytyminen huonoon saavuttamiseen.

Nuotassa käytetyistä työmenetelmistä työkokeilulla (ristitulosuhde=7,3, $p=0,067$) sekä ammatinvalinnanohjaustestillä (ristitulosuhde=5,5, $p=0,037$) oli selvä yhteys yleisten ammatillisten tavoitteiden saavuttamiseen eli ammatinvalinnan selkiytymiseen ja ammatillisten valmiuksien parantamiseen, kun taustamuuttajat ja muut käytetyt menetelmät otetaan huomioon. Sen sijaan kotikäynnillä oli selvästi negatiivinen yhteys näiden yleisten ammatillisten tavoitteiden saavuttamiseen. Koulutus- ja työpaikan löytymiseen työkokeilulla ja työharjoittelulla oli puolestaan selvästi negatiivinen yhteys. Projektin tuella työvoimapoliittisten toimenpiteiden aikana sen sijaan oli positiivinen yhteys koulutus- tai työpaikan löytymiseen, kun taustatekijät ja muut käytetyt menetelmät otetaan huomioon.

Vaikka kotikäynnillä oli negatiivinen yhteys yleisten ammatillisten tavoitteiden saavuttamiseen, niin yleisten elämänhallinnan tavoitteiden saavut-

tamiseen sillä oli vahvasti positiivinen yhteys (ristitulossuhde=18, $p=0,031$). Samoin harrastuksessa tukeminen näyttää vaikuttaneen positiivisesti yleisten elämänhallinnan tavoitteiden saavuttamiseen (ristitulossuhde=34, $p=0,028$). Sen sijaan ohjaavan koulutuksen ja verkostoyhteistyön yhteys yleisten elämänhallinnan tavoitteiden saavuttamiseen oli negatiivinen, kun taustamuuttajat ja muut käytetyt työmenetelmät on vakioitu. Sen sijaan erityisten elämänhallinnan tavoitteiden eli päihteiden käytön vähentämisen, raha-asioiden hallinnan ja rikoskierteiden katkeamisen saavuttamiseen ohjaava koulutus näyttäisi vaikuttaneen positiivisesti (ristitulossuhde=22, $p=0,076$), kun taas työharjoittelulla on negatiivinen yhteys näiden tavoitteiden saavuttamiseen.

Näiden analyysien perusteella voidaan arvioida, että työkokeilun ja ammatinvalinnanohjaustestin avulla saatiin käynnistettyä mekanismeja ammatillisen suunnan löytyminen, ammatillisten valmiuksien parantaminen sekä työssä jaksamisen ja työkyvyn todentuminen, joita työntekijät arvioivat liittyvän näihin menetelmiin (ks. Liite 5). Työkokeilun ja työharjoittelun avulla ei kuitenkaan ilmeisesti pystytty vahvistamaan mekanismeja, jotka olisivat konkreettisesti johtaneet jatkosuunnitelman selkiytymiseen niin paljon, että nuori olisi löytänyt koulutus- tai työpaikan. Sen sijaan on hyvä huomata, että projektin tuella työvoimapolitiittisten toimenpiteiden aikana saatiin käynnistettyä mekanismeja, jotka edesauttoivat koulutus- tai työpaikan löytymistä, eli projektin työntekijöiden nuorelle antamalla tuella voidaan arvioida olleen edellä mainituista työvoimapolitiittisista toimenpiteistä jossain määrin riippumaton itsenäinen vaikutuksensa.

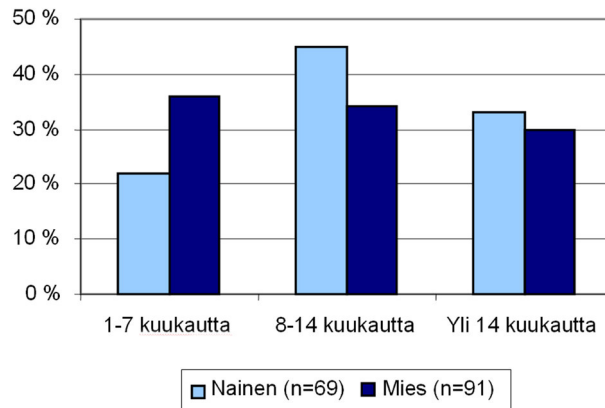
Kotikäynti ja harrastuksessa tukeminen vaikuttavat analyysin perusteella käynnistäneen yleisiä elämänhallinnan kohenemista edesauttavia mekanismeja kuten muutosmotivaation käynnistyminen ja aktivoituminen, joiden työntekijät arvioivat liittyvän näihin menetelmiin (ks. Liite 5). Ohjaavalla koulutuksella puolestaan ei tämän tavoitteen saavuttamiseksi saatu käynnistettyä mekanismeja paremman elämänhallinnan oppiminen, jonka työntekijät arvelivat liittyvän ohjaavaan koulutukseen, vaan yhteys oli selvästi negatiivinen. Sen sijaan ohjaava koulutus näyttäisi käynnistäneen mekanismin paremman elämänhallinnan oppiminen erityisten elämänhallinnan ongelmien kuten päihteiden käytön ja raha-asioiden hallinnan helpottumiseksi. Työharjoittelu ei puolestaan todennäköisesti ole ollut sopiva työmenetelmä niiden nuorten kohdalla, jotka ovat pyrkineet näiden erityisten elämänhallinnan ongelmien ratkomiseen, sillä menetelmän yhteys tavoitteen saavuttamiseen on niin selvästi negatiivinen.

Kotikäynti ja verkostoyhteistyö ovat Nuotan toimintamalliin olennaisesti kuuluvia työmenetelmiä, jotka ovat siitä mielenkiintoisia, että molemmilla on vahvasti negatiivinen yhteys tietentyyppisten tavoitteiden saavuttamiseen ja kotikäynnillä lisäksi vahvasti positiivinen yhteys toisentyyppisten tavoitteiden saavuttamiseen. Jo aiemmin on todettu, että kotikäynti ja verkostoyhteistyö ovat työmenetelmiä, joita käytettiin erityisesti niiden nuorten kanssa, joilla oli erilaisia elämänhallinnan ongelmia. Kuitenkin vaikka yleiset elä-

mönhallinnan ongelmat ja ongelmien kasautuminen otetaan analyysissa huomioon, on kotikäynnillä selvä negatiivinen yhteys yleisten ammatillisten tavoitteiden saavuttamiseen ja verkostoyhteistyöllä yleisten elämäntahallinnan tavoitteiden saavuttamiseen. Keskiarvojen vertailun perusteella näiden menetelmien negatiivinen yhteys kyseisten tavoitteiden saavuttamiseen on itse asiassa sitä voimakkaampi, mitä vähemmän nuorella on alussa havaittuja elämäntahallinnan ongelmia. Yksiselitteistä selitystä ei tälle ilmiölle pystytä antamaan. Yksi arvio on, että näitä menetelmiä käytettiin nimenomaan kaikkein motivoitumattomimpien ja siinä mielessä ongelmallisimpien nuorten kanssa eli verrattuna muihin nuoriin he saavuttivat tavoitteitaan selvästi heikommin kuin muut, vaikka absoluuttisesti olisivatkin edistyneet tavoitteissaan jossain määrin. Lisäksi täytyy muistaa, että kotikäynnillä oli selvästi positiivinen yhteys yleisten elämäntahallinnan tavoitteiden saavuttamiseen. Tämä viittaa siihen, että kotikäynnin avulla pystyttiin vahvistamaan yleisen elämäntahallinnan kohenemista edesauttavia mekanismeja kuten muutostahavation käynnistymistä, vaikka nuoret, joiden kohdalla sitä käytettiin, olivat vielä liian kaukana ammatillisten tavoitteiden saavuttamisesta.

5.3 Projektin kesto ja päättymisen syyt

Naiset viipyivät projektissa keskimäärin hieman pidempään kuin miehet. Naisten projektissa olon keskiarvo oli 14 kuukautta, kun miehet viipyivät projektissa keskimäärin 12 kuukautta. (Kuvio 17) Projektin virallisesti päättäneiden ja keskeyttäneiden nuorten välillä ei projektin kestossa ollut suurta eroa: Projektin keskeyttäneet viipyivät projektissa keskimäärin kaksi kuukautta lyhyempään kuin projektin päättäneet nuoret. Miehet ja naiset poikkeavat tässä suhteessa kuitenkin toisistaan, sillä projektin keskeyttäneet miehet viipyivät projektissa keskimäärin jopa hieman pidempään kuin projektin päättäneet miehet. Projektin päättäneet naiset puolestaan viipyivät projektissa keskimäärin viisi kuukautta pidempään kuin projektin keskeyttäneet naiset.

Kuvio 17. Nuotta-projektin kesto miehillä ja naisilla (%)

Projektin päätti suunnitellusti 119 nuorta. Näistä 65 oli miehiä (55 %) ja 54 naisia (45 %). Miehet keskeyttivät projektin suhteellisesti hieman naisia useammin. Eri-ikäisten välillä ei ollut suurta eroa siinä, saatiinko projekti viralliseen päätökseen vai keskeyttikö nuori projektin. (Taulukko 12.)

Taulukko 12. Nuotta-projektin päättäneet ja keskeyttäneet sukupuolen ja iän mukaan

	On päättänyt projektin (%)	On keskeyttänyt projektin (%)	Yhteensä
Kaikki (n=160)	73	27	100
Sukupuoli			
Mies (n=91)	71	29	100
Nainen (n=69)	78	22	100
Ikäluokka			
15-18-vuotias (n=57)	74	26	100
19-21-vuotias (n=59)	73	27	100
22-24-vuotias (n=44)	77	23	100

Päättäneiksi luokiteltiin projektissa ne nuoret, joille löytyi jonkinlainen yhdessä mietitty ratkaisu siitä, miten projektin jälkeen edetään. Nuorista kolmannes lähti opiskelemaan tai jatkoi opintojaan, noin 12 prosenttia lähti työvoimahallinnon aktivoiviin toimenpiteisiin ja 7 prosenttia työllistyi avoimille työmarkkinoille. Myös muutto toiselle paikkakunnalle merkitsi projektin virallista päättämistä ja työntekijät pyrkivät evästämään lähtevän nuoren mahdollisimman hyvin tulevalle taipaleelle. Projektin toiminta-aikana projektia ei päätetty niiden nuoren osalta, jotka lähtivät työharjoitteluun tai työkokeiluun tai aloittivat lyhyen työvoimapolitiittisen koulutuksen, vaan projektin tuki jatkui myös tämän ajan. Nuotta-projektin toiminnan päättyessä kokonaan työskentely jouduttiin kuitenkin lopettamaan jo silloin, kun nuori vielä oli esimerkiksi työharjoittelussa tai oli siirtymässä sinne. Projektin päättyessä nuoria ohjattiin myös Nuotta-projektin työtä jatkaviin palveluihin, jos muuta ratkaisua ei löytynyt. Muihin palveluihin siirtyneet

siirtyivät esimerkiksi yhteispalvelupisteen asiakkaiksi. Osa muihin palveluihin siirtyneistä oli ohjattu niihin jo ennen projektin toiminnan päättymistä, kun projektin omat keinot olivat käyneet riittämättömiksi. Toiseen projektiin siirtyneet nuoret siirtyivät erilaisiin nuorten kuntoutusprojekteihin. (Taulukko 13)

Taulukko 13. Projektin päättymisen syyt miehillä ja naisilla

Päättymisen syy	Mies	Nainen	Yhteensä	Kaikki %
Koulutukseen	24	16	40	34
Muutto toiselle paikkakunnalle	8	10	18	15
Työllistyminen yksityiselle sektorille	4	4	8	7
Työharjoitteluun/ työkokeiluun tms.	6	2	8	7
Armeijaan/ siviilipalvelukseen	7	0	7	6
Äitiyslomalle	0	6	6	5
Kuntouttavaan työtoimintaan	1	3	4	3
Toiseen projektiin	4	0	4	3
Muihin palveluihin	2	2	4	3
Tukityöhön yksityiselle sektorille	2	1	3	3
Kuntoutustuelle	2	1	3	3
Oppisopimukseen	0	3	3	3
Eläkejärjestelyt	0	2	2	2
Tukityöhön kolmannelle sektorille	0	2	2	2
Tukityöhön julkiselle sektorille	0	1	1	1
Päihdehoitoon	1	0	1	1
Vankilaan	1	0	1	1
Kuollut	2	0	2	2
Muu	1	1	2	2
Yhteensä	65	54	119	100

Projektin seitsemästätoista opiskelevasta nuoresta neljän opinnot saatiin projektin tukemana jatkumaan niin, että nuori saattoi päättää projektin opintonsa jatkumiseen. Välillisistä nuorista kolme vaihtoi projektin aikana opiskelualaa tai oppilaitosta, mutta pysyi opiskelijana koko projektin ajan. Välillisenä nuorena aloittaneista nuorista seitsemän keskeytti projektin aikana opintonsa ja siirtyi projektin varsinaiseksi asiakkaaksi. Näistä seitsemästä vain yksi keskeytti projektin myöhemmin kokonaan, eli muille löydettiin mielekäs jatko. Yhden välillisen nuoren osalta projekti päättyi paikkakunnalta muuttamiseen ja yksi nuorista keskeytti samalla kertaa sekä opintonsa että koko projektin. Välilliset nuoret ovat mukana kaikkien projektin päättäneiden ja keskeyttäneiden nuorten määrissä ja vertailuissa.

5.4 Nuorten ongelmien kasautuminen ja projektin keskeyttäminen

Aiemmin on jo osoitettu, että Nuotta-projektin nuorten joukossa päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian esiintyminen liittyivät toisiinsa ja oli nähtävissä, että joidenkin nuorten kohdalla nämä ongelmat kasautuivat. Kuten edellä osoitettiin, elämänhallinnan ongelmilla oli yhteys mekanismien käynnistymiseen ja tavoitteiden saavuttamisen asteeseen ja tietyillä elämänhallinnan ongelmilla oli yhteys myös projektin keskeyttämiseen (Taulukko 14.).

Taulukko 14. Nuorten todettujen elämänhallinnan ongelmien yhteys projektin päättämiseen ja keskeyttämiseen

	Päättänyt projektin (%)	Keskeyttänyt projektin (%)
Päihdeongelmia (p=0,001)		
Kyllä (n=48)	56	44
Ei (n=112)	80	20
Maksuhäiriöitä (p=0,001)		
Kyllä (n=55)	58	42
Ei (n=105)	83	17
Rikoshistoria* (p=0,000)		
Kyllä (n=66)	59	41
Ei (n=94)	85	15
Päihdeongelmat, maksuhäiriöt ja rikoshistoria (p=0,000)		
Ei ongelmia (n=63)	91	10
1 ongelma (n=46)	78	22
2-3 ongelmaa (n=51)	51	49
Keskeyttänyt ammattikoulutuksen (p=0,001)		
Kyllä (n=109)	68	32
Ei (n=32)	97	3
Mielenterveysongelmia (p=0,021)		
Kyllä (n=46)	87	13
Ei (n=114)	69	31
Kehityshäiriöitä		
Kyllä (n=12)	83	17
Ei (n=148)	74	26
Lastensuojelun toimenpiteitä (p=0,924)		
Kyllä (n=66)	74	26
Ei (n=94)	75	26

* Rikoshistoria sisältää sekä rikosoikeudelliset seuraamukset että putkaan joutumiset.

Yksittäisistä elämänhallinnan ongelmista *päihdeongelmat, maksuhäiriöt, rikoshistoria* ja *ammattikoulun keskeyttäminen* näyttävät olevan yhteydessä projektin keskeyttämiseen. Nuoren mielenterveysongelmilla näyttää puolestaan olevan päinvastainen yhteys projektin keskeyttämiseen eli mielenterveyden ongelmista kärsivät päättivät projektin virallisesti todennäköisemmin kuin ne, joilla mielenterveysongelmia ei ollut. Lisäksi päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisella näyttää olevan itsenäinen yhteytensä projektin keskeyttämiseen. Projektin keskeytti noin viidesosa

niistä nuorista, joilla oli vain yksi näistä ongelmista, kun taas puolet niistä nuorista, joilla oli kaksi tai kaikki nämä kolme elämänhallinnan ongelmaa, keskeytti projektin. Sillä, oliko nuorella vain kaksi vai kaikki kolme ongelmaa, ei näytä olleen merkitystä projektin keskeytymisen suhteen. Taulukkoon 14 on prosenttijakaumien lisäksi merkitty χ^2 -testin perusteella laskettu tilastollista merkitsevyyttä osoittava p-arvo kaikkien muiden elämänhallinnan ongelmien paitsi kehityshäiriöiden osalta nuorten pienen määrän takia. Havaitun eron voi arvioida olevan tilastollisesti merkitsevä, jos $p < 0,05$.

Projektin keskeytymiseen saattoi liittyä mitä moninaisimpia taustasyitä ja yleensä keskeyttämiseen päädyttiin, jos nuoreen ei lukuisista yrityksistä huolimatta saatu minkäänlaista kunnollista kontaktia ja nuori jätti toistuvasti saapumatta varatuille ajoille. Nuoren osalta keskeytyminen merkitsi sitä, että hänen tukemiseensa ja auttamiseensa tähännyt projektityöskentely jäi kesken, millä saattoi olla monenlaisia seurauksia myös nuoren tulevaisuuden kannalta verrattuna niihin nuoriin, jotka ottivat projektin tuen ja avun vastaan.

Projektin työntekijät arvioivat kunkin projektin keskeyttäneen nuoren osalta keskeyttämisen syytä (Taulukko 15).

Taulukko 15. Projektin keskeytymisen syy

Keskeytymisen syy	N	%
Motivaation puute	13	32
Sitoutumattomuus	9	22
Päihhteet	8	20
Päihhteet ja rikokset	3	7
Mielenterveysongelmat	2	5
Rikokset	1	2
Päihhteet ja mielenterveysongelmat	1	2
Mielenterveysongelmat ja rikokset	1	2
Päihhteet, mielenterveysongelmat ja rikokset	1	2
Päihhteet, mielenterveysongelmat ja projekti päättyi liian aikaisin	1	2
Ei pitänyt projektia itselleen tarpeellisena	1	2
Yhteensä	41	100

Joskus keskeyttämiselle oli löydettävissä yksi selkeä syy, mutta ongelmien kasautumisen vuoksi joidenkin nuorten kohdalla on vaikeaa tai mahdotonta yksilöidä yhtä tärkeintä syytä, joka on vaikuttanut projektin keskeyttämiseen. Useimmiten keskeyttämisen syyksi arvioitiin yleisesti nuoren motivaation puute tai sitoutumattomuus, mutta yksittäisistä ongelmista erityisesti päihdeongelmat nähtiin monen nuoren kohdalla syyksi projektin keskeyttämiseen (Taulukko 15).

Pääasiassa projektin keskeyttäneet nuoret saavuttivat asettamia tavoitteita projektin aikana huonommin kuin projektin virallisesti loppuun saattaneet nuoret, mihin ovat todennäköisesti johtaneet ainakin osittain samat syyt kuin projektin keskeyttämiseen (ks. Taulukko 15). Huomionarvoista sen sijaan on, että keskeytykseen päätyneet nuoret kokivat itsetuntonsa kohonneen ja omien voimavarojensa löytyneen sekä sosiaalisten valmiuksiensa parantuneen suurin piirtein yhtä hyvin kuin muutkin nuoret. Myös arjenhallintansa he arvioivat parantuneen suhteellisen hyvin projektin aikana. Tämä kertoo siitä, että projektityöskentelyn ei missään nimessä voida katsoa menneen hukkaan heidän kohdallaan, vaan he ovat projektin aikana pystyneet selvästi kohentamaan yleistä elämänhallintaansa, vaikka projekti aika loppujen lopuksi päättyikin keskeytykseen. (Liite 6: Kuvio 7)

5.5 Nuotta-projektin vaikuttavuus pitkällä aikavälillä

Nuotta-projektin toimintamallin ja käytettyjen menetelmien vaikuttavuuden arvioiminen vaatii pidempää seuranta kuin vain tulosten ja vaikutusten arvioimista nuoren päättäessä projektia. Projektin todellisten vaikutusten voidaan arvioida tulevan esiin vasta puolen vuoden, vuoden tai jopa parin vuoden kuluttua projektin päättymisestä. Tällöin voi olla hankalaa ellei mahdollontakin erottaa Nuotta-projektin vaikutuksia muista tapahtumista ja tekijöistä, jotka nuoren elämässä vaikuttavat. Tutkijoilla on ollut mahdollisuus saada projektin työntekijöiden avustuksella seurantatietoja Nuotta-projektissa olleista nuorista kuuden kuukauden kuluttua projektin päättymisestä tai keskeytymisestä ja arvioimme, että vielä tällöin Nuotta-projektin työskentelyn vaikutuksia voidaan nähdä nuoren elämässä. Seurantatietoja on seurantahetkellä saatu hankittua 77 nuoresta.

Aiemmin todettiin, että projektin keskeyttämisellä saattaa olla pitkäkestoisia vaikutuksia nuoren tilanteeseen, jos projektityöskentelyä jatkamalla nuoren elämäntilannetta olisi pystytty parantamaan. Taulukosta 16 nähdään, että projektin päättäneet nuoret olivat kuuden kuukauden kuluttua projektin päättämisestä selvästi useammin opiskelemassa tai jossain aktiivisessa mielekkäässä toimenpiteessä, kuten tukityössä tai työharjoittelussa, kuin projektin keskeyttäneet nuoret. Projektin keskeyttäneet nuoret olivat seuranta-ajankohtana suhteellisesti projektin päättäneitä nuoria useammin työssä avoimilla työmarkkinoilla, mutta kaikkiaan vain 12 prosentilla keskeyttäneistä nuorista on seuranta-ajankohtana ollut näiden virallisten tietojen mukaan jotain mielekäästä tekemistä, kun projektin päättäneistä nuorista mielekäästä aktiivista tekemistä on ollut 60 prosentilla.

Taulukko 16. Projektin päättäneiden ja keskeyttäneiden tilanne 6 kuukauden kuluttua projektin lopettamisesta

Tilanne 6 kuukauden kuluttua	Päättänyt projektin	Keskeyttänyt projektin	Kaikki
Opiskelija	15	0	15
Tukityössä	3	0	3
Työssä yksityisellä sektorilla	2	2	4
Työharjoittelussa	2	0	2
Työvoimapolitiittisessa koulutuksessa	2	0	2
Armeijassa/ siviilipalveluksessa	2	0	2
Oppisopimuskoulutuksessa	1	0	1
Kuntoutustuella	1	0	1
Kuntouttavassa työtoiminnassa	0	1	1
Äitiyslomalla/ kotihoidontuella	3	0	3
Työtön työnhakija	11	15	26
Työnhaku ei voimassa	2	5	7
Toimeentulotukiasiakas*	0	2	2
Vankilassa	1	0	1
Ei tietoa	7	0	7
Yhteensä	52	25	77

* Määritelty toimeentulotukiasiakkaaksi ainoastaan silloin, kun ei ole löytynyt muita tietoja

Jotta voidaan varmistua siitä, että projektin keskeyttäneiden nuorten epäedullisempi tilanne seurantahetkellä verrattuna projektin päättäneisiin nuoriin ei johdu vain siitä, että projektin keskeyttäneillä oli muutenkin suhteellisesti enemmän elämänhallinnan ongelmia, tarkastellaan projektin päättäneiden ja keskeyttäneiden tilannetta seurantahetkellä vielä päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen suhteen (Taulukko 17).

Taulukko 17. Projektin päättäneiden ja keskeyttäneiden nuorten tilanne 6 kuukauden kuluttua projektin lopettamisesta päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen mukaan

	Tilanne 6 kuukauden kuluttua		
	Aktiivisella polulla	Työtön/ toimeentulotukiasiakas	Yhteensä
Ei ongelmia (n=27)			
Päättänyt	17	6	23
Keskeyttänyt	0	4	4
1 ongelma (n=24)			
Päättänyt	7	10	17
Keskeyttänyt	1	6	7
2-3 ongelmaa (n=26)			
Päättänyt	7	5	12
Keskeyttänyt	2	12	14
Yhteensä	34	43	77

Taulukossa 17 seuranta-ajan tilanteet on ryhmitelty kahteen luokkaan sen mukaan, onko nuori aktiivisella polulla vai työttömänä tai toimeentulotukiasiakkaana. Aktiivisella polulla oleviksi luokitellut nuoret ovat opiskelijoita, työssä tai tukityössä, työvoimapolitiittisessa toimenpiteessä tai kuntoutustuella, kuntouttavassa työtoiminnassa, armeijassa tai siviilipalveluksessa tai äitiyslomalla tai kotihoidontuella. Työttömiksi ja toimeentulotukiasiakkaiksi on luokiteltu kaikki seurantahetkellä työttömät nuoret, toimeentulotuen saajat, vankilassa olevat (1 nuori) sekä ne nuoret, joiden tietoa ei viranomaisten rekistereistä ole löytynyt.

Määrät ovat niin pieniä, ettei tilastollisesti päteviä johtopäätöksiä voida tehdä, mutta päättäneiden ja keskeyttäneiden seurantatilanteen vertailu suhteessa ongelmien kasautumiseen antaa viitteitä siitä, että Nuotta-projektilla on ollut vaikutusta myös niiden nuorten elämäntilanteen parantumiseen, joilla on ollut yksi, kaksi tai kolmekin elämänhallinnan ongelmaa projektia aloitettaessa. Tilannekartoituksen perusteella projektin suunnitellusti päättäneet nuoret ovat siis hyötäneet Nuotta-projektin työskentelystä projektin keskeyttäneitä enemmän riippumatta siitä, onko heillä ollut elämänhallinnan ongelmia vai ei. Niistä päättäneistä nuorista, joilla oli yksi näistä kolmesta elämänhallinnan ongelmasta, 41 prosenttia oli mielekkäällä polulla vielä kuuden kuukauden kuluttua projektin päättymisestä, kun vastaava osuus projektin keskeyttäneillä nuorilla oli 14 prosenttia. Lisäksi niistä päättäneistä nuorista, joilla projektia aloitettaessa oli kaksi tai kaikki kolme ongelmaa, yli puolet (58 %) oli kuuden kuukauden kuluttua projektin päättymisestä mielekkäällä polulla, kun projektin keskeyttäneillä nuorilla osuus oli 14 prosenttia. Projektin virallisesti päättäneet nuoret ovat ottaneet vastaan kaiken Nuotta-projektin työntekijöiden tarjoaman tuen ja avun, ja vaikka muita taustamuuttujia, kuten nuoren yleistä motivoitumattomuutta, ei tässä ole voitu ottaa huomioon, voi seurantatietojen perusteella arvioida projektityöskentelyn vaikutusten näkyvän nuoren tilanteessa vielä kuuden kuukauden kuluttua projektin päättymisestä.

6 PROSESSEISTA KOHTI VERKOSTOMALLIA

Osallisten kokemuksia on selvitetty haastattelemalla projektissa olleita nuoria toukokuussa 2001 sekä projektin työntekijöitä huhtikuussa 2002. Marraskuussa 2003 projektityöntekijät tekivät itsearviointin koko projektikaudelta arvioijan laatiman lomakkeen pohjalta. Lisäksi kokemuksia on kartoitettu projektiarviointin kokouksissa erilaisin menetelmin. Nuorten kokemuksia projektin vaikutuksista arvioidaan lisäksi heidän lähettämiensä palautelomakkeiden tuottaman aineiston valossa. Kumppaneiden kokemuksia projektin tuottamasta lisäarvosta on saatu haastattelemalla, erillisellä verkostot selvityksellä (Pehkonen 2002) sekä kahden kehittämisseminaarin (11/2001 ja 11/2003) tuloksena.

6.1 Projektikausi työntekijöiden silmin

Seuraavaan taulukkoon on tiivistetty projektityöntekijöiden koko toimintakautta koskevia itsearviointeja.

Taulukko 18. Projektityöntekijöiden itsearviointin tuloksi

Mitä Nuotta on tarjonnut nuorille?	<ul style="list-style-type: none">• tavoitteellista työskentelyä• aikaa, aikuisuutta sekä kokonaisvaltaista, pitkäjänteistä ja tiivistä tukea, rinnalla kulkemista, välittämistä, mahdollisuutta aitoon muutokseen• tuettuja, nuoren voimavarojen mukaan aikatauluja ratkaisuja• mahdollisuus löytää sellaisia asioita ja tarttumapintoja nuorten elämässä, josta kautta voidaan edetä• nuoren kunnioitusta ja arvostusta• huomioitu nuoret palvelujärjestelmässä ikäryhmänä, jolla omanlaisia palvelutarpeita• annettu aikaa muutokseen• nuorten kohtaamista persoonatasolla menettämättä ammatillisuutta• oppilaitoksista tulleille nuorille tukea oman ohjaajan muodossa• mahdollisuuksia hahmottaa itseään valitsijana, vastuunkantajana ja vaikuttajana -> subjektikasvatus• tehostettu valmius saada nuorten asioita eteenpäin• apua työpaikkojen, harjoittelupaikkojen sekä ammatinvalinnan selkiyttämiseen• annettu "tila" ja mahdollisuus asioiden selkiyttämiseen• apua konkreettisiin ongelmiin• asennekasvatusta
---	---

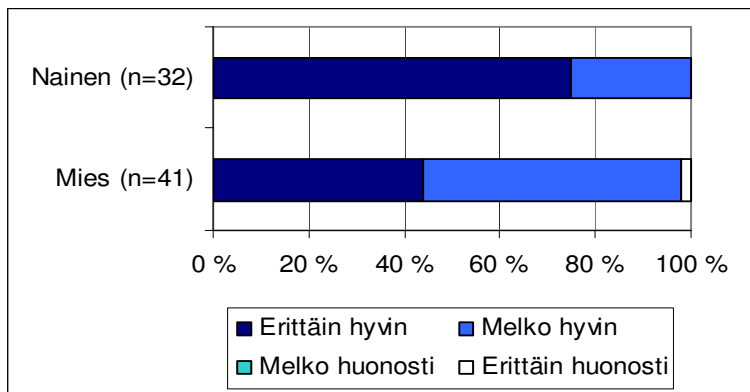
Mikä toiminut odotetusta & millaisia tuloksia on saavutettu?	<ul style="list-style-type: none"> • aidot sisäiset muutokset -> todellinen muutos toiminnassa pikkuhiljaa: kyse on tilasta ja prosessista, ei "pikavoitoista" • kaikista ei ole koulutukseen tai työelämään: myös muutokset elämänhallinnassa ovat siten tärkeitä tuloksia • syrjäytymisvaarassa olevien kanssa tehty tuloksekasta työtä: sekä työmarkkinapolkuja että elämänhallintaa lisätty • nuorten tukeminen arjessa = konkreettinen apu (ohjaajaresurssi) • Nuotalla luotettavan kumppanin maine • lisäresurssi nuorten palveluihin
Toteuttamisen pulmat	<ul style="list-style-type: none"> • tavoitteenasettelun konkreettisuuteen ja mitattavuuteen olisi pitänyt panostaa vielä nykyistäkin enemmän • ryhmätyömuotoa ei saatu toimivaksi voimavaraksi
Innovatiiviset piirteet	<ul style="list-style-type: none"> • "Nuotan malli" • olemassa olevia rakenteita hyödynnetty uudella tavalla • kokonaisvastuu nuoren asioista (vrt. sektoripohjainen työskentelytapa) • työparimalli • ohjaajien merkitys • kuntouttavan ja tehostetun sosiaalityön merkitys • koordinoitu verkostotyö ja palveluohjaus
Kumppanuus	<ul style="list-style-type: none"> • tehty työtä, johon peruspalveluissa ei ole ollut resursseja • helpotettu kumppaneiden työtaakkaa • Nuotan "palveluohjauksellinen" rooli: kokonaisnäkemys nuorten tilanteesta ja tarpeista • haasteena sosiaalityöntekijöiden ja työvoimaneuvojen yhteinen työnäky • kouluyhteistyössä lisäresurssi kuraattoreille ja opettajille
Oma & organisaation oppiminen	<ul style="list-style-type: none"> • opittu kumppaneiden töistä ja organisaatioista, projektityöstä • kokemusta ja tietoa nuorten kehityksestä ja kasvuympäristön ongelmista • ammattitaito nuorten kanssa työskentelyssä: opittu esim. ymmärtämään syitä siihen, miksi monet nuoret eivät motivoitu hoitamaan asioitaan • ammatillinen vahvistuminen, "asiakastyön käsityötaitojen" vahvistuminen • opittu mielenterveys- ja päihdeongelmista sekä tietotaitoa liittyen erilaisiin kehityshäiriöihin • intuitioon ja "hiljaiseen tietoon" nojautumisen uskallus lisääntynyt • yllättävää ollut nuorten tuen tarve • tarvetta myös psykologiseen asiantuntijuuteen • konkreettista osaamista on paljon, mutta miten opittaisiin näkemään nuorten todellisuuteen ja panostamaan luottamukseen perustuvaan asiakkaiden kohtaamiseen? • Perussosiaalityön organisaatiota tulisi selkeyttää nuorten osalta? • tulisi panostaa varhaiseen puuttumiseen ja alkaviin syrjäytymiskierteisiin • tarve yksikölle, jossa on mahdollisuus toteuttaa palveluohjausta • jääkkien ja toimimattomien palvelurakenteiden uudelleenarviointi

6.2 Nuorten kokemuksia ja koettuja vaikutuksia

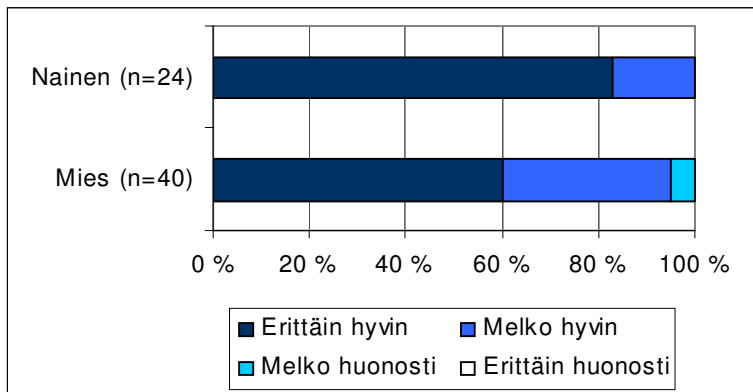
Nuotta-projektissa olleilla nuorilla oli mahdollisuus kertoa kokemuksistaan ja arvioida projektissa oloaan palautelomakkeella, joka lähetettiin nimettömänä suoraan projektin tutkijalle. Palautteiden kerääminen aloitettiin vuo-

den 2002 keväällä. Seuraavat analyysit perustuvat palautteisiin, joita saatiin 79 projektiin osallistuneelta nuorelta. Vastausprosenttia on mahdotonta laskea, sillä palautelomaketta alettiin jakaa nuorille niin myöhäisessä vaiheessa, että osa nuorista oli jo lopettanut projektin. Lomakkeita jaettiin sekä projektin päättäneille nuorille että osalle projektin keskeyttäneistä nuorista. Koska palautteet lähetettiin nimettöminä, niitä ei voida analysoida sen suhteen, onko palautteen antaja päättänyt vai keskeyttänyt projektin. Arvioimme kuitenkin, että palautteita on saatu pääasiassa projektin päättäneiltä nuorilta. Palautteiden anonymiteetin takia palautteiden tietoja ei myöskään voida yhdistää muihin nuoria koskeviin tietoihin. Palautetta projektista antoi 44 miestä ja 35 naista. Vastaajien keski-ikä oli 21 vuotta. Nais- ja miesvastaajien ikäjakaumat olivat hyvin lähellä toisiaan.

Yhteistyön sujumista projektin työparin ja ohjaajien kanssa mitattiin neliportaisella asteikolla (1=yhteistyö sujui erittäin huonosti, 2=yhteistyö sujui melko huonosti, 3=yhteistyö sujui melko hyvin, 4=yhteistyö sujui erittäin hyvin). Vastaajat olivat pääosin tyytyväisiä yhteistyön sujumiseen projektin työntekijöiden kanssa. Yhteistyötä työparin kanssa arvioineista 58 % oli sitä mieltä, että yhteistyö projektin työparin kanssa oli sujunut erittäin hyvin ja vain yksi vastaaja oli sitä mieltä, että yhteistyö oli sujunut melko tai erittäin huonosti (Kuvio 18).

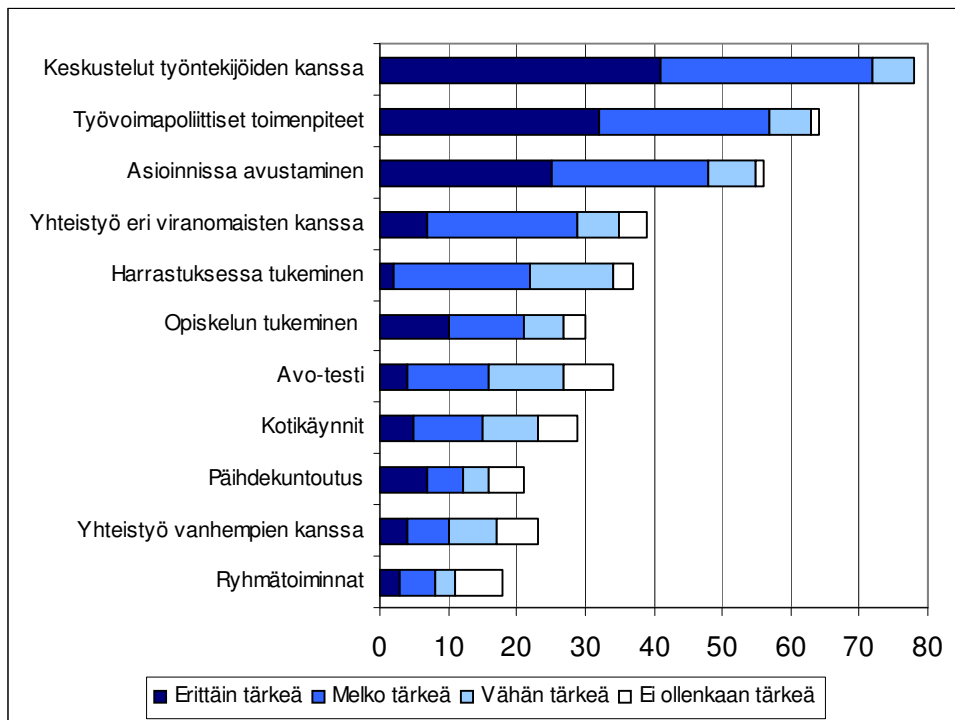
Kuvio 18. Naisten ja miesten arviot yhteistyön sujumisesta työparin kanssa (%)

Kuvio 19. Naisten ja miesten arviot yhteistyön sujumisesta ohjaajien kanssa (%)

Yhteistyöhön ohjaajansa kanssa vastaajat olivat jonkin verran tyytyväisempiä kuin yhteistyöhön työparin kanssa, sillä jopa 69 % vastaajista koki yhteistyön sujuneen erittäin hyvin (Kuvio 19). Naiset olivat miehiä tyytyväisempiä yhteistyön sujumiseen projektin työntekijöiden kanssa. Naisista 75 % oli sitä mieltä, että yhteistyö projektin työparin kanssa oli sujunut erittäin hyvin ja jopa 83 % naisvastaajista katsoi, että yhteistyö nuoren oman ohjaajan kanssa oli sujunut erittäin hyvin, kun vastaavat luvut miehillä olivat 44 % ja 60 %.

Palautelomakkeessa nuori sai arvioida myös projektissa käytettyjä työmuotoja oman edistymisensä kannalta. Menetelmiä saattoi arvioida asteikolla 1–4, jossa 1=ei ollenkaan tärkeä, 2=vähän tärkeä, 3=melko tärkeä ja 4=erittäin tärkeä. Keskiarvojen perusteella nuoret pitivät projektin tärkeimpinä työmuotoina keskusteluja työntekijöiden kanssa (keskiarvo=3,5), työvoimapolitiittisia toimenpiteitä (keskiarvo=3,4), asioinnissa avustamista (keskiarvo=3,3) sekä opiskelun tukemista (keskiarvo=2,9). Keskiarvojen perusteella ryhmätoiminnat, yhteistyö vanhempien kanssa ja avo-testi näyttäytyivät nuorten mielestä projektin vähiten merkityksellisinä toimenpiteinä, sillä niiden saama keskiarvo jäi alle 2,5:en. (Kuvio 20)

Kuvio 20. Nuorten arviot projektin työmuodoista oman edistymisen kannalta

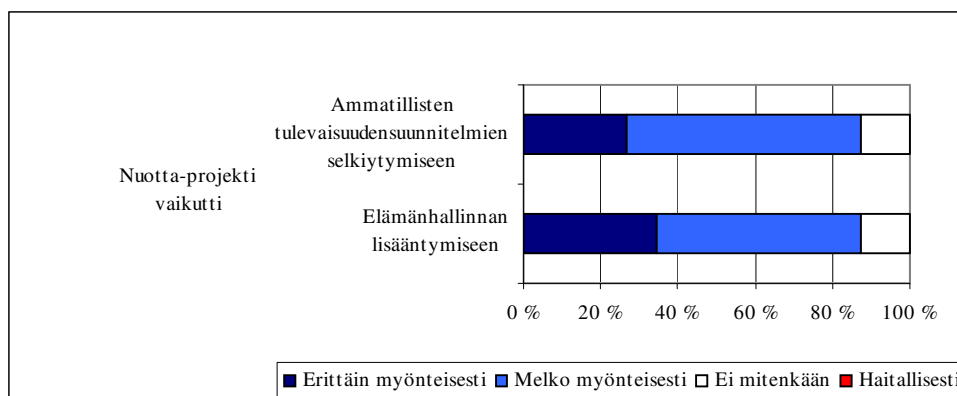
Kuviosta 20 näkyvät selvästi nuorten mielestä projektin tärkeimmät toimenpiteet eli keskustelut työntekijöiden kanssa, työvoimapolitiittiset toimenpiteet ja asioinnissa avustaminen. Työmuotoja ei ollenkaan ja vähän tärkeinä pitävien osuuksiin on suhtauduttava hieman varauksella, sillä jotkut nuoret ovat ilmeisesti arvioineet myös sellaisten työmuotojen hyödyllisyyttä, joita ei ole lainkaan käytetty heidän kohdallaan. Tämän vuoksi keskitytään lähinnä työmuotoja melko ja erittäin tärkeinä pitävien määriin ja keskiarvoihin.

Nais- ja miesvastaajien välillä ei ollut suuria eroja, ja molempien ryhmien kohdalla toimenpiteiden tärkeysjärjestys noudattelee suunnilleen kaikkien vastaajien jakaumaa eli keskustelut, työvoimapolitiittiset toimenpiteet, asioinnissa avustaminen ja opiskelun tukeminen kuuluivat molemmissa ryhmissä vastausten keskiarvojen perusteella tärkeimpinä pidettyjen toimenpiteiden joukkoon.

Vastaajan iällä oli joidenkin menetelmien kohdalla yhteys siihen, miten tärkeänä työmuotoa pidettiin. 16–21-vuotiaat vastaajat pitivät keskiarvojen perusteella projektin yhteistyötä vanhempien kanssa tärkeämpänä kuin yli 21-vuotiaat vastaajat. Ero oli tilastollisesti merkitsevä. Alle 22-vuotiaat vastaajat pitivät keskiarvojen perusteella myös ryhmätoimintoja ja kotikäyntejä selvästi tärkeämpinä työmuotoina oman edistymisensä kannalta kuin vanhimmat, yli 21-vuotiaat vastaajat.

Nuoret arvioivat Nuotta-projektin vaikutusta ammatillisten tulevaisuudensuunnitelmien selkiytymiseen ja elämönhallintansa lisääntymiseen neliportaisella asteikolla, jolla voitiin arvioida, vaikuttiko Nuotta-projekti 1=haitallisesti, 2=ei mitenkään, 3=melko myönteisesti vai 4=erittäin myönteisesti. Nuoret katsoivat Nuotta-projektin vaikuttaneen pääasiassa myönteisesti ammatillisiin tulevaisuudensuunnitelmiinsa sekä elämönhallintansa lisääntymiseen. Vastaajista 87 % (68 nuorta) katsoi projektin vaikuttaneen melko tai erittäin myönteisesti ammatillisten tulevaisuudensuunnitelmien selkiytymiseen. Vastaajista 13 % (10 nuorta) puolestaan arvioi, ettei projekti ollut vaikuttanut mitenkään ammatillisten suunnitelmien selkiytymiseen. (Kuvio 21)

Vastanneista nuorista 87 % (68 nuorta) puolestaan katsoi projektin vaikuttaneen melko tai erittäin myönteisesti elämönhallintansa lisääntymiseen ja 13 % (10 nuorta) vastaajista katsoi, ettei projektilla ollut vaikutusta elämönhallintaan (Kuvio 21). Yksikään vastanneista nuorista ei katsonut, että Nuotta-projektilla olisi ollut haitallisia vaikutuksia ammatillisiin suunnitelmiin tai elämönhallintaan. Vaikka vastaukset jakautuvat hyvin samalla tavalla sekä ammatillisten tulevaisuudensuunnitelmien selkeytymisen että elämönhallinnan parantumisen suhteen, nuoret eivät ole aina vastanneet samalla arvosanalla molempiin kohtiin, vaan esimerkiksi niistä kymmenestä nuoresta, jotka eivät koe saaneensa apua ammatillisten suunnitelmien selkiytymiseen, on kuusi kuitenkin arvioinut projektin vaikuttaneen melko tai erittäin myönteisesti elämönhallintansa lisääntymiseen.

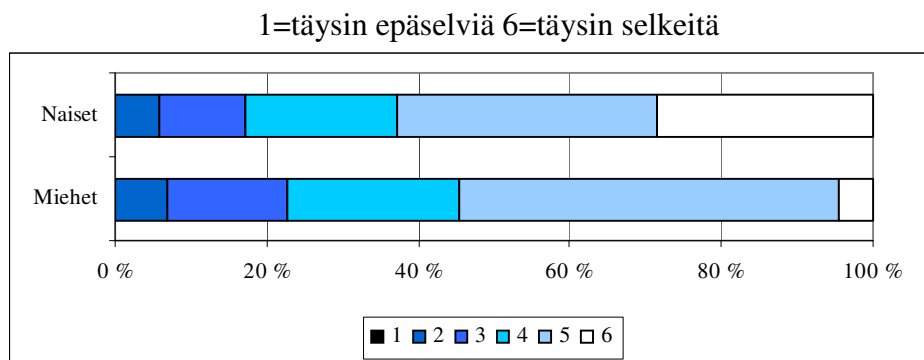

Kuvio 21. Nuotta-projektin vaikutus nuorten ammatillisiin tulevaisuudensuunnitelmiin ja elämönhallinnan lisääntymiseen

Naisvastaajat suhtautuivat jonkin verran miesvastaajia myönteisemmin projektin vaikutukseen ammatillisten tulevaisuudensuunnitelmien selkeyttäjänä tai elämönhallinnan kohentajana. Naisvastaajista 37 % arvioi projektin vaikuttaneen ammatillisten suunnitelmien selkiytymiseen erittäin myönteisesti.

ti, kun miehistä näin positiivisen arvion antoi vain 19 % vastaajista. Elämönhallintansa kohentamiseen projektin koki vaikuttaneen erittäin myönteisesti 47 % naisvastaajista, kun vastaavan arvion antoi miehistä 25 %. Keskiarvoilla vertailluna nais- ja miesvastaajat eivät poikkea arvioissaan kovin paljon toisistaan. Naisten arvioiden keskiarvo Nuotta-projektin vaikutuksesta ammatillisten suunnitelmiansa selkiytymiseen on 3,3 ja miesten arvioiden keskiarvo 3,0. Naisten vastausten keskiarvo projektin vaikutuksesta elämönhallinnan kohentamiseen on 3,4, kun miesten vastausten keskiarvo on 3,1.

Naisvastaajat arvioivat myös tulevaisuudensuunnitelmansa miehiä selkeämmiksi. Asteikolla 1-6 on naisvastaajien tulevaisuudensuunnitelmien selkeyttä koskevien arvioiden keskiarvo 4,7, kun miesten vastausten keskiarvo on 4,3. Kaikkien vastausten keskiarvo on 4,5 eli kaiken kaikkiaan vastaajat katsoivat tulevaisuudensuunnitelmiansa olevan suhteellisen selkeitä. Kuviossa 22 näkyy, että jonkin verran suurempi osuus naisvastaajista kuin miesvastaajista piti tulevaisuudensuunnitelmiaan täysin selkeinä. Yksikään vastaaja ei kuitenkaan antanut suunnitelmiansa selkeydelle arvoa 1, eli yksikään nuori ei pitänyt tulevaisuudensuunnitelmiaan täysin epäselvinä. Iällä näytti olevan jonkin verran yhteyttä tulevaisuudensuunnitelmien selkeyteen, niin että nuorimman ikäluokan eli 16–18-vuotiaiden keskiarvo (4,1) poikkesi selvästi varsinkin keskimmäisen ikäluokan eli 19–21-vuotiaiden keskiarvosta (4,7), mutta myös yli 21-vuotiaiden keskiarvosta (4,4).

Kuvio 22. Naisten ja miesten arviot tulevaisuudensuunnitelmista projektin päättyessä

Palautelomakkeen lopussa oli tilaa myös nuorten vapaamuotoisille lisäkommenteille. Lomakkeen palauttaneista nuorista 43 oli käyttänyt tilaisuutta hyväkseen. Lähes kaikki avovastaukset oli kirjoitettu hyvin myönteisessä hengessä projektia kiittäen muutamaa suhteellisen neutraalia kommenttia tai huomautusta lukuun ottamatta.

Useat nuoret kiittelivät Nuotta-projektia ja sen työntekijöitä henkisen tuen, neuvonnan ja avun tarjoamisesta:

"Nuotta-projekti on ollut aivan ihana asia. Ovat antaneet paljon tukea ja neuvoja."

"Nuotta-projekti on ollut todella hyvä juttu. On ollut mukavaa, että on voinut pohtia tulevaisuuden suunnitelmia sellaisten ihmisten kanssa, joilla on tietoa ammatinvalinta- ja työasioista sekä kaikesta muustakin käytännön asioista. (Ja eri tavalla aikaa niistä jutella kuin vaikkapa työvoimatoimistossa.) Elämää on helpottanut sekin, että on ollut joku tietty ja luotettava taho, jonka puoleen kääntyä, vaikka olisi ollut kuinka "tyhmiä" kysymyksiä tms."

"Olen hyvin kiitollinen Nuotta-projektin tuesta ja avusta. Sain vaikeassa elämäntilanteessa apua. Selvitettiin yhdessä, mitä kannattaisi tehdä ja suunnitelmat ovat toimineet."

Edelliset kommentit kertovat myös siitä, että Nuotassa pystyttiin käynnistämään nuorten elämänhallintaa parantavia ja arjessa selviytymistä tukevia mekanismeja kuten selviytymisen välineiden ja turvallisuuden tunteen lisääntymistä sekä rohkeutta itsenäistymiseen ja ratkaisujen tekoon.

Nuotta-projektin konkreettista apua nuorten työelämävalmiuksien parantamisessa kiiteltiin myös. Seuraavat kommentit osoittavat myös sen, että nuoret oppivat Nuotassa käytännön taitoja ja saivat lisää toimintavalmiuksia. Lisäksi työelämävalmiuksien kohenemista edesauttavat mekanismit näyttävät nuorten kohdalla toimineen, kun työmarkkina-aseman selkiytymisen ja työkokemuksen sekä onnistumisen kokemusten kautta nuoret saivat lisää rohkeutta ja itsevarmuutta.

"Nuotta-projektista oli paljon apua. Ilman sitä olisin jäänyt työharjoittelusta paitsi. Sain hyvää kokemusta työelämää varten ja apua asioiden hoitamisesta!"

"Ilman Nuotta-ä oli jäänyt moneen työpaikkaan harjoitteluun pääsy varmasti puolet huonommaksi. Tästä on ollut apua myös tulevaisuuden työnhakuun: hakemusten tekeminen, puhelinkontaktit työnantajiin ym. oppiminen. Lisäksi lähes koko projektin ajan on ollut tekemistä: työharjoittelut, tukityöllistäminen ja kurssilla olo. Sain myös työpaikan sen ansiosta, että olin ollut kahdessa kaupassa työharjoittelussa Nuotan ansiosta. Pidin myös siitä, että mihinkään mitä en halunnut ei pakotettu, esitettiin monia eri vaihtoehtoja."

Palautteista päätelleen toiset nuoret olivat Nuotta-projektissa saaneet positiivisia kokemuksia viranomaisista, joiden toimintaan he muuten olivat jo jokenkin pettyneitä:

"Ennen Nuottaan tuloa oli vähän ennakkoluuloja asiasta. Ajattelin Nuotasta, että siellä istuu vain jotain sosiaalianttoja pienissä kopeissaan ja räähky naama punaisena, että mene kouluun tai töihin. Silloin en olisi jaksanut katella koko touhua, mutta onneksi kaikki olivat reiluja. – – En edes nimittäin mainnut tulla koko projektiin. Onneksi tulin."

"Työvoimatoimisto ei ollut kovin mukava kokemus. Asiat vaikeutuivat ja mikään ei onnistunut. Mikään siellä ei ollut minulle tarkoitettu eli en taida paremmin siellä asioida. Nuotta-projekti olisi saanut kestää pitempään, niin ehkä olisin saanut enemmän."

"Mielenterveysalan lääkärit ja sairaanhoitajat ovat itse asiassa olleet todella hyödyttömiä ja kyvyttömiä edes ymmärtämään ongelmiani, kun taas Nuotan työntekijöiden kanssa käydyt keskustelut ovat olleet paljon syväluotaavampia, itseymmärrystä lisäävämpiä ja terapeuttisempia. Psykiatrien ja psykologien osuus tilani parantamisessa rajoittuu lähinnä saamaani lääkitykseen, kun taas Nuotta-projektin osuus on tärkeä."

Moni nuori osoitti huolensa Nuotta-projektin loppumisesta ja yllättävän moni esitti myös yleisemmän toiveen, että mahdollisimman monella nuorella olisi mahdollisuus osallistua Nuotta-projektiin tai johonkin muuhun samankaltaiseen projektiin:

"Nuotta on ollut minulle tosi tärkeä asia elämässäni ja on harmi, että se loppuu. Varmasti myös muiden nuorten mielestä. Olisi hyvä jos tämä juttu olisi jatkunut tai jos sen saisi edes joskus myöhemmin pyörimään uudestaan. Opiskelen nykyisin nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajaksi ja olisi kiva ja haluaisin joskus itse auttaa nuoria niin kuin minua on nyt autettu. Kiitos Nuotta!"

"Harmi, että projekti loppuu. Siitä oli apua etenkin työharjoittelujen ja muiden konkreettisten asioiden hoitamisessa."

"Joensuun Nuotassa on huippusympaattista väkeä. Toivon mukaan muutkin apua tarvitsevat saavat tukea vaikka tätä kautta."

"Projekti oli todella positiivinen kokemus. Se auttoi saamaan taas elämän hallintaan. Tällaiseen pitäisi joka nuorella olla mahdollisuus osallistua."

6.3 Verkostoista palvelumalliksi

Nuotta-projektin lähtökohdan ja odotusten arviointia varten haastateltiin keväällä 2001 seuraavat taustaorganisaatioiden viranhaltijat: kaupungin henkilöstöjohtaja, peruspalvelujohtaja, sosiaalityön osastopäällikkö, työvoimatoimiston johtaja, erikoistyövoimaneuvoja sekä TE-keskuksen työvoimatosaston osastopäällikkö. Haastattelun tarkoituksena oli kartoittaa hankkeen alkujuuria ja odotuksia seuraavin teemoin: (i) hankkeen tausta, (ii) vaikuttimet hankkeen syntyyn, (iii) nähtävissä olevat tulokset, (iv) projektin merkitys ja hyödynsaajat ja (iv) toimeenpanon pulmat.

Vaikuttimena Nuotta-projektin syntyyn oli huoli niistä nuorista, joille ei näytä kehkeytyvän polkua koulunpenkiltä työmarkkinoille. Tähän liittyvät yhä monimutkaistuvat elämänhallinnan pulmat ja päihdeongelmat. Myös nuorten asema työmarkkinoilla mainittiin yhtenä perusteluna projektille. Joensuussa oli noin 150 nuorta, jotka olivat pelkästään toimeentulotuen varas-

sa eli he olivat pudonneet pois niiden toimenpiteiden ulottuvilta, joiden kautta voisi päästä etenemään työmarkkinapolulla. Haastatteluissa mainittiin myös tarve projektille ”jolle kelpaa kaikki nuoret”. Projektin kannalta oli oleellista, että sitä arvostettiin työnä, joka oli tekemisissä kaikkein vaikeimman ja työläimmän aineksen kanssa – sellaisten jotka ovat tyhjän päällä. Eräänä haasteena oli myös, miten tuodaan esille hankkeeseen ja nuoriin liittyviä asioita positiivisesti ja leimaamatta.

Haastateltujen mukaan nuorille tulisi luoda positiivisia mahdollisuuksia ja sitä kautta aktiivisempaa otetta omaa elämänsuunnittelua kohtaan. Nuorten kokonaisvaltainen tukeminen ja tarve kuntouttavaan työmuotoon mainittiin projektin tuomana lisäarvona. Nuotta nähtiin hyödyllisenä harjoitteluna ”kuntouttavaa työtoimintaa” varten. Myös muiden kuin työllistävien vaikutusten mittaaminen ja arviointi nähtiin haasteena. Työhallinnon ja sosiaalitoimen yhteisten koulutusten (eli ns. yhteispalvelun) kautta toivottiin syntyvän väyliä aidolle, projekteja laajemman yhteisen työn kohteen etsimiselle: ”opittaisiin se, että kun annetaan, ei olla ottamassa toisella kädellä pois”.

Tiivistetysti sanottuna hankkeelta odotettiin uudenlaisen työmallin kehityä ja siihen liittyen palvelujen saamista yhdeltä luukulta, nuorten pulmiin vaikuttamista laaja-alaisesti ja mahdollisia taloudellisia säästöjä. Laajempaan sosiaalipolitiikkaan ja rikosten vähenemiseen liittyen mainittiin yhteiskuntarauha. Projektin toimenpanon ongelmina mainittiin kaupungin taholta ESR-hankkeiden byrokratia ja siihen liittynyt projektin aloittamisen viivästyminen. Esille nostettiin myös epävarmuus ja ennalta arvaamattomuus. Kaupungin puolella vaikeudeksi koettiin sosiaalityön resurssipula. Liittyen lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta todettiin, että sosiaalityöntekijöiden pitäisi pystyä ajattelemaan uudella tavalla eli perinteiset menetelmät ovat riittämättömiä. Vaikeimmassa asemassa olevien osalta voidaan joutua kaikesta huolimatta toteamaan, että heidän elämänsuuntaansa ei voitu muuttaa. Raadolliselta, mutta silti realistiselta tuntuu toteamus, että ”kaverin puukko tai huumeiden yliannostus saattaa ehtiä ensin”. Moni kuitenkin totesi, että on vaikea hyväksyä tilannetta, jossa ei edes yritetä auttaa.

Huhtikuussa 2002 haastateltiin uudestaan työvoimatoimiston johtaja ja peruspalveluviraston toimeentulotuesta vastaava osastopäällikkö. Työhallinnon puolelta projektiin oltiin hyvin tyytyväisiä ja yhteistyön koettiin toimivan hyvin. Nähtiin myös, että projektin myötä työvoimatoimistossa oli opittu uutta nuorista ja heidän elämästään. Yhteinen koulutus peruspalveluviraston sosiaalityöntekijöiden kanssa mainittiin yhdeksi tekijäksi tässä. Koulutukseen liittyvässä yhteistyössä nähtiin kuitenkin olevan paljon kehittämistä sen jälkeen, kun pitkään taustalla olleet ennakkoluulot ja erilaiset käsitykset olivat päässeet ”agendalle”. Huoli työhallinnon ja sosiaalitoimen erilaista työkuultuureista nousi esille jälleen.

Kouluyhteistyössä on tullut esille, että kouluvaikeuksien ja poissaolojen syiden taustalta löytyy laaja-alaisia ongelmia, ja että elämänhallinnan ongelmat heijastuvat myös opiskeluun. Parhaiten nämä nuoret hyötyvät konk-

reettisistä tukitoimista elämän eri osa-alueilla eli niissä asioissa, jotka perinteisesti kuuluvat kuraattorien toimenkuvaan. Koulun taholla yhteistyö projektin kanssa on koettu tärkeänä lisäresurssina kuraattorien työn helpottuessa. Parhaiten tukitoimista ovat hyötynneet nuoret, joilta löytyy omaa motivaatiota opiskelujen jatkamiseen ja elämänhallinnan kohentamiseen. Syyslukukaudeksi 2002 oppilaitosyhteistyötä terävöitettiin ja päätettiin kohdentaa tukitoimet niihin nuoriin, joilta löytyy motivaatiota. Motivaatiota testattiin "koeajalla", joka tarkoittaa kahdesta kolmeen tapaamista ennen projektissa aloittamista. Oppilaitoksille esitettiin toivomus yhteydenotosta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä toivomus siitä, että työn kohteeksi valitaan opinnoissaan jo pitemmällä olevia nuoria, jotta koulujen tutkintotavoitteet toteutuisivat.

Kumppaneille syksyllä 2001 lähetetyssä kyselyssä kysyttiin kehittämisideoita nuorten parissa tehtävän työn tehostamiseksi Joensuussa (vastaukset ovat sellaisenaan liitteessä 1). Vastauksissa painottuivat eniten toiveet yhteistyökäytäntöjen kehittämisestä ja kaupungin keskustan alueelle perustettavasta toimintakeskuksesta sekä nuorten yhteisöasumisesta. Yhteistyöhön liittyvät kehittämisideat olivat perinteisiä verkostoitumiseen ja yhteistyön kehittämiseen liittyviä toiveita sekä pitemmälle vietyjä ajatuksia. Näistä mainittakoon rohkeamman yhteistyön tekeminen eli yhteistyökäytäntöjen hiominen ja työnjaon selkiyttäminen. Kaivattiin myös nykyistä enemmän tiedottamista ja yhteistä kouluttautumista. Konkreettisin ajatus oli, että tulisi jakaa tietoa ja viisautta eri toimijoiden kesken ja sopia sellaisesta työnjaosta, jossa useamman tason toimijat työskentelevät samojen nuorten parissa.

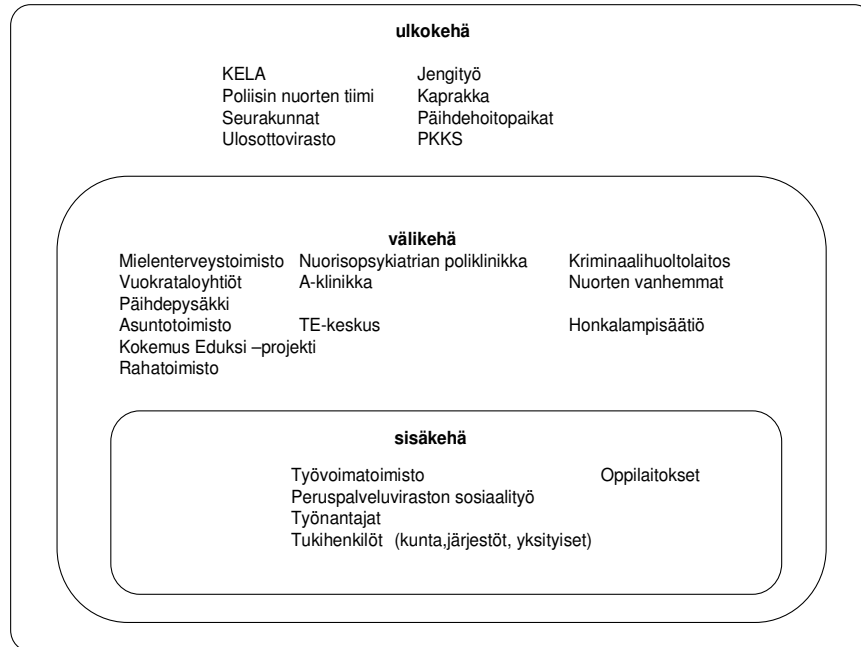
Nuorten yhteisöasumiselle ja tuetun asumisen järjestämiselle tuntuisi olevan tarvetta sosiaalisen kuntoutuksen muotona. Tällaisella mallilla voitaisiin opetella asumaan muut asukkaat huomioiden ja järjestyssääntöjä noudattaen, maksamaan laskut ajallaan sekä tulemaan toimeen käytettävissä olevin tuloin. Kyseessä olisi tukirakenne opiskelua ja työelämään siirtymistä varten. Toimintaan kytkeytyisi myös päihdekuntoutus. Nuorten tuettuun asumiseen on haettu Joensuussa resursseja useampaan otteeseen. Myös Nuotta-projektin hakemuksessa tuettu asuminen oli mukana, mutta siihen ei myönnetty rahoitusta.

Vastauksissa painottuivat nuorten osallistaminen, elämänhallinnan vahvistaminen, työllisyyden parantaminen, resurssien varmentaminen nuoriin liittyvässä työssä sekä vanhempien ja laajemmin aikuisten kasvattamisvastuu. Tärkeänä seikkana ilmeni, että ammatilliset oppilaitokset ja samalla nuoret ovat jääneet paitsioon paikallisessa yhteistyön kentässä, sillä monet moniammatilliset ryhmät koskevat vain peruskouluikäisiä. Erilaisia painotuksia ilmeni siinä, millaisin rakentein haasteisiin tulisi vastata. Yhtäältä kaivattiin malleja ulkopuolelta ja projektimaisia toimintatapoja, toisaalta perustettaisiin työ vakiintuneisiin organisaatioihin projektien sijaan. Todettiin myös, että virkoja on ja niissä ihmisiä, mutta toimintaa ja sen resursseja puuttuu. Viittaisiko tämä siihen, että tarvittaisiin vaikuttavia työtapoja ja ai-

toa toimimista nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi, mutta vallitsevassa tilanteessa siihen ei vain osata ryhtyä?

Verkostoja tutkittiin myös Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun opiskelijaharjoittelija Kirsi Pehkosen toimesta joulukuussa 2002. Työtä varten haastateltiin viittä projektiin liittyvää päättäjätason henkilöä sekä 11 kumppania tai työryhmää. Haastatteluissa tuli esille, että nuorten palveluissa on Joensuussa vielä paljon kehitettävää. Palveluista tulisi luoda monipuolisempia, esimerkiksi nuorten työpajatoiminnalle olisi tarvetta. Nuotta-projektin nähtiin synnyttäneen aiempaa sosiaalisemman työotteen yhdistyneenä kokonaisvaltaisempaan nuorten ohjausmenetelmään. Kumppaneiden tahoilla Nuotan tuloksena nähtiin, että projektissa mukana olleiden nuorten itseohjautuvuus ja itsetunto on kohentunut. Kritiikkiä aiheutti se, että projekti kohdistui vain rajattuun joukkoon nuoria, mutta toisaalta ymmärrettiin, että juuri tietty joukko nuoria tarvitsee tehostettuja tukitoimia. Haastateltujen mukaan Nuotta-projektissa onnistuttiin "saamaan loistavasti" nuoria työkokeiluun, työharjoitteluihin sekä jopa työsuhteisiin saakka. Projektin lisäarvona nähtiin sen paneutuminen sellaiseen toimintaan, johon "nykyisillä palveluilla ei kerta kaikkiaan pystytä" (Pehkonen 2002, 12).

Nuotta-projektin ja sen kumppanien yhteistyö on jäsennetty kuviossa 23 kolmelle kehälle. Kuvio on työstetty lokakuussa 2003. Sisäkehällä kontaktit ovat miltei päivittäisiä ja liittyvät projektin ydintehtävän toteuttamiseen. Välikehällä olevat kontaktit ovat nekin tärkeitä, mutta yhteydenpitoa tapahtuu viikoittain tai harvemmin. Ulkokehällä yhteistyö on satunnaisempaa ja liittyy enimmäkseen tapauskohtaiseen nuorten asioiden selvittelyyn.

Kuvio 23. Nuotta-projektin verkostokehät

Kumppanit ovat kuvanneet yhteistyötään Nuotta-projektin kanssa tiiviiksi. Nuoria ohjattiin Nuottaan silloin, kun peruspalvelut eivät pystyneet enää tukemaan riittävästi. Erikseen nostettiin esille tarve kouluyhteistyölle, jota Nuotassa tehtiin ammattioppilaitosten kanssa. Ennaltaehkäisevässä mielessä Nuotan kaltaisen työmallin merkitys korostuu siinä, että vältettäisiin syrjäytymiskierteiden käyminen "miltei pohjalle saakka". Haastatteluissa tuli esille Nuotan työmallin ehkäisseen kalliiden laitossijoitusten tarvetta. Verkostoihin liittyvien aineistojen pohjalta voi todeta, että Nuotan työmalli muodostui heti käynnistymisensä jälkeen saumattomaksi osaksi nuorten palveluja. Pait-si että malli paikkaa palvelujen aukkokoa, se sisältää eri palveluja yhteensovittavan elementin.

Edellä esitetyt huolet ja nuorten pulmat ovat sellaisia, jotka on huomattu lukuisissa työyksiköissä. Myös tarvittavista kehittämistoimista näyttäisi valitsevan melko suuri yksimielisyys. Kyse on siitä palvelujen yhteensovittamisen tarpeesta, johon Nuotta-projektilla on vastattu. Kyse on myös sellaisesta työskentelytavasta, jota projektissa tehtiin yhdessä kumppanien kanssa. Haaste ei kuitenkaan ole yhden projektin vastuulla ja vielä vähemmän sellaisen keinoin ratkaistavissa. Nuorten kanssa Joensuussa työskentelevien tu-

lisi tarkastella tarvittavia ratkaisuja yhdessä, sillä usein ne toimivimmat mallit eivät ole monimutkaisia ja byrokraattisia. Tässä mielessä kehittämistyöhön tulee panostaa jatkossa eri tahot nykyistä tehokkaammin motivoiden. Seuraavassa on kuvattu verkostomaisten yhteistyökäytäntöjen juurtumisen tapoja, jotka voivat olla myös samanaikaisia prosesseja (Karjalainen ja Lahti 2001). Nuotan ja kumppaneiden työn tuloksena on käynnistynyt yllättävän samantyyppisiä prosesseja.

Juurtumisen ja yleistymisen prosessit

1. Yhteistyön ja verkostorakenteiden jatkuminen: pidetään kiinni toimivista yhteistyökäytännöistä.
2. Strateginen kytkeytyminen käynnistyy:
 - Kytetään projekti osaksi kunnan / seutukunnan palvelujen strategiaa
 - Sitoutetaan johto- ja luottamushenkilöt
3. Generatiivisen yleistymisen vaihe:
 - Muut kuin projektin työntekijät omaksuvat sen toimintaidean, työotteen, asenteen tms. ja alkavat soveltaa niitä omassa työssään
 - "Siirretään idea meidän kontekstiin"
4. Mieli-pidejohtajien ja muutosagenttien vaikuttamistyö
 - Projektipäällikköjen ja siirtyvien työntekijöiden asiantuntijarooli
 - "Viedään hyvää sanomaa eteenpäin"

7 VÄLIJOHTOPÄÄTÖS NUOTAN MALLISTA

7.1 Yleistavoitteiden toteutuminen

Projektin yleistavoitteita arvioitiin projektin päätösvaiheessa projektityöntekijöiden kanssa. Arvioinnin tulokset on tiivistetty alla seuraavaan taulukoon.

Taulukko 19. Nuotta-projektin yleistavoitteiden arviointi

Yleistavoite	Miten on toteutunut?	Toteuttamisen pulmat	Haasteet palvelujärjestelmälle
Nuorten vastuunoton lisääminen omasta elämästään ja heidän elämänlaadunsa parantaminen	<ul style="list-style-type: none"> * osalla projektinuorista tapahtunut vastuunoton lisäämistä ja elämänlaadun parantamista * projektissa vain 160 nuorta, joten yleisemmin joensuulaisten nuorten tilanteeseen ei voida ottaa kantaa projektityöskentelyn pohjalta 	<ul style="list-style-type: none"> * alkuperäisen suunnitelman mukaan projektin osallistujamäärä oli huomattavasti suurempi, jolloin vaikuttavuus olisi ollut laajempi kuin lopullisen suunnitelman mukaisella osallistujamäärällä. * ei voida mitata laajemmin kuin projektiin osallistuneiden nuorten henkilökohtaisten tavoitteiden toteutumisen kautta 	<ul style="list-style-type: none"> * nuorten on mahdollista ”palloilla” palvelujärjestelmissä nykyisin hyvin pitkään ilman, että kukaan puuttuu * oikeuksien ja velvollisuuksien suhde monilla nuorilla vääristynyt, mistä johtuu? (koulutusjärjestelmä, puuttuva vanhemmuus, yhteiskunnan muutokset)
Pelkän toimeentulotuen varassa elävien nuorten määrän vähentäminen pysyvästi Joensuussa	<ul style="list-style-type: none"> * projektinuorista suurin osa ollut työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä aika ajoin, jolta ajalta toimeentulotuen tarve vähentynyt * projektiin osallistuvien nuorten määrä on siinä määrin vähäinen, että yleisemmin Joensuun tasolla ei näkyvää vaikutusta 	<ul style="list-style-type: none"> * alkuperäisen suunnitelman mukaan projektin osallistujamäärä oli huomattavasti suurempi, jolloin vaikuttavuus olisi ollut laajempi kuin lopullisen suunnitelman mukaisella osallistujamäärällä * harvalla työvoimapolitiittisia toimenpiteitä koko ajan, jolloin nuoret ainakin aika ajoin toimeentulotukiasiakkaina 	<ul style="list-style-type: none"> * sosiaalityön painopistettä muutettava toimeentulotuen jakamisesta kuntouttavaan sosiaalityöhön * aktiivitekemisen oltava selkeästi taloudellisesti kannattavampaa kuin joustenolon * ”keppiajattelu” ei toimi, ts. toimeentulotuen normin alennus tai työvoimatoimiston karenssit eivät toimi motivoivana tekijänä, ei myöskään ns. ”pakkohaku”
Työhallinnon ja sosiaalityötoimen yhteisen työparimallin kehittäminen ja sitä kautta toteutuva hallinnonrajat ylittävä työkäytäntö nuorten asiakkaiden osalta	<ul style="list-style-type: none"> * toteutunut hyvin. Lähtökohtana tasavertaisuus, toisen työn ja ammattitaidon kunnioittaminen * pyritty laajentamaan em-organisaatioihin sosiaalityön ja työvoimatoimiston yhteisen koulutusprosessin avulla → työntekijät oppineet tuntemaan toisiaan ja toistensa työtä 	<ul style="list-style-type: none"> * työparityöskentely vaatii paljon resursseja: kahden ihmisen työajan * projektipäällikön työaikaa mennyt runsaasti hallinnointiin ym. liittyviin asioihin 	<ul style="list-style-type: none"> * työparimallia vaikea toteuttaa (edes kokeiluluontoisesti) ilman hallinnollisia päätöksiä → Yhteis palvelupisteessä on sosiaalityöntekijän ja työvoimaneuvojen työparityöskentelyä toteutettu parin vuoden ajan. Tulossa on myös aikuissosiaalityön organisaatiomuutos: kuntouttava sosiaalityö erotetaan toimeentulotuesta. Lisäksi on ryhdytty käyttämään (sosiaali)ohjaajia sosiaalityön lisäresursseina.
Paikallisista tarpeista johdetun moniammatillisen yhteistyömallin kehittäminen, jossa ovat mukana viranomaiset ja nuorten kanssa toimivat muut tahot	<ul style="list-style-type: none"> * Nuotan myötä verkostoituminen lisääntynyt * Nuotan rooliksi kokonaisvastuun kantajan, koordinoijan rooli → palveluohjaus! Toimintatapa ja palveluohjauksen tarve tullut esiin ja muotoutunut projektin aikana vähitellen. Tämä puuttuu yli 18-vuotiaiden osalta, alle 18-v. Lastensuojelun sos.tt:illä sama rooli 	<ul style="list-style-type: none"> * projektin kuluessa syntynyt em. palveluohjauksen ajatus, mutta muuten tavoite liian iso työstettäväksi → tietoista kehittämistyötä ei ole ennätetty tehdä (lukuun ottamatta Nuotan väliseminaarin kyselyä yhteistyön tekemisestä ja nuorten pulmista Joensuussa → ei johtanut pidemmälle). 	<ul style="list-style-type: none"> * kuka / mikä taho toimii jatkossa samassa roolissa kokonaisvastuun kantajana ja koordinoijana?

Projektin yleistavoitteista on johdettu nuorten tarkempia toiminnallisia tavoitteita. Nuorten vastuunottoa omasta elämästään ja elämäntilanteestaan on pyritty lisäämään nuorten henkilökohtaisten tavoitteiden ja yksilöllisesti räätälöityjen suunnitelmien avulla. Vaikka projektin vaikutukset eivät näy yleisemmin Joensuulaisten nuorten tilanteissa, ovat projektissa mukana olleet hyötynneet toimenpiteistä. Projektin onnistumista nuorten osalta tarkastellaan kahdessa seuraavassa luvussa mekanismien, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden kautta.

Pelkän toimeentulotuen varassa elävien nuorten määrään Joensuussa projektilla on voitu vaikuttaa niiden osalta, jotka ovat olleet projektin kautta työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä sekä niiden osalta pitkäjänteisemmin, joille on löytynyt projektin jälkeinen relevantti jatkopolku. Toimeentulotuen tarvisijoiden määrä alle 25-vuotiaiden osalta lisääntyy Joensuussa kuitenkin siinä määrin, että yksi projekti voi korkeintaan hidastaa kasvua (ks. taulukko 2.). Projektiin osallistuneista 160 nuoresta 111 nuorta oli ollut työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä. Kuuden kuukauden kuluttua projektin päättämisestä 60 prosenttia projektin virallisesti päättäneistä nuorista oli projektin tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisella jatkopolulla. Nämä nuoret ovat siten olleet pääasiallisen toimeentulon piirissä eivätkä toimeentulotuen varassa. Toisaalta on huomattava, että esimerkiksi työmarkkinatuki ja asumistuki jäävät niin pieniksi, että tarve toimeentulotukeen säilyy usein aktiivitoimenpiteistä huolimatta. Laajempaan rakenteellisesti vaikuttavana tekijänä toimeentulotukimenojen kasvuun on kehyskunnista maakuntakeskukseen suuntautuva muuttoliike.

Erilaiset projektista irralliset mekanismit voivat vaikuttaa laajemminkin siihen, että niin projekteissa kuin palvelujärjestelmässäkään ei saada otetta nuorten asioihin. Yleistavoitteiden arvioinnissa esille tuli seikka, että nuori voi "palloilla" palvelujärjestelmissä pitkäänkin ilman, että hänen tarpeensa ja tarvittava tuki kohtaavat. Samoin nuoren on sektoroituneessa palvelujärjestelmässä mahdollista hyötyä eri tavoin kertomalla esimerkiksi erilaisia tarinoita tai antamalla erilaisia tietoja eri viranomaisille. Juuri tähän pulmaan työparimalli, kahden emo-organisaation yhteistoiminta sekä verkostomalli ovat olleet toimivia ratkaisuja. Vaikka Nuotankin nuorista 56 prosenttia oli sosiaali- ja työvoimatoimen yhteisasiakkaita projektiin tullessaan, heidän asioitaan on aikaisemmin tarkasteltu vain yhden sektoritoimijan näkökulmasta kerrallaan, ellei erityistä syytä muuhun ole ollut. Pelkästään sosiaalitoimen asiakkaita nuorista oli aloitushetkellä 16 prosenttia ja työhallinnon 13 prosenttia. Seuraavassa lainaus itsearviointiraportista (Tikka 2003,6):

Pitkästä työkokemuksesta huolimatta on projektin työparille tullutkin yllätyksenä, miten hidasta ja aikaa vievää nuoren eteneminen projektissa on. Alkuperäiset ajatukset nopeasta etenemisestä työelämän suuntaan on pitänyt haudata, ja ajatukset ovat realisoituneet.

Sekä työvoimaohjaaja että sosiaalityöntekijä ovat molemmat oman hallinnonalansa vakituisia työntekijöitä. Molempien havainto on ollut, että projektissa nuorten todellinen tilanne ja ongelmat tulevat esiin aivan eri tavalla kuin virastoissa. Lyhyillä, harvaan tapahtuvilla virastokäynneillä ei nuorta opita tuntemaan.

Sosiaalityössä nuori ei toimeentulotuen alentamisen pelossa kerro rehellisesti tilanteestaan, vaan esittää aktiivisempaa kuin onkaan. Vastaavasti työvoimatoimistossa nuoren kanssa tehty työnhakusuunnitelma voi olla lähinnä toive siitä, miten asioiden tulisi edetä. Nuoren jäädessä yksin sitä toteuttamaan se voi kuitenkin olla jo alun perin tuohon tuomittu. Näin nuori onnistuu ”pallottelemaan” pitkäänkin viranomaisverkostossa ilman, että mitään todellista muutosta tapahtuu. Projektissa tapahtuva pitkäjänteinen ja tiivis työskentely tuo esille vääjäämättä todellisen tilanteen, eikä nuori pääse pakenemaan.

Työhallinnon ja sosiaalitoimen yhteisen työparimallin kehittäminen ja sitä kautta toteutuva hallinnonrajat ylittävä työkäytäntö nuorten asiakkaiden osalta on toteutunut Nuotta-projektissa erinomaisesti. Malli on osoittautunut toimivaksi työtavaksi kohderyhmän kannalta. Työmalli on pureutunut tehokkaasti niiden moniongelmaisten nuorten tilanteisiin, jotka ovat olleet väliinputoajia sektoroituneessa palvelujärjestelmässä tai jotka eivät ole olleet minkään tuen tai etuuden piirissä. Tässä yhteydessä on korostettava myös ohjaajien roolia käytännön toteutuksessa. Projektin päätyttyä Nuotan ohjaajista kaksi on palkattu ohjaajaksi peruspalveluihin; toinen lastensuojelutyöhön ja toinen yhteispalvelupisteeseen. Projektissa kehitetty työmalli on siis siirretty hyväksi todennettuna käytäntönä laajempaan kontekstiin.

Paikallisista tarpeista johdetun moniammatillisen yhteistyömallin kehittämiseksi Nuotta-projekti teki aloitteet järjestämällä seminaarit 20.11.2001 ja 19.11.2003. Ensimmäiseen seminaariin liittyneen kyselyn mukaan tarvetta ja tahtoa mallin kehittämiseksi on olemassa. Haaste on kuitenkin suuri ja vaatii konkreettisia toimia, sekä ammatillista että poliittista tahtoa sekä viranomaispäätöksiä (ks. Liite 1).

Nuotta-projekti on yhdessä ikääntyneille pitkäaikaistyöttömille suunnatun Kokemus Eduksi -projektin² kanssa toiminut tässä prosessissa pilottina. Projektien taustalla on toteutettu sosiaalityön ja työvoimatoimiston vastaava koulutusprosessi. Tavoitteena on ollut yhteisten koulutusten kautta tutustua toisen hallinnonalan työntekijöihin, toimintatapaan sekä orientoitua yhteistyön sisältöjen ja menettelytapojen kehittämiseen. Prosessi mitoitettiin kummankin hankkeen toiminta-ajalle 2001–2003. Tavoitteena oli lisäksi hankkeissa kehkeytyneiden toimintamallien integrointi osaksi yhteistä työtä. Vaikka taustaorganisaatioiden osalta yhdessä tekemisen prosessi kangerteli ajoittain, käynnistyi yhteispalvelupisteessä työ mainittujen projektien hyvien käytäntöjen valtavirtaistamiseksi ja mallintamiseksi edelleen.

² Kokemus Eduksi -projekti on Nuotta-projektia vastaava 50–59-vuotialle pitkäaikaistyöttömille tarkoitettu Joensuun työvoimatoimiston hallinnoima projekti. Projektin loppuarviointi, ks. Soininen 2004.

Keskeiseksi haasteeksi nuorten osalta on muodostunut palveluohjaus, jota Nuotassa on tehty - joskin nimeämättä mallia siksi - kolmen vuoden ajan. Kehittämistyön myötä työtapa ja sen tarve on tullut näkyväksi. Selkeäksi tulokseksi on myös osoittautunut se, että nuorten palveluissa tarvitaan paikallinen vastuun kantaja ja koordinaattori. Nuotta sai tämän roolin Joensuussa heti käynnistyttyään.

7.2 Toimintamalli

Käsillä oleva alaluku on suora lainaus Nuotan itsearviointiraportista (Tikka 2003, 6-8). Tällä tavoin kehittämissuhteissa tehdyt huomiot ja toimintamallin periaatteet tulevat autenttisemmin esille kuin ulkopuolisen tutkijan siiteerauksissa.

Työparin ja ohjaajien rooli

Nuotta-projektiin tulevat nuoret tapaavat (lukuun ottamatta välilliseen kohderyhmään kuuluvia oppilaitoksissa opiskelevia nuoria) ensin työvoimaneuvoja-sosiaalityöntekijä -työparin. Työpari kartoittaa ensimmäisillä tapaamiskerroilla nuoren tilanteen kokonaisvaltaisesti sekä luo yhdessä hänen kanssaan ”etenemislinjan” ja tavoitteet.

Projektin kuluessa käytännöksi on muotoutunut, että etenemislinjan ollessa selvä, nuori ohjautuu jatkotyöskentelyyn ohjaajan kanssa. Ohjaajien roolina on ollut jatkaa työparin jälkeen henkilökohtaisen suunnitelman työstämistä ja nuoren tukemista arjessa. Ohjaajaksi valitaan juuri kyseiselle nuorelle ”sopiivin”, usein työparin intuitionkin kautta. Sukupuolella tai henkilökemioilla saattaa olla yllättävänkin suuri merkitys NUOTTA-projektin kaltaisessa tiiviissä, muutokseen tähtäävässä työskentelyssä. Projektissa on kuitenkin lukuisa määrä nuoria, jotka ovat olleet koko ajan pelkästään työparin asiakkaina. Useimmiten ovat kyseessä nuoret, joiden eteneminen takkuilee heti alkuunsa siinä määrin, ettei etenemislinjan / tavoitteiden suhteen päästä eteenpäin. Joidenkin nuorten kanssa syntynyt luottamussuhde on taas puolestaan siinä määrin voimakas, ettei siirto ohjaajalle ole enää tarkoituksenmukainen. Näissä tilanteissa asioita vie eteenpäin työpari yhdessä tai jompikumpi työparista riippuen siitä, ovatko etusijalla työelämään vai elämänhallintaan liittyvät asiat.

Nuoren siirtyessä ohjaajalle hän ei jää nuoren kanssa yksin, vaan työpari toimii aina taustalla konsultoivassa ja usein työohjauksellisessakin roolissa. Näin jokaisella nuorella on aina kolme työntekijää, jotka ovat tietoisia hänen tilanteestaan ja miettivät yhdessä hänen asioitaan. Poikkeuksena ovat välilliseen kohderyhmään kuuluvat nuoret, joiden osalta ohjaajan taustayhteisönä toimii oppilaitos.

Projektissa tehty keskeinen huomio on ollut se, ettei pelkkä suunnitelmien ja tavoitteiden tekeminen yhdessä kohderyhmän nuorten kanssa riitä. Tarvitaan ”työrukkasta”, joka saattaa yhdessä nuoren kanssa suunnitellut asiat käytäntöön. Virastoasioinnit ja lomakkeiden täyttämiset, puhumattakaan työharjoittelupaikkojen hankkimisesta, eivät useinkaan toteudu käytännössä ilman ”rinnalla kulkijaa”. Toki projektissa on myös niitä nuoria, joiden tuen tarve on

erilaista. Tarvitaan yhdessä suunnittelemista, itsetunnon rohkaisua ja aikuisen tukea, mutta nuori itse pystyy kuitenkin tuen turvin siirtämään asiat käytäntöön.

Työskentelyn keskeiset periaatteet

Työskentelyssä käytetyt keskeiset periaatteet on mietitty osittain jo projektin suunnitteluvaiheessa, osittain ne ovat muotoutuneet projektin kuluessa.

Esimerkiksi useista työpajaprojekteista poiketen nuorella on mahdollisuus olla projektissa niin kauan, kunnes jokin pysyvämpi ratkaisu on löytynyt. Projektissa onkin edelleen mukana nuoria, jotka ovat aloittaneet projektin sen käynnistytessä syksyllä 2000. Tämä mahdollistaa **pitkäjänteisen** työskentelyn. Luottamuksen saavuttaminen, sitoutuminen ja motivoituminen vaatii aikaa. Sisäinen, todellinen muuttuminen ei tapahdu hetkessä. Työskentely nuoren kanssa on **tiivistä**: tapaamiset ovat kartoitus- ja suunnitteluvaiheessa viikottain, myöhemmin nuoren yksilöllisestä tilanteesta riippuen jopa useamman kerran viikossa tai tarpeen mukaan. Rajoitettu asiakasmäärä antaa mahdollisuuden myös **nopeaan reagointiin** nuoren tilanteen äkillisesti muuttuessa tai kriisiytyessä.

Yksi projektin kantavia ajatuksia alkuvaiheessa oli työotteen **kokonaisvaltaisuus**. Nuoren elämä pyritään näkemään kokonaisvaltaisesti ja nuori voi ottaa puheeksi minkä tahansa häntä vaivaavan asian. Yhtä tärkeinä tavoitteina ovat sekä elämänhallinnan kohentamiseen että työelämään ja koulutukseen liittyvät tavoitteet. Kokonaisvaltaisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että projektissa pyrittäisiin hoitamaan ja käsittelemään kaikki asiat, vaan yhteistyöverkoston palveluja ja asiantuntemusta hyödynnetään nuoren tarpeiden mukaisesti.

Projektissa on yllättänyt nuorten valtava tarve sekä henkiseen että käytännölliseen tukeen ja ohjaukseen. Varsin monilla projektin kohderyhmän nuorista aikuistumisprosessi on kesken ja tarvittavat arkielämän taidot vielä varsin puutteellisia. Usean nuoren perhetaustasta löytyy toki rikkinäisiä perheitä ja puuttuvaa vanhemmuutta, mutta taustalla tuntuu olevan yleisempikin ilmiö. 2000 - luvulla yhteiskunta on yhä moniarvoisempi ja samalla yksilöllisyys ja vastuu omasta elämästä on korostunut. Nuorilta vaaditaan nopeaa aikuistumista, oman elämän hallintaa ja pysymistä mukana nopeassa tietoyhteiskunnan muutosvauhdissa. Osa ei tähän pysty, vaan putoaa armotta kehityksen kelkasta. Nuorten kohdalla aidolla **välittämällä** ja **rinnalla kulkemisella** onkin suuri merkitys. Nuoret eivät koe projektin työntekijöitä viranomaisina, eikä projektissa viranomaispäätöksiä tehdäkään. Tämä on koettu hyvänä ratkaisuna, sillä väijäämättä esimerkiksi niin toimeentulotuen kuin työmarkkinatuen myöntämiseen liittyvä tuen ja kontrollin ristiriita jää näin ollen pois. Nuori voi olla aidosti oma itsensä, eikä hänen tarvitse esittää mitään.

Nuoren aitoon muutosprosessiin tähtäävä työskentely vaatii työntekijältä **sitkeyttä**. Muuttumiseen liittyy väistämättä myös muutosvastarintaa. Muuttuminen aiheuttaa turvattomuutta, ja entinen elämä kaikkine ongelmineenkin tuntuu paremmalta vaihtoehdolta tuntemattomaan tulevaisuuteen verrattuna. Tässä vaiheessa nuori usein ”katoaa” projektista tai päättää tehdä asiat omalla, ei yhteisesti sovitulla, tavallaan. Tämän takia päätöstä projektin keskeyttämisestä ei tehdäkään heppoisin perustein, vaan pyritään pitämään nuori projektin ”kirjoissa” usein pitkäänkin. Osan kohdalla joudutaan kaikesta huolimatta toteamaan, ettei aika ollut kypsä, mutta työskentely kantaa ehkä hedelmää tulevaisuutta ajatellen.

Työskentelyssä **pyritään nuoren aidon, sisäisen muutosprosessin käynnistymiseen**. Mitä enemmän nuorella on muutospainetta, sitä enemmän hänellä on muutosvastarintaa. Jos nuorta ei painosteta muutokseen, vaan muutosprosessille annetaan ”tilaa” nuoren tarpeiden ja oman kehitystahdin mukaisesti, ovat tulokset pidemmällä tähtäimellä parempia ja muuttuminen aitoa. Sitä vastoin nuoren näkeminen ”putkessa”, jonka alkupäässä on syrjäytymisvaarassa oleva surkimus ja toisessa päässä erilaisten toimenpiteiden jälkeen ulosputkahtava yhteiskuntakelpoinen nuori, ei useinkaan tuota toivottua tulosta. Työskentelyssä nuoren vahvuuksien ja voimavarojen tunnistaminen ja huomiointi on myös tärkeää ja se voi antaa sysäyksen positiiviseen muutosprosessiin.

Kohderyhmän nuorten kanssa on myös havaittu tärkeäksi **yksilökohtainen, nuoren tarpeisiin räätälöity etenemistapa**. Useissa projekteissa on ollut käytäntönä projektin aloittaminen ryhmämuotoisen, kaikille samanlaisen aloituskurssin kautta. NUOTTA-projektissa tästä ajatuksesta luovuttiin jo suunnitteluvaiheessa, mutta alkuvaiheessa kokeiltiin kylläkin projektin omaa ohjaavaa koulutusta. Koulutus oli suunnattu niille nuorille, joiden ammatinvalinta oli vielä täysin avoin ja jotka tarvitsisivat oppia ja kokemusta työelämän pelisäännöistä ja normaalista arkielämän rytmistä. Kokemuksen kautta tuli esille ”negatiivista ryhmäytymistä”: moniongelmaisten nuorten joukossa tyhmyys helposti tiivistyi. Tämän takia päädyttiin muuttamaan projektin kolmas ohjaava koulutus nonstop -periaatteella toimivaksi, jolloin nuoret aloittivat koulutuksen asteittain, ja vain joitakin osa-alueita toteutettiin ryhmissä. Myöskään muut ryhmämuotoisena toteutetut projektin kokeilut (kokkiryhvät, elämysretket) eivät ole ”ottaneet tulta” projektin nuorten keskuudessa. Projektin suuresta osallistujamäärästä huolimatta nuoria on ollut vaikea saada motivoitumaan ryhmiin, ja yrityksistä huolimatta ryhmät ovat jääneet pieniksi. Jotkut nuoret ovatkin itse todenneet, että aikuisille on helpompi avautua ja vaikeinta on olla samanikäisten nuorten kanssa. Ehkä yläaste ryhmätilanteineen on kokemusmaailmassa liian lähellä. Yllättävän monella nuorella on myös vaikeita, traumaattisia kokemuksia koulukiusaamisesta, jotka saattavat aktivoitua ryhmätilanteissa.

7.3 Tuloksellisuus ja vaikuttavuus

Tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden käsitteet eivät ole yksiselitteisiä, eikä niistä vallitse yksimielisyyttä menetelmäkirjallisuudessakaan. Tässä *tuloksellisuus* mittaa muutosprosesseissa tapahtuneita asioita. Se tarkoittaa nuorten tukemista, työllistäviä toimenpiteitä sekä työmalleja ja ns. hyviä käytäntöjä.

Nuotta-projektin tärkein tulos on toimintamalli itsessään. Sen vahvuutena on, että nuorten asioissa voidaan työskennellä niin pitkäjänteisesti ja intensiivisesti kuin on tarvetta. Havaittiin, että projektissa toteutettu tehostettu työ on usein ainoa tapa viedä kohderyhmänä olevien nuorten asioita eteenpäin. Hanke ja toimintamalli saavuttivat luottamusta sekä nuorten taholla että osana viranomaisverkostoa. Projektin kautta on etenkin työvoimatoimistossa voitu nähdä paremmin nuorten ”sosiaaliseen maailmaan” ja ymmärretty, miksi jokin toimenpide voi olla toimiva ja jokin toinen taas epätarkoituk-

senmukainen. Toimenpiteiden oikeaa ajoitusta painotettiin myös. Projekti on muotoutunut osaksi paikallista palvelujärjestelmää, mikä on tullut selvästi esille kumppaneita koskevassa aineistossa. Työssä onnistuttiin toimimaan palvelujen erilaisilla rajapinnoilla siten, että toiminnallinen lisäarvo oli perusteltavissa käytännössä. Toimintamallia käsitellään teoreettisemmin luvussa 8.

Projektissa nuoria ohjattiin tehokkaasti jatkopolulle. Projektiin osallistuneista 160 nuoresta työvoimapolitiittisia toimenpiteitä oli yhteensä 111 nuorella (163 toimenpidettä). Eniten käytettiin työharjoittelua, työvoimakoulutusta ja työ- ja koulutuskokeiluja. Tämä tarkoittaa sitä, että nuoret pääsivät eteenpäin tavoitteissaan sekä siirtyivät ensisijaisen toimeentulon piiriin. Taulukkoa 20 luettaessa on huomattava, että sama nuori saattoi olla useammassa erilaisessa työvoimapolitiittisessä toimenpiteessä, kun taas osa nuorista (49 nuorta) johtuen elämäntilanteesta ei ollut yhdessäkään. Heillä työskentely painottui sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteiden mukaisiin toimiin. Yhdeksän nuorta kuului ns. välilliseen kohderyhmään, joiden opintojen jatkumista pyrittiin tukemaan.

Taulukko 20. Työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä olleet nuoret

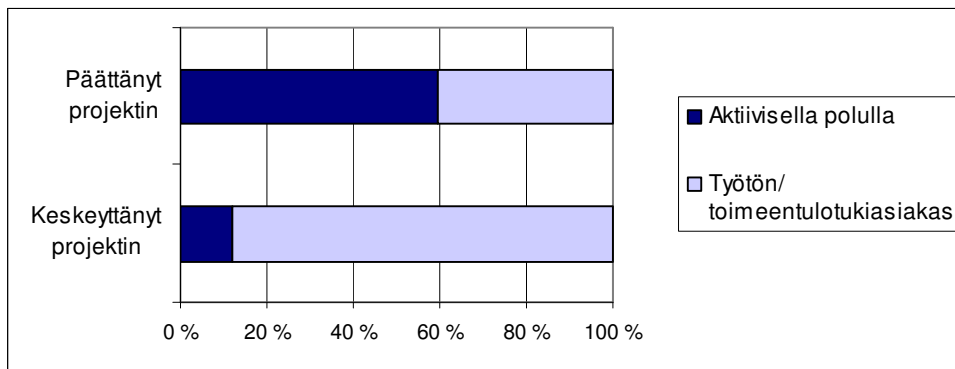
Toimenpide	N
Työharjoittelu/ työelämävalmennus	57
Työ- ja koulutuskokeilut	30
Työkyvyn arvioinnit	5
Työvalmennus	4
Työvoimakoulutus	55
Tukityöllistäminen kuntasektorille	7
Tukityöllistäminen yksityiselle sektorille	5
Yhteensä	163

Suosituin nuorten henkilökohtainen tavoite oli ammatinvalinnan selkiyttämiseen liittyvä tavoite (57 % nuorista). Toiseksi suosituin tavoite liittyi arjenhallinnan kohentamiseen (37 %). Kolmanneksi eniten suuntauduttiin ammatillisten valmiuksien parantamiseen (30 %). Neljänneksi eniten valittiin itsetunnon kohentamiseen ja omien voimavarojen vahvistamiseen liittyviä tavoitteita (29 %). Koulutukseen ja työelämään sekä elämänhallintaan liittyviä tavoitteita saavutettiin suhteellisen hyvin. Elämänhallintaan liittyvien tavoitteiden arvioinneissa nuorten omat arviot olivat työntekijöiden arvioita korkeampia jokaisen tavoitteen kohdalla. (ks. kuviot 12 ja 13).

Vaikuttavuutta mitattiin nuoren työmarkkina-asemalla projektin päätyttyä. Lähtötilanne oli pääsääntöisesti se, että nuori oli työttömänä tai kokonaan ulkona työmarkkinoilta tai sosiaalipalvelujen piiristä. Nuotan 160 nuoresta 117 (n. 73 %) päätti projektin suunnitellusti, eli näille nuorille löytyi tavoitteiden mukainen relevantti jatkopolku. Nuorista kolmannes lähti opis-

kelemaan tai jatkoi opintojaan, noin 12 prosenttia lähti työhallinnon aktiivisiin toimenpiteisiin ja 7 prosenttia työllistyi avoimille työmarkkinoille. Suuri osa nuorista (15 %) muutti toiselle paikkakunnalle, mikä merkitsi projektin virallista päättämistä. Näissä tilanteissa työntekijät pyrkivät evästämään lähtevää nuorta sekä sopimaan jatkotuesta uudella paikkakunnalla. Tarkemmat tiedot ilmenevät edellä taulukossa 13.

Tärkeä vaikuttavuuden ja sen kestävyuden indikaattori on myös nuorten työmarkkina-asema esimerkiksi 6, 12 ja 18 kuukauden kuluttua projektin päättymisestä tai keskeyttämisestä. Tämän tyyppiset seurantatiedot kertovat siitä, onko jatkopolku projektin jälkeen ollut tavoitteiden mukainen. Näiden tietojen valossa näyttää siltä, että projektin päättäneet ovat myös pysyneet tarkoituksenmukaisella uralla selvästi paremmin verrattuna keskeyttäneisiin (ks. taulukot 16 ja 17 sekä kuvio 24).

Kuvio 24. Nuotta-projektin keskeyttäneet ja päättäneet 6 kk projektin lopettamisesta (%)

Vaikuttavuuden arvioinnin kannalta on huomattava, että kuntoutuminen on hidasta ryhmässä, joka on pudonnut miltei kaikista tukiverkoista läpi. Sosiaalista ja työmarkkinoille kuntouttavaa toimintaa arvioitaessa on painotettu sitä, että pelkkä alku- ja lopputilanteen mittaus ei ole riittävää (ks. esim. Suikkanen ym. 2004, 21–22). Prosessissa voi tapahtua monenlaisia merkittäviä ja nuoren elämänhallintaa tukevia asioita, jotka kantavat myöhemmässä vaiheessa – siinäkin tapauksessa, että nuori on jättänyt projektin kesken (27 %). Tämä seikka ei ole merkityksetön, sillä Nuotassa keskeyttäneet miehet ovat olleet keskimäärin kuukauden pitempään projektissa kuin sen päättäneet. Työskentelyllä on ollut heille erityistä merkitystä, koska he ovat olleet mukana noinkin kauan (keskimäärin 13 kk). Naisilla tilanne oli toinen; keskeyttäneet olivat keskimäärin viisi kuukautta lyhyemmän ajan kuin päättäneet. Luvut kertoo siitä, että vaativimpien nuorten kanssa on tehty töitä niin pitkälle kuin se projektin keinoin on ollut mahdollista.

Seuraava yhteenvedävä johtopäätös Nuotan toimintamallista on lainaus projektipäällikön itsearviointiraportista (Tikka 2003, 31):

Kolmen vuoden työskentelystä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kanssa on päälimmäisenä tunteena ilo siitä, ettei työ ole ollut suinkaan turhaa. Suurimmalla osalla nuorista on tapahtunut positiivisia liikahduksia elämässään - kenellä enemmän ja kenellä taas juuri ja juuri havaittavissa olevia. Suoranaisia ihmeitäkin mahtuu joukkoon. Huolimatta ongelmistaan - joskus lukuisistakin - nuoren voi nähdä myös mahdollisuuksiensa kautta, mikä muuttaa myös työntekijän näkökulmaa ja asennetta kummasti.

Sinänsä Nuotta-projektissa ei ole keksitty mitään uutta ja ihmeellistä. Olemassa olevia palveluja ja rakenteita on vain yhdistelty uudella tavalla. Olenaisia asioita projektin työskentelymallissa ovat olleet sosiaalityöntekijä - työvoimaneuvoja -työparin työskentely, ohjaajien käyttö nuorten arjen tukemisessa sekä verkostoituminen, kokonaisvaltaisuuden periaate, pitkäjänteisyys, tavoitteellisuus ja työskentelyn tiiviys. Onnistunut ratkaisu on ollut myös tuen ja kontrollin erottaminen toisistaan: projektissa ei ole tehty viranomaispäätöksiä toimeentulotukea ja työhallinnon päätöksiä koskien.

Kaikessa työskentelyssä ihmisen oma motivaatio muutoksen tekemiseen on kantava voima. Nuotta-projektissa parhaimmat onnistumiset ovat tulleet niiden nuorten kanssa, joilla motivaatio on ollut kohdallaan (tai löytynyt vähitellen projektin aikana), mutta välineet ja keinot muutoksen tekemiseen ovat olleet riittämättömät. Monen nuoren kohdalla ympäröivä viranomaisverkosto on ollut laaja. Verkoston toiminnan kannalta vastuuhenkilön sopiminen on helpottanut työskentelyä yhteisen tavoitteen eteen.

Tällä hetkellä jotkut projektin suunnitteluvaiheessa 1999 ehkä innovatiivisiltakin kuulostaneet asiat ovat jo nykyisen työskentelyn ja tulevien vuosien arkipäivää. Sosiaalityöntekijän ja työvoimaneuvojan työparityöskentelyä on toteutettu jo parin vuoden ajan yhteispalvelupisteissä ja työskentely on laajentumassa vähitellen yhä laajempaan verkostoitumiseen työvoiman palvelukeskuksissa. Sosiaalityössä on Joensuussa suunnitteilla aikuissosiaalityötä koskevan organisaatiouudistus, jossa erotetaan toisistaan kuntouttava sosiaalityö ja toisaalta toimeentulotuki. Myös ohjaajien tärkeys on huomioitu ajatellen tulevia projekteja ja työskentelyä varsinkin nuorten osalta.

7.4 Muutosvoimat ja muut mekanismit

Parhaiten Nuotta-projektin prosesseissa tapahtunutta kehitystä sekä vaikuttavuutta voidaan arvioida mekanismien kautta. Mekanismeja analysoimalla voidaan selvittää, mikä vaikutus on ollut nuorten taustoilla, nuorten omilla ja Nuotan käynnistämällä muutosvoimilla sekä toimintaympäristöllä. On kuitenkin huomattava, että vaikka mekanismeja tarkastellaan vaikuttavuusnäkökulmasta, voi mekanismien keskinäinen suhde olla satunnainen ja muuttuva. Erityisesti tämä koskee toimintaympäristöä ja nuorten elämään vaikuttavia ulkoisia tekijöitä, joita on lähes mahdotonta pakottaa osaksi analyysia.

Kenen kohdalla Nuotan mekanismit sitten toimivat, ja mitkä ovat sellaisia mekanismeja, joita ei Nuotan keinoin saatu vahvistettua? Nuotan onnis-

tuminen eri mekanismien käynnistämässä ja vahvistamisessa eritaustaisten nuorten kohdalla esitetään yhteenvedona taulukossa 21.

Taulukko 21. Nuotan käynnistämät mekanismit nuoren taustan mukaan

	Mekanismit, jotka Nuotassa vahvistuivat hyvin	Mekanismit, joita Nuotassa ei saatu vahvistettua riittävästi
Mies	<ul style="list-style-type: none"> – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
Nainen	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Koulutuspaikan löytymistä ja työllistymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit 	<ul style="list-style-type: none"> – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi ja raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
Opiskelija	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Itsetunnon kohoaminen ja omien voimavarojen löytäminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen raha-asioiden ja arjenhallinnan parantamiseksi
Lastensuojelutausta	<ul style="list-style-type: none"> – Koulutuspaikan löytymistä ja työllistymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
Ammattikoulutuksen keskeyttänyt	<ul style="list-style-type: none"> – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuunotto ja selviytymisvälineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi ja raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
Kehityshäiriöitä	<ul style="list-style-type: none"> – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Itsetunnon kohoaminen ja omien voimavarojen löytäminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen

Mielenterveysongelmia	<ul style="list-style-type: none"> – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Sosiaalisten valmiuksien lisääntyminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiyttäminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuunotto ja selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi ja raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
------------------------------	---	--

Taulukossa 22 esitetään mekanismien käynnistyminen ja vahvistuminen päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen mukaan. Taulukoihin on tiivistetty luvun 5.2 analyysien keskeiset tulokset.

Taulukko 22. Nuotan käynnistämät mekanismit päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen mukaan

	Mekanismit, jotka Nuotassa vahvistuivat hyvin	Mekanismit, joita Nuotassa ei saatu vahvistettua riittävästi
Ei päihdeongelmia, Maksuhäiriöitä tai Rikoshistoriaa	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjen- ja raha-asioiden hallinnan parantamiseksi 	
Yksi elämänhallinnan Ongelmista	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi ja arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
2-3 elämänhallinnan ongelmaa	<ul style="list-style-type: none"> – Itsetunnon kohoaminen ja omien voimavarojen löytäminen – Sosiaalisten valmiuksien lisääntyminen 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi sekä raha-asioiden ja arjenhallinnan parantamiseksi – Aktivoituminen oman tulevaisuuden suunnitteluun

Taulukosta 21 nähdään, miten nuoren tausta vaikuttaa muutosmekanismien käynnistymiseen ja toisaalta siihen, millaiset mekanismit eivät kyseisen ryhmän kohdalla välttämättä käynnistyneet. Menemättä tarkempaan erittelyyn taulukosta voi havaita räätälöidyn työtavan tarpeen ja merkityksen. Vielä selvemmin on nähtävissä nuoren ongelmien kasautumisen vaikutukset mekanismeihin (taulukko 22). Niiden nuorten kanssa, joilla ei ollut kasautuneita elämänhallinnan ongelmia, voitiin työskentelyssä edetä melko hyvin kohti tavoitteita. Sitä mukaa kun ongelmat kasautuvat, vaikeutuu etenkin työmarkkinoihin liittyvien mekanismien vahvistaminen. Samoin vaikeutuvat muutosmotivaation tavoittelemisen ja vastuun ottamisen omista asioista. Ongelmien kasautuessa tulee työskentelyn painopistettä muuttaa yhä enemmän sosiaalisen kuntoutuksen suuntaan.

Elämänhallinnan ongelmien mukaan tarkasteltuna nuoret, joilla oli kehityshäiriöitä sekä mielenterveysongelmaiset nuoret saavuttivat selvästi muita nuoria huonommin yleisiä ammatillisia tavoitteita. Ongelmien kasautumisella oli yhteys tavoitteiden heikkoon saavuttamiseen, ja erityisen huonosti saavutettiin ammatillista tavoitetta koulutus- tai työpaikan löytäminen. Myös ammattikoulun keskeyttämisellä nuoren senhetkisenä taustatilanteena oli itsenäinen yhteytensä kaikkien neljän tavoitteen heikkoon saavuttamiseen.

Myös käytettyjen työmenetelmien yhteydestä tavoitteiden saavuttamiseen voidaan analyysien perusteella sanoa jotain. Projektin tuella työvoimapolitiittisten toimenpiteiden aikana saatiin käynnistettyä mekanismeja, jotka edesauttoivat koulutus- tai työpaikan löytymistä, eli projektin työntekijöiden nuorelle antamalla tuella voidaan arvioida olleen työvoimapolitiittisista toimenpiteistä riippumaton itsenäinen vaikutuksensa. Vaikka kotikäynnillä oli negatiivinen yhteys yleisten ammatillisten tavoitteiden saavuttamiseen, niin yleisten elämänhallinnan tavoitteiden saavuttamiseen sillä oli vahvasti positiivinen yhteys. Samoin harrastuksessa tukeminen näyttää vaikuttaneen positiivisesti yleisten elämänhallinnan tavoitteiden saavuttamiseen.

Kotikäynti ja verkostoyhteistyö ovat työmenetelmiä, joita Nuotassa käytettiin erityisesti niiden nuorten kanssa, joilla oli erilaisia elämänhallinnan ongelmia. Nuotan toimintamalliin olennaisesti kuuluvina työmenetelminä ne ovat siitä mielenkiintoisia, että kotikäynnillä oli selvä negatiivinen yhteys yleisten ammatillisten tavoitteiden saavuttamiseen ja verkostoyhteistyöllä yleisten elämänhallinnan tavoitteiden saavuttamiseen. Lisäksi tämä yhteys säilyy, vaikka yleiset elämänhallinnan ongelmat ja ongelmien kasautuminen otetaan huomioon. Yksiselitteistä selitystä ei tälle ilmiölle pystytä antamaan. Yksi arvio on, että näitä työmenetelmiä käytettiin nimenomaan kaikkein motivoitumattomimpien ja siinä mielessä ongelmallisimpien nuorten kanssa eli verrattuna muihin nuoriin nämä nuoret näyttävät saavuttaneen tavoitteitaan huonosti, vaikka absoluuttisesti he jossain määrin olisivatkin edistyneet tavoitteissaan.

Nuotta-projektin kaltaisessa hankkeessa ei ole relevanttia pyrkiä yksivivaisesti työllistämiseen tai ohjaamaan nuoria työhallinnon toimenpiteeseen. Sosiaalinen kuntouttaminen on usein vasta edellytys sille, että muita toimenpiteitä voidaan suunnitella tai että vaikutukset olisivat kestäviä. Tuloksellisuuden käsitettä - ja käsitystä kuntouttavan työn luonteesta - tulisikin laajentaa siten, että huomioidaan laajemman moniammatillisen toimijaverkoston yhteensä tuottamat tulokset sekä yksilötasolla että palvelujärjestelmässä.

Keskeisintä Nuotta-projektin konseptissa on ollut projektimaisen, nuoren arkea lähellä tapahtuvan työskentelyn yhdistäminen saumattomasti moniammatillisiin verkostoihin ja etenkin emo-organisaatioiden eli työvoimatoimiston ja peruspalveluviraston työhön. Toinen vahvuus on ollut ohjaajien käyttö nuorten arkielämän tukena. Kolmas ja edelleen kehittämisen arvoinen asia on jatkaa Nuotan mallin kaltaisen työtteen kytkemistä emo-organisaatioiden toimintatavaksi. Tässä on olennaista sen tiedostaminen, millaiset työn ja palvelujen organisointitavat ovat vaikuttavia kunkin ryhmän kanssa työskenneltäessä.

Kokonaisuutta arvioitaessa on osoitettavissa, että tuotannollisia ja elämänhallintaan liittyviä tavoitteita saavutettiin hyvin verrattuna nuorten lähtötilanteeseen ja erityisesti siihen, että nämä nuoret ovat olleet palveluverkoston väliinputoajia. Projektilla on siten ollut hyvinvointivaikutuksia nuorten elämään. Tämä tulee esille myös nuorten itse antamassa palautteessa projektin päätyttyä. Nuorten ongelmia ja asetettuja tavoitteita vertaamalla näyttää kuitenkin siltä, että jatkossa Joensuussa tarvitaan enemmän panostusta päihde- ja mielenterveystyöhön. Myös nuorten raha-asioiden ja velkojen selvittämiseen sekä rikosten jälkiselvittelyyn ja ennaltaehkäisyyn on tarvetta.

Kouluyhteistyössä on havaittu, että ammatillisten opintojen keskeytyminen on liian usein ainoaksi koettu vaihtoehto. Nuoria on ohjautunut siten Nuotta-projektin varsinaisten toimenpiteiden kohteiksi. Tarve ammatillisiin oppilaitoksiin liittyvän työmuodon kehittämiseen on niin ilmeinen, että työtä tulisi jatkaa emo-organisaatioissa tai erillisessä kehittämisprojektissa.

Projektin kannalta on ollut suosiollista, että sitä on arvostettu Joensuussa työnä, joka on tekemisissä vaativan kohderyhmän kanssa. Työmalli on pureutunut tehokkaasti moniongelmaisten nuorten tilanteisiin, jotka ovat olleet tähän saakka väliinputoajia sektoroituneessa palvelujärjestelmässä tai eivät ole olleet minkään tuen tai etuuden piirissä. Haasteena on edelleen se, miten nuoriin liittyviä asioita tuodaan esille positiivisesti ja kohderyhmää leimamatta. Laajempi haaste on työmuodon juurruttaminen emo-organisaatioiden työhön, sen liittäminen muihin kokeilu- ja kehittämishankkeisiin tai työn jatkaminen omana projektinaan. Nuotta-projektin jatkotoimia suunniteltaessa voi olla perusteltua harkita työpajatyypin toiminnan integroimista osaksi Nuotan kaltaista projektia tai työmuotoa. Toinen nuorten sosiaalista

kuntoutumista tukeva elementti on tuettu asuminen. Intensiiviset luottamukseen ja ryhmäyttämiseen perustuvat työmuodot ovat vaativia, mutta tiettyjen nuorten kohdalla ne ovat ainoita keinoja saada tuloksia aikaiseksi.

8 NUORTEN TUKEMINEN JA PALVELUJÄRJESTELMÄ

8.1 Nuoruudesta aikuisuuteen ja ongelmapuheesta osallisuuteen

Nuoruus on siirtymistä lapsuudesta aikuisuuteen. Se on elämänvaihe, johon sisällytetään ajatus positiivisesti ladatusta tulevaisuudesta ja mahdollisuuksista. Suikkanen ym. (2004, 15) toteavat, että lähtökohtaisesti usko jokaisen mahdollisuuksiin on oikea. Nuorten mahdollisuuksien turvaaminen edellyttää kuitenkin yhä selvempää ja aiempaa varhaisempaa puuttumista nuorten mahdollisiin ongelmiin.

Paitsi aikuisuutta, niin myös nuoruutta leimaavat ristiriitaiset vaateet ja kiihkeä elämänrytmi. Elämäntilanne on muuttunut yhä katkonaisemmaksi ja epävarmuus on lisääntynyt. Erilaiset elämäntilanteiden ongelmat voivat kasaantua jo varhaisnuorilla, ja nuoruudesta voikin tulla erilaisten ongelmien hallitsema tila. Yksilön kannalta välttämättömiin yhteisöihin kiinnittymisen kitkat voivat lopulta estää integroitumisen yhteiskuntaan. Näin vaateet nopeasta siirtymästä aikuisuuteen voivat kääntyä itseään vastaan.

On myös havaittu, että vakiintuneilla ohjaus- ja palvelujärjestelmillä ei ole tarpeeksi keinoja vastata sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviin koulutus-, kuntoutus- ja työllistymistarpeisiin. Nämä rakenteelliset esteet voivat johtua työnjaosta, toimintakulttuureista ja arvoista.

Sosiaalisen syrjäytymisen ja integroitumisen ohella on jo pitkään puhuttu osallisuudesta ja voimavaraistamisesta ja myöhemmin sosiaalisesta kuntoutuksesta. Teemat ovat olleet esillä niin politiikan agendoilla, valtakunnallisissa strategioissa kuin paikallisissa kehittämishankkeissa. Käsitteiden ongelmana on kuitenkin ylimalkaisuus; mistä puhutaan kun puhutaan osallisuudesta, empowermentista tai sosiaalisesta kuntoutuksesta? Mistä joudutaan syrjään tai minne ajaututaan, kun osallisuus tai voimavaraistuminen ei toteudu, ja mistä nuorten tulisi olla osallisia, jotta heillä olisi mahdollisuudet hyvään tulevaisuuteen?

Nuorten tilannetta tämän päivän Suomessa kuvaavat pitkälti samat teemat, joita hyvinvointitutkijat ja sosiologit ovat nostaneet esille koko väestön osalta. Monet syrjäytymiseen ja integrointiin liittyvät teemat tulevat nuorisotutkimuksessa esille kuitenkin kärjistetympinä.

Viime vuosikymmenellä keskeinen teema nuoria ja työpajatoimintaa koskevassa tutkimuskirjallisuudessa oli siirtyminen koulun penkiltä palkkatyöhön (*transitions from school to work*) (ks. esim. Willis 1984; Paakkunainen 1995; Jahnukainen 1997). Puhuttiin koulutuksen ja työelämän välisen murroksen ja siirtymävaiheen ongelmista sekä siirtymästä tehdashallin hämärästä autonomiseen oppiin. Paakkunainen (1995) on kuvannut työpajojen maailmaa koulun ja työmarkkinoiden välisenä tilana: sosiaalisena tilana, so-

siaalisena ulottuvuutena, sosiaalis-terapeuttisena kokemuksena, uudentyyppisenä työyhteisönä, itsenäisenä ammatillisena ja sosiaalisena toimintatilana, potentiaalisena tilana, sosieteettina jne. Laakson (1997, 3) mukaan nuorille tuli luoda koulun ja työelämän väliin sijoittuvia yksilöllisiä ratkaisuja ammatin hankkimista ja elämänuran suunnittelua varten. Pajat nähtiin koulutusjärjestelmän puskureina valmentajaensa peruskoulusta päässeitä ammatinvalinnan suhteen epätietoisia nuoria (Virtanen 1998, 92). Työpajat nähtiin myös radikaalisti luokkahuonekoulun jäykkyyden ja työmarkkinoiden ”tuolla puolen” olevina autonomisina yksiköinä, joissa mahdollistuu luovuus ja vapauden kokemus. Lisäksi kysyttiin, ovatko työpajat moniottelua, putkea vai varastointia (Paakkunainen 1995, 97).

Kysymykset ovat edelleen olemassa, mutta kuva ilmiöiden ja toimintaympäristön luonteesta on monipuolistunut. Käsillä olevan problematiikan kannalta ongelman ydin on edelleen, että työttömällä nuorilla on riski jäädä vuosikausiksi tai lopullisesti pois koulutus- ja työmarkkinoilta. Elämänhallinnan pulmien yhdistyessä puutteelliseen koulutukseen, vähäiseen ammattitaitoon ja päihteiden käyttöön voidaan puhua ongelmien kasautumisesta. Käsillä olevassa kehittämis- ja tutkimushankkeessa keskeisin kysymys on ollut, että nuorten elämänhallinnan ja sosiaalisen syrjäytymisen ongelmiin ei vallitsevan palvelujärjestelmän puitteissa ole voitu riittävästi vaikuttaa.

Nuoriin liittyviä palveluja ja projektitoimintaakin voi uhata ”syrjäytymisen”, jos se ei kehity laadullisesti ja jää vain osaksi työllisyyspolitiikan välineistöä, tai jos kunnallinen nuorisotyö ei löydä rooliaan palvelujen kokonaisuudessa (ks. Silvennoinen 2001). Ongelmaksi on muodostunut se, että ammatillista koulutusta on laajennettu oppilastarjonnan perusteella ja käytetty työvoimapolitiikan välineenä. Oppilaitoksista ei valmistutakaan ammattiin, vaan työmarkkinoille tai pelkästään työmarkkinoiden eteisiin, joissa vasta jaetaan avaimia eteenpäin. Paja- ja projektitoimintatoiminta voi onnistuessaan olla yksi ratkaisu ongelmaan, kun se lähtee työn, koulutuksen ja nuoren elämäntavan yhdistelmästä (Sosiaaliturva 8/97).

Perinteisten yhteiskunnallisten ohjausjärjestelmien toimintakyky on koetuksella yhteiskunnan ja nuorten elämäntavan muuttuessa. On huomattava, että muutokset koskettavat kaikkia nuoria ja että syrjäytymisen riski koskettaa yhä useampia. Perinteinen institutionaalinen elämäntavan muuttuessa on vaihtunut epävakaa elämäntavaksi, jossa työttömyysjaksot, lyhyet työsuhteet ja koulutusjaksot vaihtelevat. Koulutuksen ja työelämän väliin on syntynyt ”harmaa vyöhyke”, jossa esimerkiksi työpajaprojektit ja Nuotta-projektikin operoivat. Yhä useampi nuori on tällä vyöhykkeellä, ikään kuin reservissä odottelemassa koulutukseen tai työhön pääsyä tai sitten erilaisten työvoimapolitiittisten pakotteiden velvoittamana. (Paju & Vehviläinen 2001, 62.)

8.2 Moniammatillisuutta ja yhteispalvelua

Seuraavassa palvelujärjestelmän ja projektityön suhdetta tarkastellaan aluksi Petri Pajun ja Jukka Vehviläisen (2001) tutkimuksen - ”Valtavirran tuolla puolen - Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla” – pohjalta.

Moniammatillisten verkostojen rakentamisen välttämättömyydestä on vallinnut konsensus tutkimuskirjallisuudessa. On myös havahduttu siihen, että on tarpeen lisätä eri hallinnonalojen välistä tekemistä ja löytää yhdessä tekemisen kohteita. Syrjäytymisen mieltäminen prosessiksi on looginen lähtökohta sille, että syrjäytymisen torjunnassa tarvitaan hallinnonalojen välistä yhteistyötä. Esimerkiksi nuoren elämää perattaessa ja mukana eletessä avuntarpeet ja siihen liittyvät osaamisen tarpeet voivat vaihdella suurestikin. (Paju & Vehviläinen 2001, 53.)

Toimien ajoittaminen on kuitenkin vaikeaa. Mitä tarvitsee tehdä missäkin vaiheessa ja miten tieto nuoresta kulkee mukana? Varhainen ongelmiin puuttuminen saattaa lisäksi muuttua itseään toteuttavaksi ennusteeksi. Avainsana on kuitenkin kehityksen ennakoiminen. Poikkihallinnollinen työ, kun sitä todella lähdetään tekemään, on valtava haaste. Reijo Väärälän (2000 ks. Paju & Vehviläinen 2001, 54) mukaan keskeistä on vastuun käsitteen laajentaminen: ”Syrjäytymisen kehittymiseen liittyy sosiaalisten sopimusten rapautuminen, jolloin sosiaalinen vastuu siirtyy pelkästään sosiaalipolitiikalle. Sosiaaliset sopimukset ovat hyvinvointivaltion sisällä muodostuneita kirjoittamattomia tasapainotiloja sekä moraalisia ja poliittisia koodeja, joiden varaan sosiaalinen koheesio on perustunut. Syrjäytymisen ehkäisyssä tarvittaisiin uutta sopimuksellisuutta, jossa sopimukset olisivat suuntaviivoja sille, miten kullakin politiikan lohkolle tulisi tasapainottaa taloudellinen ja sosiaalinen toiminta sekä ajattelu”. Kysymys onkin, millaista kumppanuutta tarvitaan ja tarvitseeko se uudenlaisia rakenteita.

1990-luku oli nuorten työpajaprojektien menestystarinan aikaa. Taustalla oli yhteiskunnan sosiaalistamisjärjestelmien epäviireisyys, joka näkyi siinä, että nuorisoprojektit olivat sankarin roolissa syrjäytymisen vastaisessa toiminnassa. Työpajoja on ollut Suomessa noin 350, ja niissä vuosittain 7000–8000 nuorta. Vuonna 1995 alkaneen ESR-rahoituksen myötä Suomessa käynnistyi suurin osa mainituista hankkeista. Tavoitteina on ollut nuorten työllistäminen ja ohjaaminen koulutukseen työpajatoiminnan avulla. Pajatoiminnan kirjo on hyvin laaja alkaen käytännönläheisistä tuotannollista pajoista aina vaativaa tietotekniikkaa hyödyntäviin pajoihin tai taidepajoihin.

Projektit näyttävät vastanneen nuorten tarpeisiin ja niiden innovatiiviset ohjauskäytännöt osoittavat ”sen, että vakiintuneet ohjausjärjestelmät - ammatillinen koulutus, ammatinvalinnan ohjaus, sosiaali- ja nuorisotyö sekä työvoimapolitiittiset toimenpiteet - ovat uudistamisen tarpeessa” (Paju & Vehviläinen 2001, 60). Toinen vaihtoehto on se, että projektit mielletään vakiintuneiksi toimintatavoiksi kuntien toimenpidevalikoissa. Vantaa on täs-

sä hyvä esimerkki, olivathan ensimmäiset pajat toiminnassa jo 1980-luvulla (ks. Karjalainen 1999).

Pajun ja Vehviläisen mukaan "Projektien vaikuttavuuden arviointi on samalla myös perinteisten instituutioiden vaikuttavuuden arviointia. Jos projektit vastaavat nuorten vaatimuksiin ja modernin yhteiskunnan haasteisiin, niin mihin vaatimuksiin ja haasteisiin perinteiset instituutiot eivät sitten pysty vastaamaan?" Heidän mukaansa vaikuttaa siltä, että projektimaiset työt teet omaavat paremmat edellytykset vastata moniongelmaisuuksien aiheuttamaan haasteeseen. "Ongelmien kasaantuminen merkitsee sitä, että nuoren kanssa työskentelevien asiantuntijoiden olisi samanaikaisesti pystyttävä auttamaan nuorta esimerkiksi asunnottomuudessa, mielenterveydellisissä ongelmissa ja työn puutteessa." (Paju & Vehviläinen 2001, 61.)

Ratkaisuksi on etsitty erilaisia "yhden luukun" periaatteilla toimivia malleja, joista mainittakoon palveluohjauksen kehittämishankkeet, valtakunnallinen yhteispalvelupistekokeilu ja työvoiman palvelukeskukset. Nuotta-projektin toimintamalli sekä esimerkiksi HELSA-projektin³ työkuraattorimalli voidaan luokitella samaan kategoriaan. Työkuraattorit tekivät nuorten kanssa suunnitelmia palveluista ja koordinoivat erilaisten palveluelementtien toimintaa. Nuoret mielsivät tällä tavoin tuotetut palvelut tehokkaiksi, yksilöllisiksi ja luotettaviksi (Julkunen ym. 1999, 174).

Modernin yhteiskunnan perintönä on suomalaiselle sosiaalipolitiikalle ollut tyypillistä tarkka työnjako ja se, että kukin toimintasektori huolehtii vain omista asioistaan. Huolimatta synergia- ja yhteistyöpuheista julkishallinnossa omaksuttu tulosoheutus on - toiminnan tehostamisen ohella - saattanut lisätäkin organisaatioiden itsekkyyttä (Karjalainen, Karisto & Seppänen 2002, 263). Projektioorganisaation rakenteesta johtuu puolestaan se, että ne ovat herkkiä reagoimaan paikallisiin tilanteisiin. Niiden toimintakäytäntöjä voidaan muuttaa nopeasti ja joustavasti. Keskeinen toimintatapa niissä on moniammatillinen ja monitoimijainen verkostotyö, jossa resursseja voidaan liikuttaa joustavasti (refleksiivisyys). Eli toimitaan sen monesti havaitun tosiasian pohjalta, että yhden organisaation tai toimijan tiedot ja toimintamahdollisuudet eivät riitä. (Paju & Vehviläinen 2001, 61.)

Projektityöntekijän toimenkuva on usein laaja. Perinteinen sektorijajattelu murtuu myös työaikojen- ja tilojen suhteen, varsinkin vapaaehtoisvetoisissa hankkeissa. Parhaimmillaan nuori voi hoitaa kaikki (ongelmaisetkin) asiansa yhdessä paikassa. Yhden virkailijan ja yhden luukun periaate onkin nuoren kannalta tärkeää, sillä projektien kohderyhmään kuuluvat nuoret suhtautuvat viranomaisiin valikoivasti ja persoonallistavat oman asiakassuhteensa. (Paju & Vehviläinen 2001, 61.) "Valtavirran tuolla puolen" -raportin yksi suositus on rakentaa koulu-, sosiaali- ja työvoimaviranomaisten sauma-

³ HELSA-projekti (1996–1999) oli helsinkiläisten lastensuojelunuorten tarpeisiin vastaamaan pyrkinyt työllistämisen- ja koulutusohjelma. Siinä nuoria ohjattiin työhallinnon toimenpiteisiin sekä tuettiin nuorten integroitumista työelämään ja heidän elämänhallintansa vahvistumista.

tonta paikallista yhteistyötä, jolla pyritään vahvistamaan nuorten elämänhallintaa ja jossa myös kansalaissektorin järjestöt ovat mukana edustamassa paikallisia yhteisöjä.

8.3 Sosiaalisen kuntoutuksen haaste

Erilaisilla yhteistyömalleilla ja verkostoitumisella ei ole paljoakaan merkitystä, ellei samalla kyetä arvioimaan toiminnan sisältöä ja toimintaympäristön vaateita. Helsinkiläisessä nuoria asunnottomia tukevassa Nasta-projektissa havaittiin, että tuloksellisuuteen vaikuttaa eniten se, nähdäänkö nuoret ongelmiensa vai potentiaaliensa kautta (Lindholm 2002). Havaittiin myös, että erilaisten toimenpiteiden rinnalla yhtä tärkeää on nuorista välittäminen. Seuraavassa on listattu Nasta-projektissa tehtyjä havaintoja, koska ne rinnastuvat Nuotta-projektissa tehtyihin johtopäätöksiin melko suoraan. Selkein ero projekteissa on se, että Nasta-projektin nuoret ovat projektiin tullessaan asunnottomia, mikä mutkistaa kuntoutuksen prosessia (Lindholm 2002, 3-4).

- Tie avoimille työmarkkinoille on usein pitkä: tarvitaan paljon tukea.
- Vaikka lähestymistapa ja lähtökohta ovat monesti ongelmakeskeisiä, projektissa keskitytään mahdollisuuksien tarjoamiseen ja ovien avaamiseen tilanteissa, joissa nuori kokee olevansa umpikujassa.
- Kokonaisvaltainen työote: elämäntilanteita koetetaan parantaa samaan aikaan usealla osa-alueella. Työllistäminen, päihdehuollon palvelut ja muutkaan tukitoimet eivät yksin riitä, vaan tärkeää on kokonaisvaltaisuuden lisäksi käytännöllinen palveluohjaus, jossa tarvittavien palvelujen hankkiminen ja linkitys on selkeästi vastuutettu.
- Projektin työote vaikuttaa erityisesti niiden kohdalla, joilla on jo valmiiksi muutosmotivaatiota projektiin tullessaan, mutta ei väliä tämän muutoksen toteuttamiseen.
- Projektilla on vaikutusta myös niihin, joilla suhde päihdeiden käyttöön on ambivalentimpi. Heidän osalta prosessi voi edetä "esiharkintavaiheesta, harkintavaiheeseen ja osin jo toimintaan".
- Monella projektiin tullessa nuorella on mielenterveysongelmia (erityisesti vakavaa masennusta). Lisäksi nuoren vähäisen aktiivisuuden ja motivoitumattomuuden taustalla on havaittu lievempiä mielenterveydellisiä tekijöitä. Pulmallista on kamppailu päihde- ja mielenterveyspalvelujen ristipaineessa. On havaittu, että avohoidon järjestäminen on ollut hankalaa tai mahdotonta jopa palveluohjaajalle tai projektityöntekijälle saati sitten nuorelle itselleen. On-

gelmia on lisännyt nuorten kokema leimautuminen palveluja haettaessa.

- Keskeisin johtopäätös kohderyhmän kannalta on se, että fokuksen tulisi olla sosiaalisessa kuntoutuksessa pikemmin kuin suoraan työllistämiseen pyrkivissä toimenpiteissä.

Toisena peilauspintana Nuotta-projektin suhteen voi käyttää yhdeksästä Employment Integra -projektista tehtyä teematyötä (Järvelä & Laukkanen 2000). Siinä arvioitiin empowerment- eli voimavaraistamisprosessien toimivuutta näkökulmasta, jossa painottuvat yksilöllisten tekijöiden lisäksi yhteiskunnan ja työelämän rakenteelliset tekijät sekä lähiyhteisöön ja lähiympäristöön liittyvät tekijät. Voimavaraistamisprosessin toteuttamisen pulmiksi osoittautui vaikeasti syrjäytyneiden tavoittaminen ja motivointi, kuntoutumisprosessia estävät yhteiskunnan toiminta- ja palvelurakenteen ongelmat sekä yksilön toimintakykyyn liittyvät vajeet. Teematyössä kehitettiin erilaisia toimintamenetelmiä, joista tässä nostetaan esille seuraavat (ks. tarkemmin Järvelä & Laukkanen 2000):

- Osallistujien rekrytoinnin tavoitteena tulee olla oikean ihmisen ohjaaminen oikealla hetkellä oikeaan paikkaan.
- Voimavaraistamistyössä on kyse moni-ilmeisestä muutosprosessista, johon kytkeytyvät osallistujan konkreettiseen elämäntilanteeseen liittyvät muutokset sekä heidän psyykkisiä resurssejaan koskevat muutokset. Lisäksi motivointityö edellyttää erilaisia mallinnuksia sekä sitä, että projekteissa tulisi painottaa nykyistä enemmän "miten tehdään" -kysymyksiä. Tähän liittyviä hyviä käytäntöjä: tavoite- ja ohjauskeskustelut, itsearvioinnin tukeminen, vertaisryhmien, -ohjaajien ja työparien käyttö, "saattaen vaihtamisen" periaate polulla edettäessä sekä projektihenkilöstön vahva sitoutuminen osallistujien etujen ajamiseen ja epäviranomaismainen työote.
- Yhteiskunnan rakenteiden näkökulmasta palvelujärjestelmällä ei ole tarpeeksi keinoja vastata sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviin kuntoutus-, koulutus- ja työllistymistarpeisiin. Tähän liittyen on havaittu esteitä, jotka johtuvat rakenteista, työnjaosta, toimintakulttuureista ja arvoista. Ongelmien ratkaiseminen edellyttää yhteiskunnallista keskustelua, poliittisia päätöksiä, lainsäädäntötyötä sekä muutosta viranomaisten työ- ja toimintakulttuureissa.
- Rakenteellisesta näkökulmasta voimavaraistaminen edellyttää
 - pitkiä kuntoutumispolkuja
 - sosiaalisen kuntoutuksen taloudellisia resursseja
 - sosiaaliturvan aktivointia tukevaa uudistamista
 - sosiaalista kuntoutusta koskevan työnjaon ja yhteistyön selvittämistä
 - työmenetelmien kehittämistä

- erilaisia toiminnallisia ja tuettuun työhön perustuvia kuntoutumismahdollisuuksia
- työllistymismahdollisuuksien kehittämistä ns. alhaisen tuottavuuden työhön ja kolmannelle sektorille

Sampo Järvelän ja Maija Laukkasen mukaan suomalainen kuntoutusjärjestelmä on tienhaarassa. Vaikka julkilausuttuna tavoitteena on yksilöiden toimintakyvyn turvaaminen erilaisissa elämäntilanteissa, kuntoutuksen käytännöt ohjautuvat lääkinnällisen ja ammatillisen kuntoutuksen näkökulmista. Ongelmallista on, että projektit toimivat virallisen kuntoutusjärjestelmän ulkopuolella tai erilaisilla rajapinnoilla niin, että toiminta jää hyvästä yrityksestä huolimatta sektorirajojen väliin tai ulkopuolelle. Toisaalta toimimiseen erilaisilla rajapinnoilla sisältyy innovatiivisuuden mahdollisuuksia.

Vaikka Nuotta-projekti ei ollut lähtökohtaisesti voimavaraistamisen menetelmiä toteuttava hanke, ovat edellä esitetyt näkökohdat relevantteja sekä sisällöllisesti että toimintaympäristön kannalta. Kohderyhmä on sellainen, että useimmiten tarvitaan juuri sosiaalisen kuntoutuksen ja voimavaraistamisen menetelmiä, jotta nuorten ammatilliset tavoitteet voivat toteutua (ks. esim. Lindqvist 1996).

Arviointiaineiston perusteella voi tehdä johtopäätöksen, että sosiaalinen kuntoutus on ollut Nuotta-projektin päätehtävä. Kun projektissa on kehitetty selkeä malli sekä kohderyhmän että kumppaneiden kanssa toimimiseen, tulevat haasteeksi mainitut rakenteelliset tekijät ja ongelmat. Pelkkä mallin kehittäminen ei riitä, vaan on tehtävä muutostyötä viranomaisten työ- ja toimintakulttuurien suhteen sekä huomioitava lainsäädännön asettamat rajat. Ainakin resurssien takaamiseksi ja mallin käyttöön ottamisen vaiheessa tarvitaan paikallisia poliittisia päätöksiä, jotka eivät aina ole helppoja.

8.4 Nuorten palvelujen hyvät käytännöt

"Hyvät käytännöt" ja "parhaat käytännöt" ("best practices") ovat tulleet käsitteinä näkyvästi esille viime vuosina Euroopan sosiaalirahaston hankkeiden siivittämänä. Käsite on yhtä aikaa itsestään selvä ja toisaalta epämääräinen. Voidaanhan ajatella arkikielisesti, että hyvä käytäntö eroaa huonosta käytännöstä. Näin hyvät saataisiin esille löytämällä huonot sekä analysoimalla eroavaisuuksia. Käsitteen tultua politiikka- ja ohjelmakieleksi sitä on syytä pohtia tarkemmin. Tässä hyvä käytäntö määritellään prosessiksi tai toimintatavaksi, jossa on huomioitu sosiaalinen innovaatio, levitettävyyys, hyödynnettävyyys ja tuloksellisuus. Erityisesti on painotettava sosiaalisen innovaation luonnetta uudenlaisten käytäntöjen, yhteistyösuhteiden ja rakenteiden kehittämisenä. (ks. Satakunnan TE-keskus 2003, 27.) Keskeistä on huomata, että hyviä käytäntöjä ei tule erottaa kontekstistaan, vaan niitä tulee tarkastella toimintaympäristösidonnaisina.

Nuorten hankkeisiin sovellettuna haaste liittyy kehittämisprosessien laadun parantamiseen laaja-alaisesti. Hyvissä käytännöissä on kyse paitsi tuloksekkaista toimintamalleista, niin myös erityisesti toimintatapojen ja säännönmukaisen toiminnan muutoksesta, toiminnallisten suhteiden uudelleen järjestymisestä ja resurssien uudentamisesta kohdentamisesta (Satakunnan TE-keskus 2003, 27). Nuotta-projektin tapauksessa haaste kiertyy siihen, mitä edellä on puhuttu toimintamallien strategisesta kytkeytymisestä emo-organisaatioihin. Toiseksi kysymys liittyy nuoriin liittyvän politiikan valtakunnalliseen ohjaukseen ja palvelujen resursointiin.

Nuotan työskentelymallin keskeiset hyvät elementit voi projektipäällikön itsearviointiraportista tiivistää seuraaviksi: ”sosiaalityöntekijä - työvoimaneuvoja -työparin työskentely, ohjaajien käyttö nuorten arjen tukemisessa sekä verkostoituminen, kokonaisvaltaisuuden periaate, pitkäjänteisyys, tavoitteellisuus ja työskentelyn tiiviys. Onnistunut ratkaisu on ollut myös tuen ja kontrollin erottaminen toisistaan: projektissa ei ole tehty viranomaispäätöksiä toimeentulotukea ja työhallinnon päätöksiä koskien.” (Tikka 2003, 31.) Näihin voi lisätä vielä Nuotan työntekijöiden ottaman laaja-alaisen vastuun nuoren palvelujen koordinoinnista sekä työntekijöiden sisäisen työohjauksen. Seuraavassa esitellään lyhyesti nuorten tukemisessa hyviksi käytännöiksi havaittuja malleja, toimintatapoja tai työorientaatioita viimeisimpien nuorten palveluja koskevien tutkimusraporttien pohjalta.

Kansaneläkelaitoksen (15–17 -vuotiaiden) nuorten kuntoutuskokeilun arviointiraportissa (Suikkanen ym. 2004, 185–186) hahmotellaan ideaalimalli nuorten tukemisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen hyvistä käytännöistä. Mallin lähtökohtana on, että sitä voidaan toteuttaa olemassa olevaa palvelujärjestelmää hyödyntäen. Malli rakentuu seuraavien asiakokonaisuuksien ympärille: (i) kohdejoukon määrittely ja valinta, (ii) nuorten tuki ja (iii) palvelujen koordinointi ja kehittäminen.

Mallissa on samankaltaisuuksia Nuotan mallin kanssa. Keskeistä on tuen tarpeeksi varhainen järjestäminen sekä oikeanlaisten toimenpiteiden kohdentaminen oikeaan kohderyhmään. Toimiakseen tulee moniammatillisen verkoston eri toimijoiden olla valppaita havaitsemaan tuen tarpeet sekä myös toimimaan tilanteiden vaatimalla tavalla. Toiseksi nuorten tukeminen perustuu luottamukseen sekä nuoren muutosmotivaation herättämiseen ja vahvistamiseen. Tämän jälkeen voidaan vasta luoda yksilöllistä tukiverkosta, jonka pitäisi pystyä reagoimaan nopeasti nuoren välittömiin tarpeisiin. Tutkimuskirjallisuudessa tähän on viitattu refleksiivisyyden käsitteellä. Kolmanneksi palvelujen koordinoinnilla on ratkaiseva merkitys sille, ovatko yli sektoritoimijoiden rajojen järjestetyt toimet relevantteja ja oikein ajoitettuja. Nuotassa havaittiin, että projektille muodostui nuorten palvelujen koordinoijan rooli jo pian projektin käynnistymisen jälkeen.

Outi Linnossuo (2004) on tehnyt arviointitutkimuksen työttömien nuorten palveluohjauksesta. Myös tämän tutkimuksen mukaan erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien kohderyhmien palvelujen koordinoituvastuun tulee olla

yhdessä paikassa vastuisiin liittyvien epäselvyyksien ja toisaalta tiedonkulun varmistamisen vuoksi (ks. myös Valokivi 2002). Toinen havaittu kriittinen seikka liittyy mielenterveyspalveluja tarvitseviin nuoriin. Nuorelle ihmiselle ei anneta yleensä helposti mielenterveysdiagnoosia, koska hänen kehityksensä on vielä meneillään. Diagnoosit ovat kuitenkin usein edellytyksiä psykiatristen ja muiden kuntoutuspalvelujen saamiselle. Arvioinnissa havaittiin myös, että kohteena olleiden nuorten aikuisten ongelmien kasautuminen mielenterveysongelmiksi oli historialtaan sosiaalista. Taustalla vaikuttavat monimutkaiset, kokonaisvaltaisesti elämäntilanteeseen vaikuttavat sosiaaliset kysymykset. (Linnossuo 2004, 57.)

Nuotassa etsittiin ratkaisua samantyyppisiin pulmiin. Ongelmia oli myös tilanteessa, jossa nuorella oli sekä päihde- että mielenterveysongelmia, jolloin kumpikaan hoitava taho ei halunnut tai osannut puuttua ongelmiin. Seurauksena saattoi olla nuoren asian "pallottelu" viranomaiselta toiselle. Nuotan kautta löytyi lisäksi muutama nuori, joka oli ajellehtinut pulmineen palvelujärjestelmässä (sanktioineen) sen vuoksi, että diagnoosia kehityshäiriöstä ei ollut huomattu tehdä. Diagnoosin tekemisen ja oikeiden kuntouttavien ratkaisujen jälkeen nämä nuoret saatiin ns. relevantille jatkolulle.

Palveluohjausarvioinnin (Linnossuo 2004) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen kriteereiden ja työmuotojen kehittäminen olisi tarpeellista. Kuntoutusbarometrin 2002 mukaan kuntoutusmahdollisuuksien ulkopuolelle jäävät erityisesti syrjäytymisvaarassa olevat ja jo syrjäytyneet (esim. työttömät, mielenterveysongelmaiset, alkoholi-ongelmaiset, sosiaalisesti sopeutumattomat ja vangit). Tämän arviointitutkimuksen (Linnossuo 2004, 59) suositus on, että nuorten tilanteeseen, palveluihin, koulutukseen ja työelämään liittyvien integroitumisvaikeuksien vuoksi tulisi luoda uudenlainen palvelumalli. Se olisi ns. matalankynnyksen paikka, jossa saisi samasta pisteestä työ- ja toimintakyvyn arvioinnit, toiminnalliset-terapeuttiset ja elämönhallintakurssit. Malli tähtää samaan kuin edellä esitetyt; pyritään ehkäisemään nuorten putoaminen organisaatioiden ja ammattien välimaastoon. Toinen tärkeä etu olisi pitkäjänteisen tuen tarjoaminen sitä tarvitseville.

8.5 Arviointitutkimuksen (I)opetus

Nuotta-projektin sekä erilaisten paikallisten ja valtakunnallisten moniammatillisten yhteistyökokeilujen (kuntouttava työtoiminta, yhteispalvelupiste, työvoiman palvelukeskukset) myötä on tehty keskustelunavauksia sosiaalityön rooleista erilaisilla rajapinnoilla. Nuotta-projektista sekä monesta muusta vastaavasta hankkeesta tehtyjen johtopäätösten valossa on selvää, että sosiaalityöltä odotetaan uudenlaisia avauksia syrjäytymisen ehkäisemisessä sekä erilaisten inklusiivoimien yhdistämisessä.

On merkkejä siitä, että syrjäytymisen ehkäisemisestä ollaan siirtymässä inklusiivisten mallien etsimiseen ja juurruttamiseen. Lisäksi on löydettävä

sellaisia liittymiä, jota kautta sosiaalityö voi olla laajemmin osallinen palvelutehtävässään sen sijaan, että se itse marginalisoituu. Tehtävä edellyttää mallien analyttistä testaamista edelleen, meta-arviointeja sekä uudistamisen perustelemista sosiaalipoliittisesti.

Yksi ajankohtainen ja keskeinen toimintamalli on palveluohjaus, jonka kehittäminen valtakunnallisesti on ollut vahvasti esillä Stakesin ja Sosiaali- ja terveysministeriön linjauksissa vuoden 2004 alusta alkaen. Myös Nuotta-projektissa huomattiin, että nuorten asioissa tarvitaan sellainen kokonaisvastuun kantaja, jolla on koordinoijan rooli myös käytännössä. Lisäksi havahduttiin tehostettujen sekä samalla moniammatillisten työmallien tarpeeseen. Palveluohjauksellinen toimintapa kehkeytyi Nuotta-projektin työtavaksi vähitellen ilman, että palveluohjauksen käsitettä käytettiin tai problematisoitiin.

Sektoroituneessa palvelujärjestelmässä palveluohjaus on vartenotettava keino vastata nuorten elämässä oleviin pulmatilanteisiin ja monimutkaistuviin palvelutarpeisiin. Palveluohjauksen tarkoituksena on perinteisesti ollut saada paras mahdollinen apu asiakkaan tilanteeseen arvioimalla asiakkaan palvelutarve ja koordinoimalla hänen tarvitsemansa palvelut mielekkääksi kokonaisuudeksi. Viime aikoina palveluohjauksen roolia asiakkaiden tarpeiden uudenaikaisena hahmottajana ja palveluohjaajan roolia asiakkaan kuuntelijana on alettu korostaa aiempaa enemmän, kun on hahmoteltu palveluohjauksen roolia jälkimodernissa yhteiskunnassa. Tällöin keskeiseksi on nähty työn kohteen ja sisältöjen ”uudelleen ajattelu”. (Ks. Perttula 2003, 64–65.) Palveluohjauksen keinoin voidaan päästä kunnolla kiinni nuoren elämään ja ongelmatilanteisiin ja saada aiempaa todenmukaisempi ja realistisempi kuva nuoren tilanteesta ja tarvitsemasta tuesta. Nuotan toimintamallista saadut kokemukset osoittavat, että pitkäjänteisellä ja intensiivisellä henkisellä ja konkreettisella tuella muutosprosesseja voidaan saada käynnistymään edellyttäen, että työskentely tapahtuu nuorten ehdoilla ja nuorten ääntä kuunnellen – voimaannuttavasti.

LÄHTEET

Aaltojärvi, Pia (1995) Ajatuksia työpajaduunista - helsinkiläiset nuoret puhuvat. Teoksessa Pia Aaltojärvi & Kari Paakkunainen (toim.) Nuorten työpaja - sosiaalinen peli, palkkatyö vai varasto? Helsinki: Nuorisotutkimusseuran tutkimuksia 2/1995, 106–139.

Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän muistio (1999). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen työryhmämuistio 1999:20.

Ala-Kauhaluoma, Mika, Keskitalo, Elsa, Lindqvist, Tuija & Parpo, Antti (2004) Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta -lain sisältö ja vaikuttavuus. Tutkimuksia 141. Helsinki: Stakes.

Arviointi sosiaalipalveluissa (2001) Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin. Stakes, FinSoc. Työpapereita 3/2001.

Bee, Helen (2000) *The Developing Child*. Boston: Allyn and Bacon. (Ninth edition)

Fetterman, David M. (1996) *Empowerment Evaluation. An Introduction to Theory and Practice*. Teoksessa D M. Fetterman ym. (toim.) *Empowerment Evaluation. Knowledge and Tools for Self-Assessment & Accountability*. Thousand Oaks: Sage, 3-46.

Fetterman, David M. (2001) *Foundations of Empowerment Evaluation*. Thousand Oaks: Sage.

Jahnukainen, Markku (1997) Erityistä tukea tarvitsevien nuorten transiitio peruskoulusta jatkokoulutukseen ja työelämään. Teoksessa Kari Ruoho & Markku Ihatsu (toim.): *Kasvatuksellisia ja kuntoutuksellisia katsauksia nuorten syrjäytymiseen*. NUORAn julkaisuja nro 4. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Jalava, Urpo & Virtanen, Petri (1996) *Laatu, innovaatio ja projekti. Hyvinvointipalvelujen kehittämisen ydinkysymyksiä*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Jalava, Urpo & Virtanen, Petri (1998) *Tietoa luova projekti. Polku oppivaan organisaatioon*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Julkunen, Ilse, Strandell, Harriet, Kangas, Heidi, Lamminen, Katri, Seppänen, Marjaana & Sjöblom, Stefan (2000) ... Ja mitä tästä opimme? Teoksessa Ilse Julkunen & Harriet Strandell & Heidi Kangas (toim.) *"Kunnon elämä... olisi hyvä jossain"*. HELSA-projektin arviointitutkimus. Helsinki: SSKH Skrifter, Forskningsinstitutet, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitetet, Nr 12.

Järvelä, Sampo & Laukkanen, Maija (2000) Näkökulmia voimavaraistamiseen. Employment Integra -projektien empowerment -teematyöraportti. Helsinki: Työministeriö, Employment -julkaisut No 19.

Karjalainen, Pekka (2002) Elämänhallintaa ja työelämäpolkuja. Nuotta-projektin arvioinnin väliraportti. Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 1/2002.

Karjalainen, Pekka, Karisto, Antti & Seppänen, Marjaana (2002) Lähiöt, kaupunkisosaalityö ja projektitoiminta. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi, 253-271.

Karjalainen, Pekka (1999) Nuorten työpaja - osallisuutta omaan elämään. Tapaustutkimus Korson Kansalaispajasta. Lähiö nuorten tilana ja kansalaisuuden mahdollistajana -arviointitutkimuksen loppuraportti. Helsingin yliopiston Lahden Tutkimus- ja koulutuskeskuksen raportteja ja selvityksiä 32/1999.

Karjalainen, Vappu & Lahti, Tuukka (2001) Kokeilusta käytännöksi. Miten edistää pitkäaikaistyöttömien aktiivikäytäntöjen yleistymistä? Helsinki: Stakes, raportteja 264.

Kazi, Mansoor A.F. (2003) Realist Evaluation in Practice. Health and Social Work. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

Komonen, Katja (2001) Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuun yliopisto: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 47.

Korteniemi, Pertti (2003) Mikä palveluohjauksessa toimi, kenen kohdalla ja missä olosuhteissa? Keskisen sosiaalikeskuksen palveluohjausprojektin loppuarviointiraportti 11.12.2003. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto: Tutkimuksia 2004:1.

Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja (2001) Työministeriö, Julkaisuja 289; Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Oppaita 2001:8.

Kuusela, Pekka (2001) Julkisen sektorin modernisaatio, tuloksellisuus ja arviointi. Realistisen sosiaalityö- ja arvioinnin näkökulma. Kuopion yliopisto: Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 30.

Laakso, Kirsti 1997. Nuorten työpajatoiminnan vaikuttavuuden arviointi. Työpajat työttömyyden ja syrjäytymisen katkaisijoina? Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 1/1997.

Lehkonen, Anne (2001) NUOTTA nuorten tukena. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Julkaisematon harjoitteluraportti.

Lindholm, Sanna (2002) "Niin pitkä on matka, ei kotia näy". Kokemuksia NASTA-projektista 1.11.2000 – 31.12.2001. Helsinki: ESR-projektin seurantaraportti, julkaisematon moniste.

- Lindqvist, Tuija (1996) Miten tukea selviytymistä? Sosiaalityö-kurssien evaluaatiotutkimus. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisusarja D1/1996.
- Linnossuo, Outi (2004) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Arviointitutkimus työttömien nuorten palveluohjauksesta. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 61.
- Nuotta-projekti. Väliraportit ajalta 1.9.2000 – 31.12.2003, julkaisemattomia monisteita.
- Nuotta-projektin projektisuunnitelma 2000, moniste.
- Oppilaitostilastot 2003. Koulutus 2003:5. Helsinki: Tilastokeskus.
- Owen, John M. (1999) Program Evaluation. Forms and Approaches. London: Sage.
- Paakkunainen, Kari (1997) Nuorisopaja: sosiaalinen peli vai kohtalo? Sosiaaliturva 8/1997, s. 26-27.
- Paasio, Petteri (2003) Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla. Stakes, FinSoc työpapereita 3/2003.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 18.
- Patton, Michael Q. (1997) Utilization-Focused Evaluation. The New Century Text. Thousand Oaks: Sage.
- Pawson, Ray & Tilley, Nick (1997) Realistic Evaluation. London: Sage.
- Pehkonen, Kirsi (2002) Nuotta-projekti päättäjien ja yhteistyökumppanien silmin. Julkaisematon harjoitteluraportti.
- Perttula, Katariina (2003) Palveluohjauksen vaihtoehdot – Pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten ja nuorten ja heidän perheidensä palveluohjaukokeilun arviointitutkimus. Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 2/2003.
- Robson, Colin (2001) Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.
- Rostila, Ilmari & Kazi, Mansoor A.F. (2001) Realistinen arviointitutkimus toimintamallin kehittämisen välineenä. Teoksessa Pirkko Vartiainen (toim.) Näkökulmia projektiarviointiin. Tampere: Finnpublishers.
- Rostila, Ilmari & Mäntysaari, Mikko (1997) Tapauskohtainen evaluaatio sosiaalityön välineenä. Helsinki: Stakes, Raportteja 212.

Silvennoinen, Heikki (2001) Kunnallisen nuorisotyön arviointi. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 18.

Soininen, Tiina (2004) Moniammatilliset toimintamallit työllistymisen tukena. Kokemus eduksi -projektin arviointi. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja N:o 1/2004.

Sosiaaliturva 8/1997. Reijo Väärälä: Nuorten työpajat muutakin kuin työllisyyden hoitoa, 9.

Suikkanen, Asko & Martti, Sirpa & Linnakangas, Ritva (2004) Homma hanksaan. Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:5.

Tikka, Tarja (2003) Nuotan malli - kokemuksia Nuotta-projektista. Monistettu itsearviointiraportti. Joensuun kaupunki.

Torres, Rosalie T. & Preskill, Hallie S. & Piontek, Mary E. (1996) Evaluation Strategies for Communicating and Reporting. Enhancing Learning in Organizations. London: Sage.

Työ- ja sosiaalihuollon yhteistyöryhmän muistio. Työ- ja sosiaalihuollon aktiiviyhteistyö. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1999:24 ja Työministeriö, Työhallinnon julkaisu 246.

Valokivi, Heli (2002) Toimiva asiakkuus. Kriminaalihuollon palveluohjauksen kokeilu naisasiakkaiden kertomana. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi, 164-187.

Vedung, Evert (2003) Arviointialto ja sen liikkeelle panevat voimat. Stakes, Fin-Soc työpapereita 2/2003.

Virtanen, Petri (1998) Innovatiiviset työpajat. Euroopan sosiaalirahaston Suomen tavoite 3 -ohjelma. Helsinki: Työministeriö, ESR-julkaisut.

Willis, Paul 1984. Koulun penkiltä palkkatyöhön. Gummerus, Jyväskylä.

Yhteinen palvelu kehittyä - kehittykö yhteinen johtaminen? Työhallinnon, kuntien ja Kelan yhteispalvelukokeilun arvioinnin väliraportti 30.6.2003.

LIITTEET

Liite 1. Nuotta-projektin työseminaari 20.11.2001: Nuorten ongelmat Joensuuassa

"Miten nuorten ongelmat tulevat esille työssänne"?

- Käyttäytymisenä
- Rumana kielenkäyttönä
- Välinpitämättömyytenä suhtautumisena asioihin
- Koulupinnauksena
- Alkoholin käyttönä
- Nuoret hakeutuvat joko oma-aloitteisesti, vanhempiensa tai jonkun muun tahon kautta päihdepysäkille (esim. koulukuraattori, opettaja tms.) Pysäkille tulon syy on päihteiden käyttö ja siitä seuraavat ongelmat elämäntilanteessa.
- Nuorten ongelmat näkyvät pääsääntöisesti vanhempien huolestuneina yhteydenottoina. Koulujen ja oppilaitosten avun pyyntöinä ja konsultaation tarpeena. Nuoret tulevat nykyisin myös itse pyytämään apua.
- Esille tulevat nuorten ongelmat ovat asumiseen liittyviä:
 - Järjestyshäiriöt, seurauksena asunnon menetys
 - Päihteiden käyttö
 - Maksujen laiminlyönti, seurauksena asunnon menetys
 - Etuuksien väärinkäyttö (asumistuki / toimeentulotuki omalle tilille)
 - Vuokrat jäävät maksamatta
 - Ei osata / viitsit hakea itselle kuuluvia etuuksia (as.tuki / tt-tuki)
 - Välinpitämättömyys
- Ongelmat:
 - Sosiaaliset, fyysiset ja psyykkiset
 - Paha olo
 - Ei hoida / osaa hoitaa asioitaan
 - "Uusavuttomuus"
 - Yksin olemisen vaikeus
 - Lyhytjänteisyys, impulsiivisuus
 - Opinnot jäävät kesken
- Meillä työn alla ovat pääsääntöisesti alle 18-vuotiaat nuoret, jotka ohjautuvat tänne sosiaalityöntekijöiden, koulujen, henkilötutkintojen ja sovitteluiden kautta tai suoran kadulta ja perheestä. Ongelmat ovat hyvin monisäikeisiä ja työsuunnitelma tehdään aina kunkin asiak-

kaan tarpeiden mukaisesti. Lisäksi meillä toimii muutamia ryhmiä, joiden toimintaa säätelee ryhmän tarve.

- Meillä asioivat nuoret ovat tehneet rikoksen / rikoksia. Osa nuorista on "tilapäiskäyjiä" eli rikoksen / rikosten tekeminen on ainakin osittain, pistettävissä "nuoruuden huimuuden piikkiin". Eitilapäiskäyjillä on useimmiten runsaastikin erilaisia vaikeuksia päästä kiinni aikuisen elämään.
- Jälkimmäisen ryhmän ongelmia ovat esimerkiksi arjesta suoriutumisen vaikeus: ei osata laittaa ruokaa, raha-asioiden hoito ei onnistu jne. Käsitys oman toiminnan merkityksestä omalle elämälle on joillakin pahoin hakoteillä; asiat tapahtuvat kohtalonomaisesti.
- Arkeen vaikuttavia ongelmia on kyvyttömyys / haluttomuus työhön ja opiskeluun. "Kaikki mulle heti tänne nyt" - asenne on hämmäntävän yleinen. Päihdeongelmia, mielenterveysongelmia jne. Pulmat ilmenevät motivaation puutteena, poissaoloina, huumeiden ja päihteiden käyttönä. Kaiken kaikkiaan sotkuiset elämäntilanteet ja moninaiset ongelmat näkyvät.
- Asiakkainamme on pääsääntöisesti alle 18-vuotiaita nuoria, jotka tavalla tai toisella ovat joutuneet tekemisiin poliisin kanssa. Nuoret oirehtivat rikollisella toiminnalla, päihteiden käytöllä ja häiriökäyttäytymisellä. Yhä useammin vanhemmat pyytävät poliisin apua, kun eivät itse pärjää oman lapsensa tai nuorensa kanssa ---> poliisin apua pyydetään rajojen asettamiseen ja erilaisten vanhempien ja lasten välisten yhteenottojen selvittämiseen kotona. Myös vanhempien lapsistaan tekemät katoamisilmoitukset ovat varsin tavanomaisia, kun lapsukaiset ovat lähteneet "reissuun" omin lupineen.
- Nuorten 16 - 18-vuotiaiden ongelmat tulevat esille poissaoloina koulusta
 - Heikkona koulumenestyksenä, työrauhaongelmina ja kiusaamisena
 - Keskittymisvaikeuksina, yksinäisyytenä ja eristäytymisenä.
 - Koulusta poissaolojen takana voi olla hyvin monenlaisia syitä, mm. runsas päihteiden käyttö.
- Toimiessani kirkon nuorisotyöntekijänä, toimipaikat vaihtelevat: koulussa huomaa levottomuuden, jaksamattomuuden ja liian suurista ryhmistä johtuvan " hukkumisen " porukkaan. Omissa toimipisteissä esimerkiksi nuorisokahvilassa maanantaisin huomaa viikonlopun leiman.. väsyttää.. krapulaa.. nälkä?.. Koulu ei maistuisi... Toimiesamme leireillä ympäri vuoden sekä viikonloppu- että viikon leireillä tulee asiat paremmin esille... riidat, kiusaaminen, kotiasiat, seurustelukiemurat.. yms. Niihin on helpompi tarttua... ottaa niitä esille... Yleisesti tuntuu, että aikuisen tarve on iso, joku joka kuuntelee, joskus sekin riittää. Joku joka ei lyttää nuoren ajatuksia heti omillaan...

joku joka ei suutu... rajat löytyy, mutta ei suutu niin että välit menisi poikki... ei sietäisi sen jälkeen nuorta...

- Myöhästelyä, poissaoloja, alkoholin käyttöä (asuntolat), epäsäännöllistä päiväryhmiä: nukutaan päivät ja valvotaan yöt, masennusta, alakuloisuutta, aloitekyvyttömyyttä, ihmissuhdeongelmia ym.
- Opiskeluhaluttomuus (ei haeta peruskoulun jälkeen opiskelemaan, opiskelut keskeytyvät, nuori saattaa aloittaa useaan otteeseen samat opinnot uudelleen tai yrittää toisella linjalla, mutta sekin keskeyty pian).
- Tutkinnot saattavat jäädä ihan vähää vaille loppuun suorittamista, ei saada suoritettua pientäkään rästiin jäänyttä kurssia
- Päämäärättömyys; ei tavoitteita (ei halua oman tulevaisuuden suunnitteluun koulutuksen ja työn näkökulmasta).
- Tavoitteet epärealistisia
- Ei halukkuutta lähteä työvoimatoimiston tarjoamiin toimenpiteisiin kuten ohjaava koulutus, työharjoittelu, Nuotta-projekti
- Tullaan asiakkaaksi työvoimatoimistoon vain sosiaalitoimen painostuksesta (uhalla että toimeentulotuki laskee, aina sekään ei vaikuta).
- Ei tulla varatulle ajalle eikä ilmoiteta siitä etukäteen.
- Ei muisteta työnhaun uusimista.
- Kerrotaan eri tarinaa sosiaalitoimessa ja eri tarinaa meillä, pelaaminen.
- Toimenpiteisiin sitoutuminen vaikeaa: työharjoittelujen keskeytyminen, luvattomat poissaolot.
- Ollaan hakevinaan harjoittelupaikkaa tai haetaan kurssille jo sillä mielellä että ei tule valituksia.
- Nuorilla päihdeongelmia (alkoholi, huumeet, lääkkeet, sekakäyttö) ja mielenterveysongelmia, ei osata hakea apua eikä ongelmia myönnä eikä tiedosteta ongelmiksi itse, myös ihmissuhdeongelmia, neurologisia ja oppimiseen liittyviä ongelmia, yleensä ongelmat liittyvät toisiinsa ja muodostavat suuremman ongelmavyöhdin.

Nuotta-projektin työseminaari 20.11.2001: Kehittämideoita nuorten parissa tehtävän työn tehostamiseksi Joensuussa

- Uusi yhteinen toimintakeskus keskustan alueelle.
- Työntekijät ja nuoret mukaan suunnitteluun.
- Verkostoitumisen kehittäminen.
- Joensuuhun olisi saatava nuorille päihteiden käyttäjille tarkoitettu pysäytyspaikka (katko), tuettua asumista, tukihenkilötoimintaa (miehiä) sekä "vanhemmuuteen kasvu -ryhmiä" (vertaisryhmiä).
- Rohkeampi yhteistyö eli yhteistyökäytäntöjen hiominen.

- Esimerkiksi yhteisöasuminen, jossa opetellaan:
 - Asumaan järjestyssääntöjä noudattaen, muut huomioonottaen
 - Hoitamaan maksuasiat ajallaan
 - Tulemaan toimeen käytettävissä olevin tuloin
 - Opiskelemaan ja sitä kautta työelämään
- Päämääränä, että itse ansaitsee elämiseen tarvittavat tulot omalla työllään eikä soskun luukulta tai rikoksilla keinoilla.
- Päihteiden vastaiseen työhön panostettava paljon enemmän: ennaltaehkäisy!
- Päihdekierteessä olevien kierteen katkaiseminen - tuettuna asumisena ja elämisenä ympärivuorokauden (yhteisasuminen, jossa työntekijä paikalla aina).
- Henkilö- ja tilaresursseja lisättävä. Toiminnan oltava jatkuvaa - ei projektiluonteista, jolloin projektin päättyessä kaikki jää tyhjän päälle ja hyvin pian ollaan nolla-tilanteessa uudelleen.
- Oma "Haavi-Heikki" systeemi
- Kaipaisimme lisää tiedottamista esimerkiksi kooste olemassa olevasta tarjonnasta yhteiseksi niteeksi.
- Yhteistyön edelleen kehittäminen.
- Työllisyyden parantaminen - nuorille sopivia ohjattuja työkohteita.
- Tukea vanhemmille, jotta he voisivat olla esimerkkeinä vastuullisesti toimivista aikuisista.
- Uusia ideoita nuorten motivoimiseksi ja elämänhallinnan lisäämiseksi.
- Työnjaon selkeyttäminen
- Nuorten kriisipaikkojen saaminen
- Ammatilliset oppilaitokset jäävät helposti paitsioon yhteistyössä. Yhteiset kokoontumiset, koulutukset, aluetyöryhmät jne. Koulu-, sosiaali- ja terveystieteillä ulottuvat peruskouluikäisiin. Toisen asteen yhteistyö helposti unohtuu ja tietoa em. asioista tulee välikäsien kautta.
- Kehittämisideoita.. hmm 15 vuotta olen opetellut toisten kanssa töitä tekemään ja korostuu tämä yhdessä tekeminen. Ei ole väliä ketä kasvattajia olemme, mutta meitä yhdistää tämän kaupungin nuoret. Viisautta olisi osata jakaa tietoa ja kohtaamisia jonkun nuoren kohdalla jos useampi taso työskentelee hänen kanssaan... tai sopia yhteisistä linjoista... en tarkoita mitään hoivarengasta ja jokaisen sanan selittämistä... mutta joistakin voisi olla apua toiselle aikuiselle... jokainen kuitenkin on ammattitaitoinen ja aikuinen...
- Sitä ikuista tilakysymystä keskustasta... monitoimitaloahan sitä haaveilee... aikuisten siellä "päivystämistä"... tavattavissa oloa... että tässä kaupungissa tuettaisiin kasvattajia ihan todella... ihmisiä viroissa tarpeeksi... rahaa toimintaan... jotta nuorten ei tarvitse pudota ra-

hattomuuden takia pois kuvioista... ilmaisia monipuolisia juttuja...
mitä missä ja kuka maksaisi niitä... hyvä kysymys?

- Ei uutta taivaan alla. Malleja voisi tulla Joensuun ulkopuoleltakin!

Yhteistä koulutusta eri toimijatahoille (niin kuin esim. sosiaalitoimistolla ja työvoimatoimistoilla ESR-projektien tiimoilta on) ja samalla tutustumme toisiimme ja toistemme työhön, äänet saavat kasvot

Liite 2. Tavoitearviointilomake

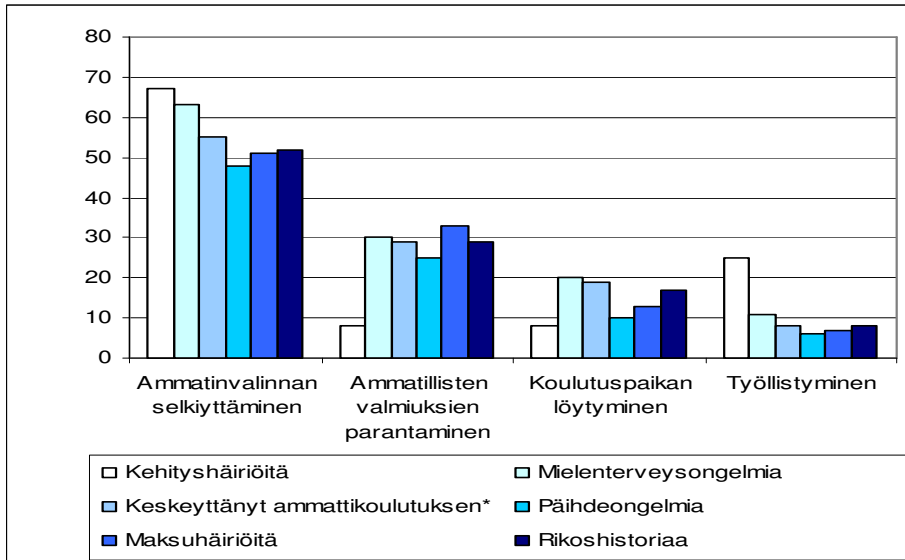
Nuoren nimi:

Tavoite Pvm.	Onnistuin Arviointipvm: 1) Nuoren 2) Työntekijöiden	Tav. saavutta- misaste	En niinkään onnistunut	Tav. saavutta- misen este	Kehittämiske- dat	Menetelmät	Yhteistyötahot

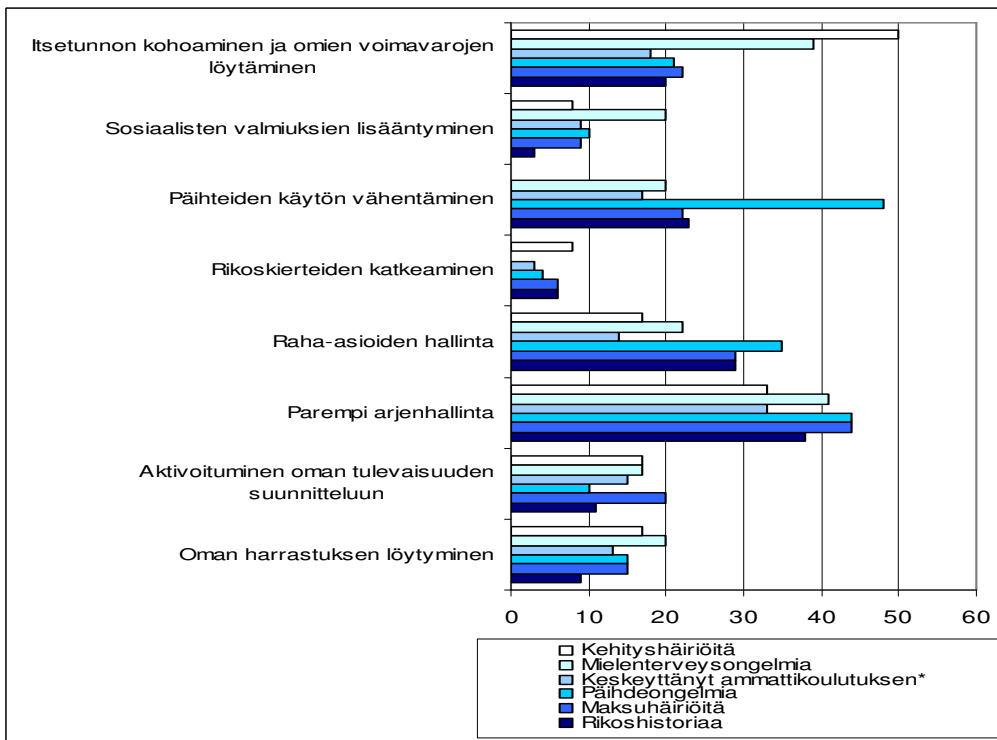
Hajahuomioita:

Liite 3.

Kuvio 1. Asetetut ammatilliset tavoitteet taustaongelmien mukaan (%)

Kuvio 2. Asetetut elämäntavoitteet taustaongelmien mukaan (%)

*Ammattikoulutuksen keskeyttäneiksi on tässä luokiteltu ne nuoret, jotka eivät olleet aloittaneet opiskelua uudelleen aloittaessaan Nuotta-projektia. Mukana myös kaksi nuorta, jotka olivat keskeyttäneet lukion

Liite 4.

Taulukko 1. Projektissa käytetyt menetelmät sukupuolen, kehityshäiriöiden ja mielenterveysongelmien mukaan (%)

	Mies (n=91)	Nainen (n=69)	Kehityshäiriöitä (n=12)	Mielenterveysongelmia (n=46)
Motivointi	87	90	67	98
Asioinnissa avustaminen	54	48	58	50
Projektin tuki työvoimapolitiittisten toimenpiteiden aikana	34	52	58	57
Yhteistyö työnantajien kanssa	36	42	42	48
Verkostoyhteistyö	41	30	33	44
Työharjoittelu	29	46	25	33
AVO-testi, ohjaus AVO-testiin	21	32	8	37
Kotikäynti	25	19	25	22
Työ-/ koulutuskokeilu	13	25	58	28
Harrastuksessa tukeminen	12	25	8	26
Yhteistyö nuoren lähiverkoston kanssa	21	12	42	17
Ohjaava koulutus	13	19	17	17
Tukityöllistäminen	8	9	33	7
Päihdekuntoutus	11	3	0	7

Taulukko 2. Projektissa käytetyt menetelmät opintojen keskeyttämisen mukaan (%)

	Keskeyttänyt ammattikoulutuksen	
	Ei (n=42)	Kyllä (n=103)*
Motivointi	81	91
Asioinnissa avustaminen	55	49
Projektin tuki työvoimapolitiittisten toimenpiteiden aikana	45	40
Yhteistyö työnantajien kanssa	38	38
Verkostoyhteistyö	26	41
Työharjoittelu	29	40
AVO-testi, ohjaus AVO-testiin	17	29
Kotikäynti	14	25
Työ-/ koulutuskokeilu	26	13
Harrastuksessa tukeminen	5	21
Yhteistyö nuoren lähiverkoston kanssa	12	17
Ohjaava koulutus	2	19
Tukityöllistäminen	19	3
Päihdekuntoutus	5	9

* Ammattikoulutuksen keskeyttäneiksi on tässä luokiteltu ne nuoret, jotka eivät olleet aloittaneet opiskelua uudelleen Nuotta-projektin aloittaessaan. Mukana on myös kaksi lukion keskeyttänyttä nuorta.

Taulukko 3. Projektissa käytetyt menetelmät päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen mukaan (%)

	Ei ongelmia (n=63)	1 ongelma (n=46)	2-3 ongelmaa (n=51)
Motivointi	81	87	98
Asioinnissa avustaminen	52	54	47
Projektin tuki työvoimapolitiittisten toimenpiteiden aikana	48	48	29
Yhteistyö työnantajien kanssa	48	39	28
Verkostoyhteistyö	29	33	49
Työharjoittelu	41	41	26
AVO-testi, ohjaus AVO-testiin	25	33	20
Kotikäynti	13	22	35
Työ-/ koulutuskokeilu	27	20	6
Harrastuksessa tukeminen	13	20	22
Yhteistyö nuoren lähiverkoston kanssa	19	13	18
Ohjaava koulutus	16	9	22
Tukityöllistäminen	13	0	10
Päihdekuntoutus	0	11	14

Liite 5.

Mekanismitaulukko

toiminto / menetelmä/ konteksti / olosuhde	kenen kohdalla / millainen tausta	muutosmekanismi / mahdollinen mekanismi	vaikutus / mahdollinen vaikutus	reunahuomautuk- sia
neuvonta & ohjaus - annetaan tietoa - neuvotaan, miten toimia	kaikille	- mahdollistaa muutosprosessi- en käynnistymisen - selviytymisen välineet lisään- tyvät	- pohja muulle työskentelylle - riittävä tieto- taitotaso toimia	- liittyy kaikkiin muihin mekanis- meihin
henkinen tuki	- yksinäiset, turvat- tomat, itsetunnonheikot, mielenterve- ysongelmaiset - ei toimi: ne jotka kieltävät avun tar- peen	- tietoisuus siitä, että voi saada apua - lisää turvallisuuden tunnetta - kuuluminen "johonkin" - aikuisuuden tarpeen tyydyt- täminen - mekanismi joka sisältyy Nuot- tassa työotteeseen (vaikka mo- kaa, voi edelleen ottaa yhteyt- tä) - luottamuksen mekanismit lähellä koko ajan työskentelyssä - tuki itsenäistymiseen ja rat- kaisujen tekoon	- turvallisuuden ja rohkeu- den lisääntyminen - avoin dialogi mahdollistuu - itsenäistymis- minen	- kotikäynti yhtenä menetelmänä - jotkut voivat olla sillä tavalla lukossa /kuoren takana että ei voi ottaa apua vastaan. Työntekijä voi silti nähdä kuor- ren taakse - ohjaaja antaa si- vusta- ja taustatukea sekä tasoittaa tietä edeltäkin käsin ti- lanteesta riippuen
motivointi	- ne ketkä osaavat ot- taa vastaan, hyötyvät eniten - "kokonaispassiivi- set" tarvitsisivat eni- ten, mutta ovat vai- keimpia motivoida	- elämän rakenteiden hahmot- tuminen, eli löytyy asioita jois- ta saa kiinni - sen ymmärtäminen, että vaih- toehtoja voi olla olemassa - sen ymmärtäminen että muu- tos lähtee itsestä ja että valinto- ja tekemällä voi edetä - vastuun ottaminen, vaikutta- minen omaan ja toisten elä- mään -subjektiivisuuden löytäminen ja voimaantuminen	- sitoutuminen - kuntoutumi- sen mahdollis- tuminen tai "ratkaisevan" askeleen otta- minen	
harrastuksessa tukeminen - taloudellinen tuki - mukanaolo - harrastusvaihtoehtojen miettinen	- elämän käännekohti- dissa - mielekästä tekemis- tä tarvitsevat - nuoret, joilla huono taloudellinen tilanne - elämänhallinnassa tukea tarvitsevat	- mielekkäisyys ja positiivisten asioiden lisääntyminen elämäs- sä, elämänpiirin laajentuminen (kaverit ja uusia elämäntilantei- ta), kiinnittyminen johonkin	- aktivoitumi- nen, oman ju- tun löytäminen -omasta ter- veydestä huo- lehtiminen	- "alkusysäys- ajattelu" ei välttä- mättä toimi Nuotan kohderyhmässä - toimii kun ohjaaja on mukana -> muita kuntouttavia prosese- seja
päihdekuntoutus - keskustellaan tarpeesta - kustannetaan hoitajakso - ohjataan päihdehuollon	päihdeongelmaiset	kuntoutumisprosessi + muut prosessit, (huom. mahdolliset takapakit) mahdolliset takapakit, voi löy-	raitistuminen, kokonaisvaltai- sen kuntoutu- misen käynnis-	- hoitoon hakeutu- misen ajankohta vaihtelee - kriisiytyminen +

<p>palveluihin</p> <ul style="list-style-type: none"> - ollaan mukana käynneillä - tehdään yhteistyötä 		<p>tyä todellisia ongelmia, joita päästään purkamaan</p>	<p>tyminen</p>	<p>projektin vaikutus</p> <ul style="list-style-type: none"> - käytetään itselle ominaista päihdettä
<p>ryhmätoiminnot</p>	<p>vertaistuesta hyötyvät, erilaisia käytännön taitoja tarvitsevat (esim. ruoanlaitto) jne.</p>	<p>käytännön taitojen oppimista, huomaa että muillakin samantyyppisiä ongelmia-> oman tilanteen hahmottaminen, vastuunottoa (ryhmässä jokaiselle omat vastuualueet), toisten huomioiminen</p>	<p>- konkreettiset taidot, arjessa selviäminen, toimintakyvyn lisääntyminen, sosiaalisten taitojen kehittyminen</p>	<p>- ryhmätoiminnot eivät onnistu! (oma elämä niin pirstaleina)</p> <ul style="list-style-type: none"> - negatiivinen ryhmäytyminen
<p>tukihenkilö</p> <ul style="list-style-type: none"> - keskustellaan tuen tarpeesta - tehdään tukihenkilösopimus projektin ulkopuolisen tukihenkilön ja nuoren kesken 	<p>- yksinäiset, runsaasti henkistä tukea tarvitsevat nuoret</p> <ul style="list-style-type: none"> - nuoret, jotka tarvitsevat tukea vapaa-aikaa 	<p>- sosiaaliset valmiudet lisääntyvät, elinpiiri laajenee, rokeus lisääntyy</p>	<p>voimavaroituminen</p>	<p>- yhdelle nuorelle järjestetty; selvisi erilaisia taitojen puutteita, jotka olleet aikaisemmin ongelmana</p> <ul style="list-style-type: none"> - ei tarvita, koska käytännössä Nuotan työntekijät toimivat tukihenkilönä
<p>asioinnissa avustaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - hoidetaan nuoren kanssa yhdessä asioita (esim. virostokäynnit, yhteydenotot puhelimitse, kaupassakäynnit, lomakkeen täyttämiset jne.) 	<p>- nuoret, jotka eivät osaa, pysty, uskalla hoitaa asioitaan</p>	<p>- lisää tietoa, taitoja, valmiuksia, uskallusta hoitaa itsenäisesti asioitaan</p>	<p>- elämänhallinnan ja itsevarmuuden lisääntyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - oppii asioimaan itsenäisesti - kansalaistaitojen lisääntyminen (elämänkäsitäidot) 	
<p>kotikäynti</p>	<p>- heikosti motivoituneet (ei saada tulemaan varatulle ajalle, ei ole puhelinta, jättää menemättä esim. kurssille/työharjoitteluun jne.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - nuoret, joiden kohdalla kotikäynti antaa lisätietoa elämäntilanteesta - nuoret, joiden on vaikea "avautua" toimistoympäristössä 	<p>- muutosmotivaatio käynnistyy</p> <ul style="list-style-type: none"> - toimenpiteitä suunnataan kotona tehtyjen havaintojen suuntaan - luontevamman vuorovaikutuksen luominen 	<p>- prosessin jatkuminen ja tehostuminen</p>	<p>- nuorille tunne, että heistä todella välitetään</p>
<p>henkilökohtainen ohjaus kotona</p> <ul style="list-style-type: none"> - konkreettisten kotona tarvittavien taitojen opettaminen (esim. ruoanlaitto) 	<p>- nuoret, jotka eivät osaa kotona tarvittavia taitoja</p> <ul style="list-style-type: none"> - nuoret, joiden kohdalla yhdessä tekeminen vahvistaa luottamusta projektin työntekijään 	<p>- arjen taitojen oppimisen ja luottamuksen lisääntymisen</p>	<p>- elämänhallinnan ja itsevarmuuden lisääntyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - kodinhoitotaitojen hallitseminen 	<p>- nuorille tunne, että heistä todella välitetään</p>

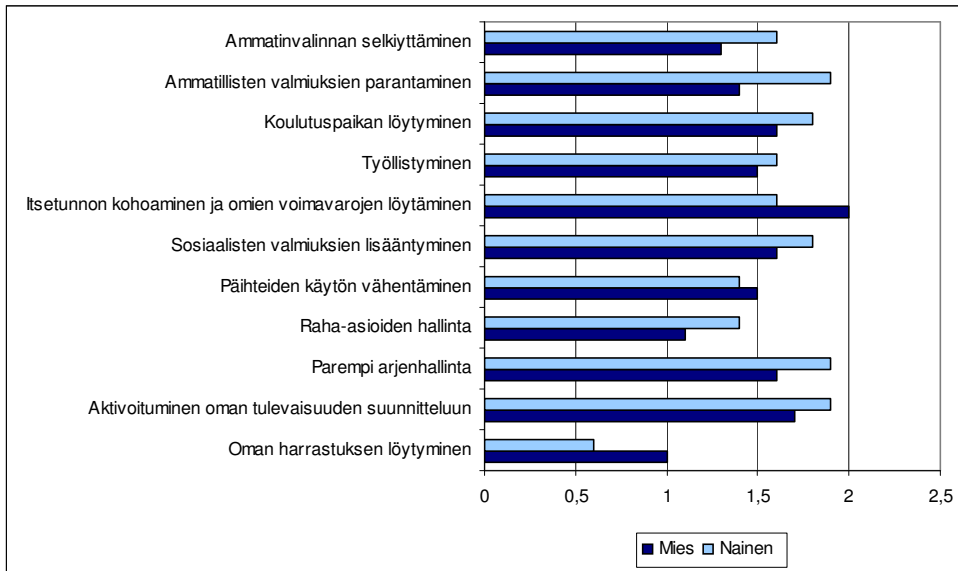
<p>verkostoyhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> - moniammatilliset asiakasneuvottelut - yhteistyö puhelimitse - verkoston luominen 	<ul style="list-style-type: none"> - oniongelmaiset nuoret - pelurit, jotka puhuu eri asioita eri viranomaisten luona - useimpien osalta käytetään 	<ul style="list-style-type: none"> - nuoren pulmat paikannetaan tarkasti - pelaamisen loppuminen ja asioiden kohtaaminen - toden puhumisen kautta asioita järjestykseen - kokonaisvaltainen työskentely - auttamisen mahdollisuudet lisääntyvät 	<ul style="list-style-type: none"> - työn tehottomuus 	
<p>yhteistyö nuoren lähiverkoston kanssa</p> <ul style="list-style-type: none"> - puhelinkontaktit, tapaamiset joko projektissa tai isommassa verkostossa - vanhempien kautta yhteys nuoreen 	<ul style="list-style-type: none"> - alaikäiset nuoret (alle 18 v.) - täysi-ikäisistä ne, jotka konkreettisesti hyötyvät tästä - vanhempien luona asuvat nuoret 	<ul style="list-style-type: none"> - tukea vanhemmille - puolin ja toisin nuoren tilanne hahmottuu selkeämmin 	<ul style="list-style-type: none"> - vanhempi jaksaa paremmin nuoren kanssa - itsenäistyminen - negatiivinen vaikutus: symbioosi pahenee 	<ul style="list-style-type: none"> - pulmana voi olla negatiivinen symbioosi suhteessa vanhempiin - harkittava, missä tapauksissa käytetään - ne jotka eivät ole saaneet aiemmin tukea vanhemmilta, tämä ei toimi nykyään
<p>ohjaava koulutus</p> <ul style="list-style-type: none"> - ostetaan ulkopuoliselta toimijalta - ponnahduslauta jatkosuunnitelmille 	<ul style="list-style-type: none"> - vaikein aines ohjattu kursseille - ne, joilla ammatillinen tulevaisuus täysin auki ja elämähallinnassa (esim. päivärytmi) puutteita 	<ul style="list-style-type: none"> - työelämän pelisääntöjen oppiminen - paremman elämähallinnan oppiminen - ammatinvalinnan selkiytyminen 	<ul style="list-style-type: none"> - jatkosuunnitelman selkiytyminen 	<ul style="list-style-type: none"> - tulokset vähäisiä, pääsääntöisesti jatkosuunnitelmat eivät selkiytyneet - kurssit jäivät yksittäisiksi toimenpiteiksi - hyvin vaativa aines, jolloin ryhmätoiminta ei ollut sovelias menetelmä - negatiivista ryhmäytymistä - raha motiivina usealla
<p>työ- ja koulutuskokeilu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ammatinvalinnanohjauksen kautta (tässä mm. kaikki alle 17-vuotiaat) - niille joilla diagnosoitu psyykinen tai fyysinen rajoite 	<ul style="list-style-type: none"> - ammatinvalinnan selkiytyminen - työssä jaksaminen ja työkyky todentuu 	<ul style="list-style-type: none"> - jatkosuunnitelman selkiytyminen - työmarkkina-asema selkiytyy 	<ul style="list-style-type: none"> - koulutuskokeiluja ei ole ollut ”pehmeämpi”, turvallisempi vaihtoehto nuorelle (verrattuna työharjoitteluun) - joskus motivaationa verrattuna työharjoitteluun raha
<p>työharjoittelu / työelämävalmennus</p>	<ul style="list-style-type: none"> - kokemusta työelämästä tarvitsevat tai ammatinvalintaa miettivät 	<ul style="list-style-type: none"> - työkokemuksen lisääntyminen - työelämän pelisääntöjen oppiminen - ammatinvalinnan selkiytyminen 	<ul style="list-style-type: none"> - jatkosuunnitelman selkiytyminen - työkokemuksen karttuminen 	<ul style="list-style-type: none"> - eniten käytetty työvoimapoliittinen toimenpide

avo / ohjaus avoon - projektissa tehdään avo- testi ja keskustellaan am- matinvalinnasta sekä testa- taan suunnitelmia työhar- joittelun ym. avulla - lähetetään työvoimatoi- miston ammatinvalin- nanohjaukseen	- ammattikoulutta- mattomat & amma- tillista suuntaa etsivät	- ammatillisen suunnan löyty- minen - pohja ammatinvalinnasta käy- tävälle keskustelulle ja amma- tilliselle etenemiselle	- ammatinva- linnan selkiy- tyminen	- pääosin ammatin- valintaa mietitty projektissa, vä- hemmän ohjattu avoon
työkyvyn arviointi - lähetetään neuropsykologin, psykologin tai erilais- ten työkykyä arvioivien yk- siköiden tutkimuksiin	- terveydellisten rajoitteiden tutkimus eli ne joilla tilanne ei etene (neurologiset ongelmat, psyykinen tai fyysinen työkyvyn rajoite) - tilanteet joissa työ- kokeilu ei riitä eli tarvitaan tutkimuksia	- terveydellisten rajoitteiden huomioiminen ammatinvalin- nassa - voidaan määritellä ongelma sekä tarvittavat toimet ja tuki- muodot - voidaan suunnata ensisijaisiin toimenpiteisiin	- löytyy rele- vantti suunta	

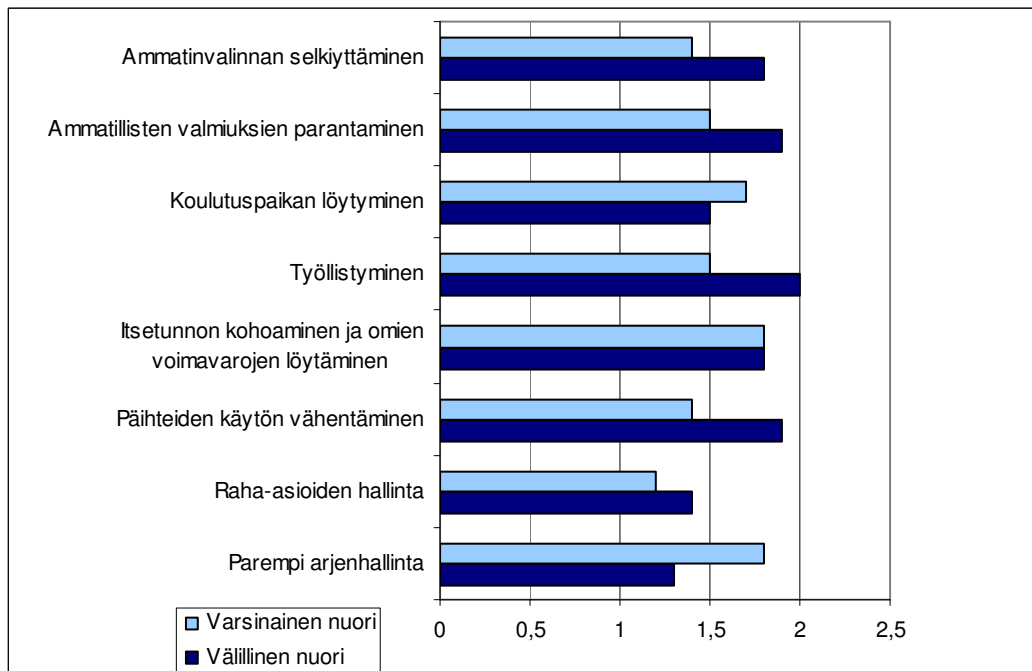
tukityöllistäminen	- pitkäaikaistyöttömät nuoret, joiden koh- dalla arvioidaan tuki- työllistäminen tar- peenmukaiseksi ja jotka pärjäävät työ- elämässä	- avaa polkua avoimille työ- markkinoille tai ammatilliseen koulutukseen	- työmarkki- noille integroi- tuminen	
projektin tuki työvoimapo- liittisen toimenpiteen aika- na - nuorta tavataan projektin tiloissa yksin/ työpaikalla yhdessä työnantajan kanssa - puhelinyhteys nuoreen	- kaikille nuorille, jotka ovat työvoimapo- liittisissa toimenpi- teissä	- turvallisuuden tunne, itseluot- tamuksen ja vastuullisuuden li- sääntyminen, osallisuuden li- sääntyminen	- työvoimapo- liittisen toi- menpiteen suo- rittaminen on- nistuneesti loppuun	- yhteyshenkilönä toimiminen työnan- tajan ja nuoren vä- lillä
työvalmennus - ostetaan ulkopuoliselta toimijalta - työ opetetaan kädestä pi- täen yleensä ensin työval- mennuspaikassa ja sen jäl- keen avointen markkinoi- den työpaikassa	- niille, joille Nuotan tuki ei riitä tvp:sen toimenpiteen aikana= intensiiivistä tukea paikan päällä tarvit- sevat	- työkokemuksen lisääntymi- nen - työelämän pelisääntöjen op- piminen - ammatinvalinnan selkiytymi- nen	- jatkosuunni- telman selkiy- tyminen	
yhteistyö työnantajien kanssa - puhelinyhteys/ sovitut ta- paamiset (nuori mukana) tilanteen päivittämiseksi	- nuoret, jotka työko- keilussa, työharjoitte- lussa tai tukityössä	- turvallisuuden tunne, itseluot- tamuksen ja vastuullisuuden li- sääntyminen, osallisuuden li- sääntyminen	- työvoimapo- liittisen toi- menpiteen suo- rittaminen on- nistuneesti loppuun - jatkosuunni- telmien selkiy- tyminen	

Liite 6.

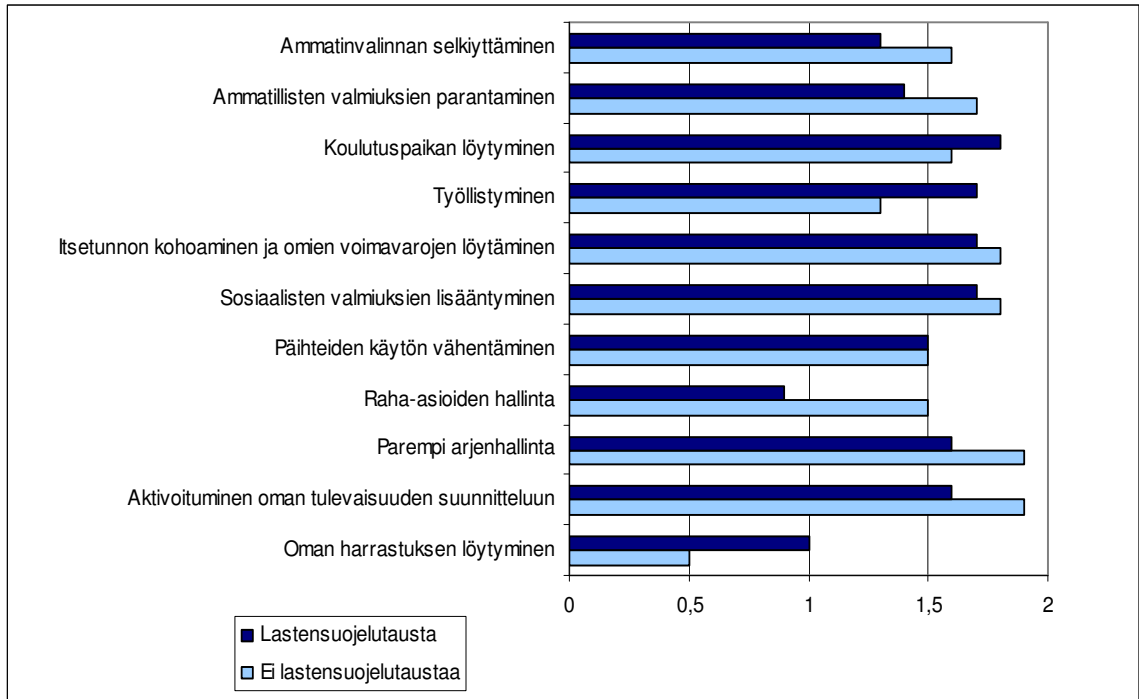
Kuvio 1. *Tavoitteiden saavuttaminen sukupuolen mukaan, nuorten arvioiden keskiarvot*

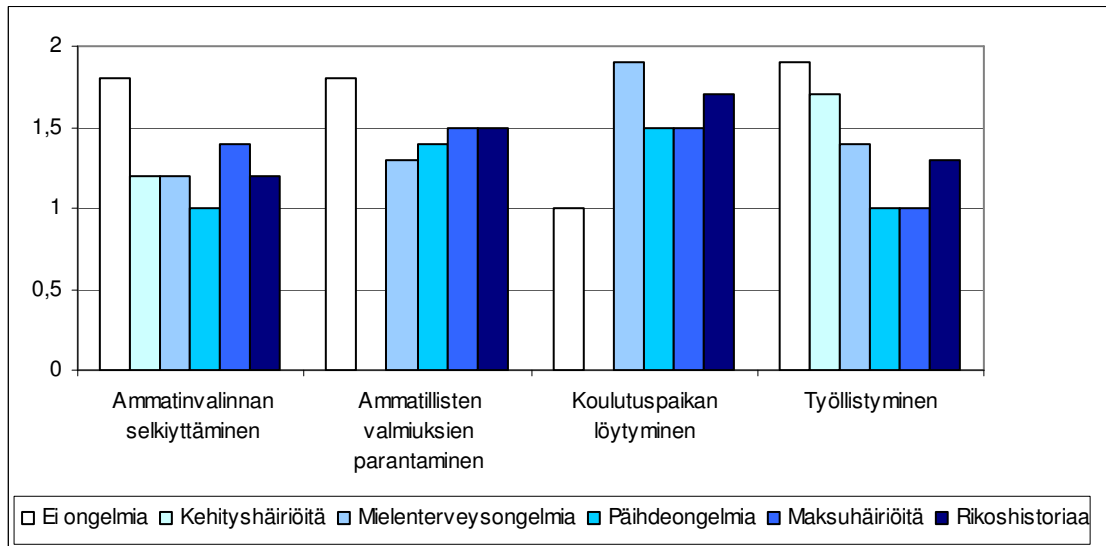
Kuvio 2. *Tavoitteiden saavuttaminen, välilliset nuoret, nuorten arvioiden keskiarvot*

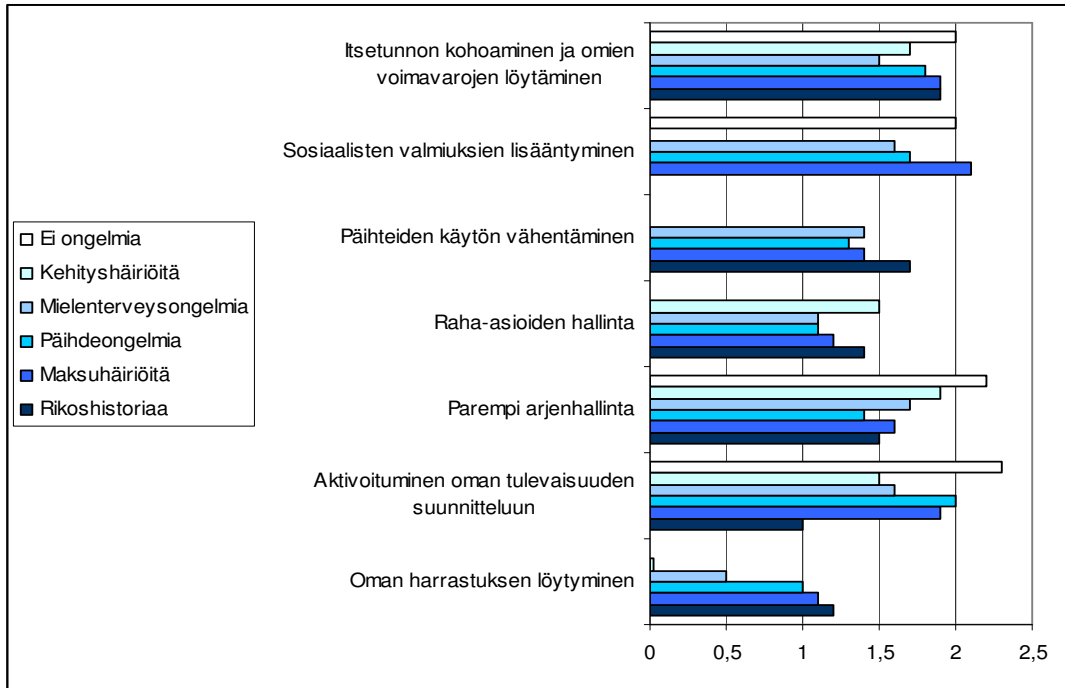
Kuvio 3. Tavoitteiden saavuttaminen lastensuojelutaustan mukaan

Kuvio 4. Ammatillisten ja koulutuksellisten tavoitteiden saavuttaminen nuoren taustaongelmien mukaan, nuorten arvioiden keskiarvot

Kuvio 5. Elämänhallinnan kohentamiseen tähtäävien tavoitteiden saavuttaminen nuoren taustaongelmien mukaan, nuorten arvioiden keskiarvot

Kuvio 6. Tavoitteiden saavuttaminen projektin päättämisen ja keskeyttämisen mukaan, nuorten arvioiden keskiarvot

